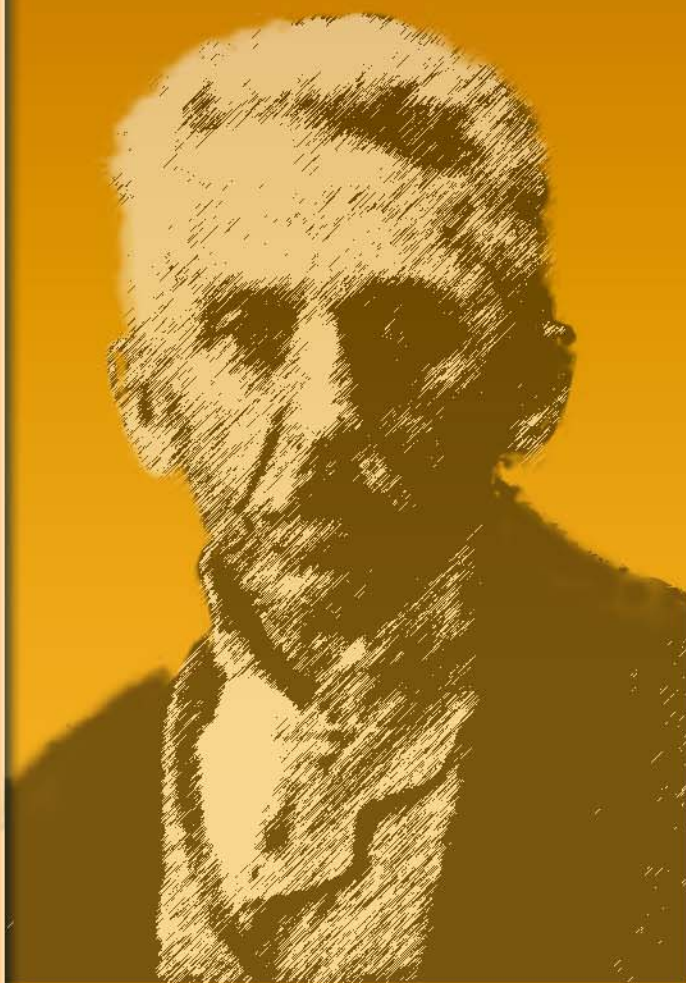

Gárdonyi Géza
Ábel és Eszter

Mercator
Stúdió

Minden jog fenntartva, beleértve bárminemű sokszorosítás, másolás és közlés jogát is.

A magyar irodalom és kultúra értékeinek ápolása érdekében az Országos Széchényi Könyvtárral együttműködve kiadja a Mercator Stúdió.

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 7062 49 1

© Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@axelero.hu

GÁRDONYI GÉZA

ÁBEL ÉS ESZTER

ELŐSZÓ

Fehér sírkő a budai temetőben. A névirat rajta csak ennyi:

Ábel és Eszter.

Semmi egyéb.

Megérthető, hogy a követ még életükben faragtatták az alatta nyugovók. S akik eltemették őket, nem gondoltak vele, hogy az évszámot is odavéssék a kőre.

Minek is? Nem keresi azt a sírt soha senki. Legfeljebb ha egy-egy fülemüle száll reá a nyárelei hónapokban, s danol egyet.

Ez a könyv meg annak a dalnak a szövegét mondja el.

I.

Az omnibuszra egy kövér-duda asszonyság kapaszkodott föl. Testének terebélyességével majdnem kinyomta a hátul álló három fiatal embert.

- Megtelt! - kiáltották azok tréfásan.

Azoknak kiáltották, akik a kövér asszony után nyomakodtak.

Az omnibuszban még kevesen ültek. A tréfás kiáltáson mindenki elmosolyodott. Csak a kövér hölgy nem. Boszusan pillantott az ifjakra.

- Neveletlenek! - dohogta, - neveletlenek!

Egy kisasszony is fölszállt vele. Az is komoly maradt. De elpirult, haragosan elpirult.

Az omnibusznak ez a megtelése a Lánchídnál történt. A férfiak atillásak és zekések; a nők krinolinok, kalpagosak. Akkor az volt a divat.

A kövér hölgygel szembe egy beteg-színű szőke fiatalember telepedett le az omnibusz belsejébe; - nyugodt-arcu, kékszemű ember, afféle irodai ember. Egykedvűen pillantott végig az utasokon, aztán a pirosképű leányon maradt a szeme.

Áprilisi tavaszias meleg volt az idő. Az órák delet mutattak. Az omnibusz dőcögött a Városliget felé.

- Neveletlenek! Micsoda neveletlenek! - dohogott a kövér asszonyság.

Körülbelül negyvenesztendő úrihölgy lehetett; kis gombaorru, kerekarcu és hidegszemű. A ruhája jómódra vallott. Fekete ruhája volt. Bársony-kalpagján strucc-toll lengett. A napernyőjét fekete selyem-csipke körítette. A blúzán ugyanolyan csipke. De feszült rajta minden, mint a keztyű.

Aztán lassankint elmúlt a haragja: a szeme szerelmes mosolygással pihent a leányán. Mindig úgy nézett, ahányszor a leányára nézett.

A leány arcáról lassankint elszállt a bíboros pirosság s a helyét az a virág-arcszín foglalta el, amely csak gyermekeken és leányon látható.

Rózsaszínruhás, cinegetestű a leány. Az arca vékony, de csupa finomság, - talán hogy a szemöldöke hosszúívű. Máskülönben nem volna a szemén semmi irigyenivaló: fekete apró szem, de tiszta-csillagú, amilyen a tizenhét éves leányokon szokott lenni.

A szőke fiatalembernek rajta-ragadt a tekintete. Szinte áhitattal nézett reá. Sokáig csodálta a szemét, a száját, az orrocskáját, a nyakát. Apróra megbámulgatta a kalpagjától a cipőjéig.

Az omnibuszban beszélgetés kezdődött. Két öregúr beszélgetett Széchenyi haláláról, amely azokban a napokban történt. Az egyik arra vélekedett, hogy Széchenyi nem volt örült, hanem a bécsi rendőrség zaklatása űzte a halálba.

- Politikai tiltott könyveket találtak nála, azért zaklatták a gazemberek!

Az utolsó szót halkán mondta, s aggadalommal pillantott szét a bent-ülőkön.

De jobbra nők ültek az omnibuszban, és a férfiak közt se látszott policájszínű utazó.

- Igaz-e, - susogott a másik, - hogy Kossuth újra befelé készül?

A kérdező vállat vonintott:

- Beszélnek. A nép fantáziája nagy. Ámbár a föld röge is róla álmodik.

A bentülők nem ügyeltek a beszélgetésre. Abban az időben sokszor hallott gondolatok voltak. A fiatalember tovább csodálgatta a leányt. A leány pirossága már elmúlt. Az ő halványsága megszínesedett. Jámbor kék szeme ábrándosan csüggett a leányon.

A leány szemben ült vele, de mintha nem is látta volna: egykedvűen nézett el a feje mellett, az ablakon át az épületekre.

Közben az omnibusz meg-megállt. Kiszálltak, beszálltak, megint zötyögött a Városliget felé.

Egyhelyen népcsődület támadt: a pecér zöld rácsos kocsija volt ott látható. A pecér egy természetes fekete kutyát kerített hurokra.

A kutya rémült szemmel rángatolódzott a dróton. Depersze annál inkább szorult a drót a nyakán.

A pecér a kocsihoz vonszolta, s ott ketten is emelték. Az egyik nagyot rúgott alulról rajta, és így föllendítette a kocsi.

Az omnibusz meglassudva haladt ottan. A bentülők is érdeklődéssel nézték a különös küzdelmet.

- Szegény! - mondta a leány.

Két sz-szel mondta a szegényt, s a hangja zengő volt, mint a muzsika.

Aztán elmosolyodva pillantott az anyjára.

És ez az elmosolyodás is bájos volt.

A fiatalember pillogva nézte. Szinte falta a szemével.

A Kétszív-útca sarkán a kövér hölgy fölkel és intett a leánynak.

A leányka kifelé haladtában hidegen pillantott a kékszemű fiatalemberre.

Leszálltak.

A fiatalember is leszállt. A nyomukban haladt. S amikor a nők befordultak egy földszintes házikóba, megállt és úgy megbámulta a házat, ahogy csak királyi palotát szoktak megbámulni.

- Numeró 47, - mormogta. - Kétszív-utca 47. Nomen est omen!

Aztán előkapta az óráját és sietve indult vissza a Király-útcán. Útközben gyakorta mondogatta:

- Szegény!

És mosolyogva csóválgatta a fejét.

Aznaptól fogva minden délben megjelent a fiatalember a Kétszív-útcán, és elsétált kétszer-háromszor a ház előtt. A háznak virágos volt az egyik ablaka: két muskátli és egy kicsided jázmin zöldikélt benne. A fiatalember igen érdeklődött a három virágtó iránt. Vasárnaponként különösen. El nem ment onnan, míg csak a virágok tulajdonosa is meg nem jelent az ablakban.

A virágok tulajdonosa persze az omnibuszbeli leány volt.

Először csodálkozva nézett a fiatalemberre. Aztán csakhamar eltűnt a szoba homályában és nem mutatkozott többé. De néhány nap multával pontosan megjelent ő is déltájt az ablakban. Eleinte csak úgy kandikált ki, mint a madár a lombok közül, később nyugodtan megállt a virágai mögött s ránézett nagykomolyan a fiatalemberre. De nem sokáig. Csak éppen hogy a virágaival babrált s körültekintett. Megint babrált, megint fölpillantott, aztán eltűnt.

Akkor már tavaszi volt az idő: az ablaktáblák mindig nyitva voltak.

Egy délben már ott ült, amikor a fiatalember odaérkezett. Könyvet olvasott. Az ifjú megemelte a kalapját, de a leány mintha nem látta volna. De mégis elpirult, és eltűnt az ablakból.

A következő napon korán reggel jelent meg a fiú. Az ablak már nyitva volt. Egyideig az útca túsó felén kémlelődött, aztán átsietett és egy szál piros rózsát tűzött az egyik cserépbe, a jázminka mellé.

S elrohant, mintha lopott volna.

Délben tizenkét óra s harminc perckor, pontosan megjelent a fiatalember.

A leány is.

A rózsát ott látta a fiatalember ahová letűzte, de a leány fölvette a rózsát s megszagolta, aztán visszatűzte a cserépbe. Komoly-nyugodtan pillantott a fiatalemberre s eltűnt.

Aztán ismét visszatért. Öntöző kannácska volt a kezében. Megöntözte a virágait. A rózsát is. És ismét kipillantott.

A fiatalember akkor gyorsan megemelte a kalapját.

A leány egykicsit fogadta, egykicsit nem. Inkább a szemének egy nyájas mozdulata volt az, nem bólintás. De a köszöntést mégis fogadta.

A fiú másnap egy kicsided cserépben vitte a rózsát, gyökeres rózsát, - egy mogyorónyi bimbócska is rajta. Soká kémeledődt, hogy látja-e ott a kövér asszonyt is? De sem azt nem látta, sem a kisasszonyt. Végre is odalopta a rózsát a többi cserép közé.

Másnap ismét megjelent s örült, hogy a virágát ott látta a többi virág között.

A leány megjelent az ablaknál. A köszönést úgy fogadta, mint az előttevaló napon. A fiú akkor megindult hozzá az útca túlsó feléről. A leány azonban gyorsan visszahúzódott.

A fiatalember elpirosodott.

- Micsoda ostoba vagyok! - mormogta. - Hogy is gondolhattam, hogy így az utcán elfogadja a bemutatkozásomat! De be se mehetek ilyen korán. És délben se. Mert hátha az anyja...

Hazament és levélpapírost vett elő a fiókjából:

„Tisztelt Kisasszony!

Bocsásson meg, hogy ismeretlenül írok. De hiszen mi nem vagyunk merőben ismeretlenek.

Hetek óta keresem és várom az alkalmat, hogy bemutatkozhassak, de én nemrég költöztem ebbe a sváb városba és közös ismerősünk nincsen.

Tekinthatné-e ezt a levélpapírost a hiányzó közös ismerősnek?

Kegyedet egy omnibuszban láttam először. A mennyországban aligha vannak omnibuszok, de nekem az az omnibusz maga a mennyország volt akkor. S mintha az angyal benne földi divat szerint öltözve kalaposan, krinolinosan ülne valami tréfából, s nekem valamiképpen testvérem volna. Mintha régen kedves volna nekem minden vonása! Mintha valamiképpen összetartoznánk!

- Gondolkodjunk csak nyugodtan! - csillapítottam magamat.

Mert ha az érzésemnek engedhettem volna, egyszerre a szívemre öleltem volna, s azt mondtam volna:

- Te kedves, csakhogy megtaláltalak!

De akkor bizonyára úgy jártam volna, mint az a kutya a pecér drótján. Bevittek volna a bolondok házába. S Kegyed még csak azt se mondta volna:

- Szegény.

Pedig hát van a szívünkben egy belső húrocska, amelynek a megrezdülése mindig a jövő zenéje, - szent jóslat.

Nem tudom kicsoda Kegyed? S nekem mégis nem idegen.

A világon annyi ember van, aki eljár egykedvűen egymás mellett, pedig valamikor találkozni fognak, rokonok lesznek, vagy jóbarátok, vagy ellenségek. Nem lehet-e ezt néha előre megéreznünk?

Egy barátom tavaly hajón ment Vácra. A hajón rálépett egy leánynak a lábára. A leánynak tán nem is a lába fáj annyira, mint inkább az, hogy a lakkcipője elrútot. Ideges megrándulással szólt rá:

- Ostoba!

Ugye furcsa lett volna, ha valaki azt mondta volna neki:

- Ejnye kisasszony, hát így beszél maga azzal, aki nemsokára a férje lesz?

Mert hát az lett. Sohse látták azelőtt egymást, de az az ügyetlenség annyira bántotta a barátomat, hogy Vácon a püspöki kertésznél csokrot csináltatott, s amikor visszatértünk, odavitte a hajón a leánynak.

Megismerkedtek.

Karácsonykor elvette feleségül.

Boldogok.

Ebből csak azt magyarázom ki, hogy valami láthatatlan fonál köti egyik-másik embert egybe, ha nem is ismerik egymást. A fonál lehet mérföldekre nyúló, de egynapon, amikor találkoznak, csomót köt rá az égi kéz, s azt a csomót el nem oldhatja többé tán még a halál se.

Tisztelt Kisasszony, én érzem, hogy bennünket is köt egymáshoz ilyen fonál. Éreztem ennek a fonálnak a megrezzenését, amikor Kegyedet meglátam. Már meg van kötve rövide, csomóba.

A helyzetem most olyan, hogy kerülnöm kellene Kegyedet, de nem kerülhetem. Nincs álmom más, csak Kegyed. Nem tudok másra gondolni, csak Kegyedre. Boldog vagyok, ha látom. És boldogtalan, ha azon tűnődöm, hogy nem ragadja-e el a reményeimet valami gonosz véletlen? De ez nem lehet, nem! Az idő igazolni fog engem. A sorsunkban van valami közös. Mi együtt fogunk átszállani az életen, mint két együtt szálló madár, amelynek útja egy.

Mondja csak a levelemre maga is:

- Ostoba!

Mély tisztelettel, mély érzéssel,

Budapest, Zöld-udvar.

Nyéký Ábel."

Letette a tollat. Mosolygott. Várta, hogy megszáradjon a tinta. Aztán mégegyszer elolvasta a levelet, s elkomolyodott.

- Ez a levél hosszú és túlságosan bizalmas.

Összetépte.

Írt egy rövidebbet.

„Tisztelt kisasszony!

Én az a fiatalember vagyok, aki minden reggel és minden délben ott őgyeleg a Kegyed ablaka alatt.

Napestig is ott őgyelegnék, de munkámból élek: könyvkereskedő vagyok, - most még csak segéd. Remélem nem olyan foglalkozás, amelyre Kegyed megvetően néz.”

Ez a levél meg nagyon is száraznak érzett. Írt egy harmadikat, negyediket, végül lecsapta a tollat, s föl-alájárt a szobában.

- Megbutultam? Vagy mi lelt, hogy egy rongy levelet nem tudok megírni? Gondolkodjunk csak nyugodtan!

Másnap korán reggel vett öt szál fehér nárciszt a Városház-téren, s kiment ismét az első omnibuszszal a Kétszív-utcába.

Az ablakot zárva találta.

Először azt gondolta, hogy alusznak. De csakhamar látta, hogy a kárpit helyén a belső fatáblák fehérlenek és a virágcserepek sincsenek ottan.

A fiú megdöbbsent.

Elutaztak? Vagy elköltöztek?

A házbelieket már ismerte. Tudta, hogy egy öreg cseléd lakik a kisasszonynyal, meg mégegy lakó van a házban, egy német hivatalnokféle. A németnek szeplős, pufók felesége van és egy tizennégyéves fia, aki iskolába jár. De még a kutyát is ismerte. Egy borzas kiskutya szokott kicsaholni a kapunyíláson, olyan mérgesen, mintha legalább is a magyar koronakincseket bízták volna rá, hogy őrizze. Azt is tudta, hogy a kiskutya azon a héten nyakig megnyíródott.

A fiatalember nyugtalanul járt föl és alá. Végre is elment.

Délben aztán a szokott időben visszatért. Az ablakon semmi változást nem látott.

Darabig csak állt ott és gondolkodott. Mintha bátorságot gyűjtött volna a levegőből. Végre is a kapuhoz ment és benyitott.

Csak épp hogy szétpillantott az udvaron; csak annyit láthatott, hogy az udvar tele van leánderrel, - a leánderek még szennyesek a téli pihenőjük porától. A következő pillanatban a kiskutya ádáz mérgesen rohanta meg, s különösen a nadrágjára haragudhatott a fiatalembernek, mert azt igyekezett róla leszedni.

A fiatalember zavarodottan húzódott a kapu mellé. Bot nem volt nála. A lábát mozgatta hát a kétöklömnyi kis oroslán felé. Annak se kellett több: most már a cipő orrának fordult, hogy a fiatalember feléje rúgott, tüzet, lángot hányt, és ugrált, mint a hörcsök.

Végre is kilépett a német asszony, és az ölébe kapta a mérges kiskutyát: betakarta a fejét a kötényével.

Aztán kérdően nézett az ifjúra.

- Kiadó lakás van itt ugye? - kérdezte a fiatalember.

- Nem van, - felelte az asszony.

- Hát ez? (A zárt ajtóra mutatott.)

- Ez nem van kiadni.

- Hát nem költöztek el?

- Ja-ja, - felelte az asszony. - Csak elmenni sommerwohnung, nyárálni.

S hátat fordított. Visszatért a szobájába.

A fiatalember tanácstalanul állott az udvar közepén. Szeretett volna még valamit kérdezni, de a kis oroszlán dühösen csaholt az ajtó mögött.

Megfordult hát és a fehér ajtóra nézett, amelyen a leány szokott bejárni. Az ajtón elsárgult névjegy volt látható. A fiatalember szinte falta a szemével a rányomtatott nevet:

ÖZV. KARDOS JÁNOSNÉ

De ónnal írt apró-betűs szavak is látszottak a névjegy alján:

BUDA. LIPÓTMEZEI ORSZÁGÚT. 26. VILLA.

Elpirult. A szeme megragyogott.

- Ez nekem szól! - mondotta boldogan.

Másnap vasárnap volt, borongós, essőre készülő, de dél felé eloszlottak a felhők, s meleg sugárral kedveskedett a Nap. A fiatalember fölöltözött délután ünnepi feketébe. A lábán lakcipő ragyogott. A nyakában pillangósra kötött fehér selyemnyakkendő lebegett. A kezében vékony ébenfa-pálca. Így ment ki lóvonaton, omnibuszon és gyalog a zöldbe, és megkereste a házat.

Ódon és kis sárga ház volt az. Szinte elmerült a bokrok és fák lombjainak zöldjében. Az ablakokban a szivutcai két bimbós muskátli. A kerítés mellett sárgavirágos ribesz aureák. Az udvaron vagy három virágágy: tulipánok és szélrül iriszek. Hátrább fenyőfák és egy öreg hársfa közöttük. Az országút fehér porától olyanok voltak a bokrok, mintha deresek volnának.

A fiatalember megigazgatta a nyakkendőjét, s bekémlelődött.

Az udvaron ugyanazt az öreg cselédet látta, akit már jól ismert. A cseléd kék asztalterítőt vetett a szélső fenyőfa árnyékában a kerti asztalra. Uzsonna-idő volt.

A fiatalember elsétált egynéhányszor a ház előtt s gondolkodó arccal pörgette elegáns fekete pálcáját. Közben-közben újra bekémlelődött. Aztán még-messzebb elsétált és ismét visszatért.

Öt óra tájban női társaságot látott a kerítés bokrain át bent az uzsonna-asztalnál. Az ismerős kövér asszony olyan krinolinban, hogy tizenkét csirkés tyúk megfért volna alatta, aztán a leány és két félgyászba öltözött hölgy, mindakettő sovány és magas.

A leány aznap is rózsaszínű ruhába volt öltözve, de batiszt ruhába. A haja le volt eresztve kétágba magyarosan. Akkor az volt a divat.

- Milyen szép! Milyen tiszta! Mint azok a tulipánok, mint azok az iriszek, - mondotta magában a fiatalember.

És elmerengve pödörgette kenderszínű vékony bajuszát.

A leány az út felé fordulva ült. Egyszer ahogy fölnézett, megpillantotta a fiatalembert. A szeme örvendő csodálkozással szegeződött reá. Elpirosodott, s elkomolyodott. Azontúl csak lopva pillantott feléje.

Napnyugtakor a vendégek elmentek. A két hölgy elkísérte őket csaknem a Szép juhásznéig.

A fiatalember az út tulsó felén haladt. A leány egyszer se tekintett vissza.

Aztán visszatértek. A fiatalember is.

És ahogy a fiatalember kísérte őket, egyre azt mondogatta magában:

- Milyen szép! Milyen bájos! Csak két szárny kellene a vállára, s fölrepülne az égbe!

Amikor a két hölgy bement a villába, a fiatalember az út tulsó felén maradt.

A leány bevonta a kis rácsos kaput, s a fiu felé pillantott.

A fiu ott maradt.

Negyedóra nem telt belé, a leány a bokrok levelét tépegetve sétált a kapu felé. A kapuban megállt, s nekítámaszkodott a kapufélfának.

Mintha mondta volna:

- Várlak!

Már akkor homályzott az est. A felhőkön hamvadozott a pirosság. Csendesség volt, csak a mező bogárlakói zenélték esti dalukat.

A fiatalember igazított a nyakkendőjén, s átlépett az úton. Remegő kézzel emelte meg a kalapját:

- Szabad jóestét kívánnom?

A leány csak éppen rápillantott. A kezében maradt bokorgallyacskát simogatta tovább.

- Jóestét, - susogta tartózkodón.

S elpirult.

A fiatalember állt előtte ragyogó szemmel, szintén piros arccal. És halkán, bizalmasan kérdezte:

- Mi a neve?

- Eszter, - felelte fölpillantva a leány, - Kardos Eszter.

- Az én nevem Ábel, Nyéky Ábel.

A leány kezét nyújtott, lányosan, csak épp az ujjahegyét, s tovább simogatta a gallyacskát.

És hallgattak, piroskodtak.

- Köszönöm, hogy kijött, - szólalt meg aztán a fiu, - ha ki nem jött volna, ha nem beszélhettem volna kegyeddel Esztike, igen szomoruan tértem volna haza.

Ezt már olyan bizalmas hangon mondta, mintha gyermekkoruktól ismerték volna egymást.

A leány is bizalmasan, melegen nézett már akkor rá.

- Mi a foglalkozása? - kérdezte halkán.

- Könyvkereskedő vagyok, de most még csak segéd.

A leány pillogott.

- Könyvkereskedő? Szép pálya.

- Nem éppen, de kénytelen vagyok vele. Apám birtokos volt, de harcolt negyven-nyolcban...

- Elvették a birtokukat. Mink is úgy jártunk. Csakhogy az én szegény apám oda is veszett az isaszegi csatában.

S már a leány is elfogulatlanul beszélt.

- Az én apám börtönben halt meg, Kufsteinban, - mondotta a fiu.

- Eszerint a sorsunk egy.

- Egy, Esztike. És azt gondolom... az ember is csak olyan vetés mint a búza... Az ember az Ég vetése itt a Földön. Hisz kegyed az Égben?

- Hogyne hinnék, - felelte a leány, - hogyne.

- Gondoltam, - szólt hévvel Ábel, - és lássa azt hiszem, hogy minket egytáblába vetettek.

Ábrándosan nézett a leányra. A leány a gallyacskát babrálta.

Az úton egy berlin-hintó robogott el. A leány kissé beljebb húzódott. Hogy akkor a ruhája meglebent, a fiu kellemes szegfüillatot érzett. A leány mosolygó szemmel nézett a hintó után és a fiúra.

Aztán a fiú szólalt meg újból:

- Mily csodálatos a mi találkozásunk! Nekünk találkoznunk kellett Esztike, ha az idén nem, utóbb, - de találkoznunk kellett.

Ismét hallgattak. A leány a ház felé pillantott. Aztán susogva szólott:

- Anyám meglát...

És kezét nyújtott mosolyogva, melegen, s nemcsak az ujjait.

A fiu hosszan tartotta a kezében a leány kezét, és esdően nézett rá:

- Nem beszélhetünk többet?

- Nem... az úton is járnak.

És elgondolkodón, szinte szomorúan nézett a fiura.

- Sokan járnak...

- Hát mikor?

A leány habozva nézett rá.

- Minek?

- Minek? Esztike, minek? Hát nem engedi meg, hogy lássam?

A leány hallgatott. Maga elé pillogott. Aztán a fiura nézett.

- Talán holnap...

- Itt? Köszönöm Esztike, köszönöm.

S megragadta a leány kezét.

- Ide jöjtek?

A leány csak nézett. Halkan, édes vonakodással felelte:

- Nem.

S elvonta a kezét.

- Hát hol, Esztike, hol?

- Nem tudom...

- Mégis...

A leány ismét ránézett a fiura, pillogott.

- Talán... ott hátul a kert végén, - szólalt meg végre.

- Jó, az éppen jó.

- Ott van egy beszögezett kis ajtó. Nekem úgymondanom kell valamit...

- Igazán? Mond valamit? Köszönöm, Esztike, köszönöm.

S megragadta ismét a leány kezét.

- Köszönöm. Ott leszek. De milyen időtájban?

- Amikor ráér.

- Hát én hét órakor szabadulok az üzletből. Idáig jönni két óra. Az kilenc óra. Kilenc órakor itt leszek, Esztike.

- De hátha nem jöhetek ki? És talán nem is illik...

És kivette a kezét a fiatalember kezéből. Beljebb húzódott.

- De hiszen maga nem jön ki Esztike: maga bent marad a kertben.

- Mégis...

- Esztike!

Esdő szemmel mondta, olyan szemmel, mint ahogy valaki azt mondaná: Meghalok ha rajtam nem segítesz!

A leány gondolkodó arccal, komolyan nézett reá, aztán a ház felé pillantott s hirtelen mintha határozott volna, susogta:

- Hát jó. Egy percre, remélem egy percre kijöhetek.

S befutott, eltűnt a bokrok között.

Ábel örömtől repeső szívvel ballagott hazafelé. Később aztán elkomolyodott:

- Mért este, titkon? Mért nem hítt rendes látogatásra nappal? Bizonyosan óvatos. Meg akar előbb ismerni. Vagy talán az anyja nem engedné? Vagy talán arra gondolt, hogy nappal le vagyok kötve? Okos lány! Látszik, hogy mindent meggondol.

És zengő szívvel, mosolyogva ismételte:

„Ott hátul a kert végén... Ott van egy beszögezett kis ajtó...”

Az esti csillag előtündökölt az égen. A kocsúton ködként terjengett a budai por. A mezőn a bogarak egyhuru esti dala zengett.

Másnap este kilenc óra tájban ott állt a kert sarkán. Az ajtót megtalálta egy vén terebélyes bodzabokor mellett. Megállt ott és várt.

A lombokon át négyszögletű kis fénylap vöröslött. A házikó belső ablaka volt az. Az égen a hold előre küldött sugarai fehéritették kelet felől a felhők szélét.

Állt. Várt. A szeme egyre a világló ablakocskán. Ajtócsukás hallatszott. Az ablakocska fénye eltűnt. A ház is eltűnt: belémult az esti homályba.

A kavics halk ropogása hallatszott végre a csendben, s egyre közelebb-közelebb.

A fiu remegett.

A leány félrehajlította a lombokat, s megállt. Aztán nesztelenül lebbent a gyepen a kisajtóhoz.

- Kijöhettem. Jóestét.

Az ajtó mellé állott. A kelő hold fénye megvilágította fejét s finoman árnyékolta a homlokát. A ruhájából szegfüllat áradt.

A fiu felkönyökölt a korhadt ajtólécre és nézte.

- Életemnek legboldogabb napja ez, - susogta forró hangon, - ez meg a tegnapi, Esztike.

A leány egy letört hársfa-galyacskával babrált. Hallgatott.

- Esztike, - susogott tovább a fiu, - amikor én magát először megláttam, az valami csodálatos nap volt.

A leány föltekintett:

- Miért?

- Nem tudom. Pesten sok arc van és sok leány, de mind olyan idegen, mind olyan más. Mikor magát megláttam Esztike, maga nem volt nekem idegen. Magának minden vonása kedves és elbűvölő volt egyszerre. És olyan szent érzés fogott el. Egyszer éreztem olyan érzést falun, amikor a husvét egyidőben volt a fák virágzásával, és nagyszombaton este a föltámadás körmenetét láttam. A férfi-emberek

fáklyával haladtak az esti homályos templom körül, és énekeltek: Alleluja, alleluja. Engem ünnepi borzongások jártak át.

- Szép lehetett.

- De az még szebb volt, amikor magát megláttam. Az is ünnepi borzongás volt, de meleg és boldogító. Alleluja, alleluja. Ha úgy beszélhetnék, ahogy érezünk...

- Beszélhet, - susogta a leány.

- De nem lehet, Esztike. Ha én akkor úgy szólhattam volna, ahogy éreztem, ott, az omnibuszban, azt mondtam volna: Te kedves! Te egyetlen! Te megtalált édes álomképem!

A leány kezében megrezdült a hársfagaly.

- Úgye, - mondotta a fiú, - hogy nem beszélhetünk mindig úgy, ahogy szeretnénk?

- Nem, - hagyta rá csendesen a leány.

Aztán ő szólalt meg:

- Nekem is olyan ismerős volt maga.

Elhallgatott. A fiú várakozóan nézett reá:

- És mikor érezte meg... mikor érezte meg... az én érzésemet?

A leány mosolyogva vont vállat:

- Én nem tudom a maga érzését.

- Óh, Esztike, ne mondja azt! Ne legyen bizalmatlan!

A házikó ajtaja nyikkant.

Mind a ketten megrezzentek.

A sötétségen át a kövér asszony kiáltása hallatszott:

- Hol vagy Eszti?

- Itt vagyok anyám, - felelte nyugodt hangon a leány.

- Mit keresel ott a fák közt?

- Szentjános bogárkát nézek. Megyek azonnal anyám.

És kezet nyújtott a fiúnak:

- Jóéjszakát.

- Mikor jöhetek el?

- Amikor ráér. Nekem úgyis van valami mondanivalóm.

- Igazán? Eljövök, Esztike. Eljöhetek holnap? Eljövök holnap.

- De talán nagyon messze van: elfárad.

- Nem. Magáért Esztike nincs nekem messze semmi.

Eszter a kezét nyújtotta, és eltűnt a lombok között.

Így találkoztak aztán a következő napokon is, a kertajtó mellett egy-két percre. A leány mindig azzal vált el, hogy van valami mondanivalója, de sohse mondta meg,

mi. Csak nézett a fiura hallgatva, olykor mosolyogva, olykor komolyan, szinte szomorún.

Szombaton aztán Ábel megkérdezte, hogy másnap délután nem mutatkozhatna-e be a mamának?

- Nem, - felelte a leány, - holnap vendégünk lesz: az a két gyászruhás nő, akit a múlt vasárnap látott.

- Kik azok?

- Rokonaink, távoli rokonaink.

A következő szombaton Ábel ismét kifejezte azt az óhaját, hogy bemutatkozna a mamának.

- Nem lehet, - felelte szinte ijedten a leány, - itt lesznek a rokonaink.

Ábelnek különös volt a leány hangja.

- Talán maga nem akarja Eszter!

- Óh!...

- Hát akkor a mama. Kevés vagyok neki ügye?

- Mama nem tud magáról semmit.

- Hát akkor maga gondolja Eszter, hogy csekélyleni fog.

- Nem: mama is kereskedő családból származott. Buzakereskedő volt az öreg-apám.

- Hát akkor miért nem mutatkozhatok be? Hiszen azok a rokonok nem beszélnek olyan fontos ügyet. Mondja meg édes Eszter, mi az igazi ok?

- Ne kérdezze!

A fiú szívét aggodalom szorította össze.

- Dehát mégis... Nem mondhatja meg?

A leány a bodzabokor leveleit tépegette.

Csak a fejével intett, hogy nem.

- Akkor mégis maga nem akarja! - nyugtalankodott a fiu.

A leány arca olyan fájdalmasan hajolt le, hogy a fiu csaknem kiáltva folytatta:

- Bocsásson meg, hogy ilyet gondoltam. De lássa engem nyugtalanít ez a maga titkolódzása. Azt mondta, hogy a mamája nem csekélyli a foglalkozásomat, de bizonyára csekélyli.

- Nem.

- De igen. Maga nem akarja nekem megmondani az igazat.

- Óh!...

- De hiszen azon segíthetünk. Én négy osztályt végeztem, még négyet magánúton elvégezhetek. Tanulni fogok minden este éjfélig és fölkelek hajnali ötórakor és ismét tanulok. Aztán, ha a nyolc osztályt elvégeztem, beállok azonnal valami

hivatalba s még tovább tanuló. Dehiszen a könyvkereskedő nem olyan boltos, mint a fűszeres.

- Nem, ne magyarázzon félre!

- Hát akkor mi lehet az ok? Igen elszomorít maga engem!

A leány habozva állt előtte. Fájdalmasan nézett a fiura.

- Már el vagyok jegyezve.

Ábel megrendült, mintha a föld kettérepedt volna közöttük. A leány oly nehezen, olyan gyászosan szólott, hogy nem kételkedhetett benne. Csak nézett rá elképedten, megdermedten.

- Apám akarata, - sóhajtott a leány.

És idegesen szaggatta a bodzalevelet.

- Apám akarta... Még akkor gyermekek voltunk. Egy rokonom a vőlegény. Alig ismerem. Gyermekkoromban együtt játszadoztunk ugyan, de mindig veszekedett velem. Aztán elkerült iskolába, és idegenné vált. Azok a hozzánk járó rokonok: a fiu anyja és nagynénje.

Kriptai csend következett.

A leány a fiura nézett, aztán bús szemmel folytatta:

- Tudom, most azt kérdezi magában, hogy mért fogadtam hát el a maga közeledését, Ábel. (Először ejtette ki a keresztnévét.) Dehiszen éppen azért akartam magával beszélni Ábel, mert láttam hogyan érdeklődik utánam, hogyan kel fel korán reggel csak azért, hogy nekem virágot hozzon. Feltűztem a virágot, hogy ne okozzak fájdalmat magának. Ez volt a hiba.

- Nem, nem! - felelte Ábel, - köszönöm, hogy feltűzte. Oly boldog voltam!

- Éppen azért: nem akartam megszorítani magát. Hiszen nincs mért tagadnom, hogy én is úgy éreztem... maga valaki nekem, aki mellett nem haladhatok el úgy az élet útján, hogy a kezét meg ne szorítsam.

- Köszönöm, - felelte Ábel.

S a leány kezét a két tenyerébe szorította, megcsókolta.

- Aztán, - sóhajtott a leány, - amikor azt láttam, hogy ide is kijön, éppen azért mentem ki a kapuba, hogy megmondjam... De aznap nem lehetett... Aztán mindig halasztottam, mert nehéz volt megmondanom. Nehéz...

- Hát nem szereti?

A leány lehajtotta a fejét.

- Nem.

- Akkor ez az ügy nem is komoly.

- Azt véli?

- Azt vélem, hogy az a rokona épp úgy nem gondol magával Eszterke, mint maga övele.

Eszter hallgatott. Nem akarta megmondani, hogy a kijelölt fiatalember minden évben elkéri a fényképét; karácsonkor ajándékot küld, és a nevenapján üdvözlő levelet.

- Ki az? Hogy hívják? - kérdezte Ábel.

- Eördögh Károly.

- Eördögh. Hm. És micsoda?

- Orvosnövendék. Azaz most már végzett orvos. Bécsben van.

Ábel gondolkodott.

- Nem bizonyos, - mondta a fejét rázva.

- Mi nem bizonyos?

- A veszedelem.

Aznaptól fogva azonban Ábelt egy ösmeretlen ember réme kísértette. Hiába faragott a nevére tréfákat. Esténként mikor lefeküdt, az ismeretlen orvos megjelent előtte, s megrontotta az álmait.

Aztán a leány napról-napra többet vallott róla. Hogy az orvos látogatása tavaly karácsonkor történt, és akkor a házasság terminusáról is beszéltek. Hogy élénk természetű barna fiatalember, nem rút, de nem is kedves. Igen komoly természetű. Tulságosan komoly. Most egy bécsi kórházban gyakorol, aztán Pesten telepedik meg.

- Dehát hogy mehet hozzá, ha nem szereti? - kérdezte fájdalmasan Ábel.

- Istenem, - sohajtott a leány, - hát mit tehetek! Nem én választottam.

És könnyezett.

Ábel az úton egy láthatatlan valakihez beszélt nagy izgatottan:

... Megszöktessem? De hová? Miből élünk?

... ? Azt mondjam neki, hogy ne menjen hozzá! Dehát orvost vessen el egy boltoslegényért? Hónapos szobában lakjon, négyszobás úrilakás helyett. Papirosról ebédeljen száraz kenyeret, holott ezüsttel terített asztalnál ehetik kappant és ananászt?

... Hiszen, ha valami szegény varróleány volna, akinek csak két gombolyag cérna a hozománya!

... Adhatok-e én neki nagyságos asszony címet? Vehetek-e neki selyemszoknyát? Vihetem e művelt társaságok szalonjaiba?

És csüggedten ballagott át a Városmajoron.

Az út sötét volt és csendes. A városból magános harangszó hallatszott. Tizenegy óra lehetett.

- Valaki meghalt, - mondotta Ábel, - annak már nem kellene művelt társaságok szalonjai.

S keresztet vetett magára.

Nem szokott imádkozni, nem élt templomos életet, de mióta azt a leányt ismerte, annak a gondolkodása szinte megszentelte őt.

- Valaki ott száll már a csillagok felé, - mondotta a magasba nézve. - Vajjon szenvedett-e, mint én, vagy hogy boldogabb volt? Ha szenvedett, fölfelé néz. Ha boldog volt, lefelé.

Ballagott. Meg-megállt. Megrázta a fejét:

- Mégis az enyim lesz! Érzem, hogy az enyim lesz! Egyek vagyunk mink, mint két egyforma gyertyatartó, amely eggyasztalra való.

Aztán megint elcsüggedt. Az élet csupa szenvedés. A Föld nem az Isten kertje, hanem az ördögé.

A találkozásuk aznap fogva szomorú búcsuzások voltak. Elbúcsuzások mindennap a reménységtől.

- Jobb lenne, Eszti, ha el se jönnék többé, - sohajtotta egyszer a fiú, - megholt angyal a mi reménységünk. Mink meg ahelyett, hogy eltemetnénk, mindennap megnyitjuk a koporsóját, és sajnálgatjuk, siratgatjuk.

A leány lehajtotta a fejét. Hallgatott. Aztán rátette a kezét Ábelnek a vállára:

- Hiszen azért eljöhetsz. Nem tudnék aludni, ha nem jönne el.

És szomorúan nézett rá, oly szomorúan, hogy a szeme is elnedvesült.

Ábel magához ölelte és megcsókolta a halántékát.

Másnap vasárnap volt. Eszter bement a Krisztinavárosba. Míg a cseléd bevásárolt, Eszter misét hallgatott a templomban. A Szent Szűz képe előtt térdelt, s gondolatban imádkozott, nem könyvből.

Mikor fölkelt, maga mellett látta Ábelt. Ott térdepelt a fiú, mögötte.

- Hát maga hogy kerül ide? - kérdezte susogva.

- Hát csak eljöttem, - felelte Ábel, - hiszen tegnap mondta, hogy vasárnaponként ide jár misére.

A leány belemártotta az ujjá hegyét a szentelt vízbe és odatartotta Ábelnek.

Az ujjok érintkezett. Keresztet vetettek. Kimentek a templomból.

- Elkísérhetem egydarabig?

- El, - felelte a leány, - a temetőig a társaskocsin megyünk. Onnan gyalog, ha úgy tetszik.

Félóra múlva a budai temetőnél voltak, az erdő enyhében. Sétáltak, csak föl és alá sétáltak egy kis magános tisztáson, és csevegtek mindenről, csak a bánatukról nem.

Mikor aztán délfelé járt az idő, Eszter haza gondolt.

- Kísérjen el az országútig. Ott aztán elválunk.

S andalogtak az országút felé.

Egy helyen öreg csipkerózsa-bokor piroslott. A sok virág és bimbó terhe alatt szinte görnyedezett a bokor.

Ábel lemetszett egy méternyi hosszú virágos ágat. Annak a töviseit tisztogatva haladt tovább Eszter mellett:

- Lássá Ábel, - mondotta a leány, - ma okosak voltunk. Se maga nem említette a „holt angyalt”, se én. Fogadjuk meg, hogy nem beszélünk róla.

- Megfogadhatom, - felelte Ábel búsan, - csak azt nem, hogy nem gondolok reá.

- Tudja ma mért imádkoztam?

- Miért, Esztike?

- Hogy a jó Isten vigasztaljon meg bennünket. Lássá délelőtt már nem szomorodtunk. Aztán lássa sok minden történik a világon, váratlan, véletlen, előre számíthatatlan.

- Csak jó nem, Esztike, jó nem. Az én sorsom nem olyan, hogy jókat is várhatnék tőle. Ezek a napok olyanok nekem, Esztike, mint a fának a virágzása napjai. Mihelyt maga férjhez megy Esztike, le hull az én virágom, elmúl a tavaszom, s maradok gyümölcstelenül, mint a szomorúfűzfa.

Eszter megölelte a fiút, s a mellére hajtotta a fejét.

Ábel szeme könnybe lábadt.

- Nekem még csak arra sincs jogom, - rebegte, - hogy megcsókoljam.

Eszter fölemelte a fejét, s lehunyta szemmel nyujtotta az ajkát Ábelnek.

Aztán a leány kibontakozott, s hallgatva mentek az útig. Ott a fiu odanyujtotta a vadrózsalmot. A leány leválasztott róla egy félig nyílt virágot, s Ábelnek a kabátjába illesztette.

- El fogom tenni emlékül, - rebegte a fiu.

A leány kezét nyujtott:

- Isten áldja meg, Ábel.

- Isten áldja meg, Eszter.

Elváltak. A fiu utána nézett, míg csak láthatta. A leány aztán az út végén visszafordult, és a rózsalmal intett búcsúzóit.

Az erdei sétálás aztán minden vasárnap és minden ünnepen megismétlődött.

A fiu minden vasárnap hazavitt egy virágot a mellén és egy könnycseppet a szemében.

Mindig megfogadták, hogy nem beszélnek Eördögéről, de elváláskor mindig az jutott eszükbe.

Egyszer zivatar tört rájuk, s ők egy terebélyes juharfa alá húzódtak.

- Ha most a villám ide sujtana, - remegett a leány.

- Bár ide sujtana, - felelte Ábel.

- Jaj, ne mondjon ilyet.
- Nem mondok többé.
- Élnünk kell. Élni mégis jó.
- Nem jó.
- Ne mondjon ilyet.
- Nem mondok többé.

A leány Ábelhoz simult, és minden dörgésre megrettent.

- Jézus Mária...
- Fél?
- Csak a dörgéstől.

Aztán mélyen a szemébe nézett Ábelnak.

- Vigyázzunk, Ábel, hogy kisértetbe ne essünk! Nem szabad arra gondolnunk, hogy meghaljunk. Lássá, magának is van öreg édesanyja, nekem is. Ha szenvedés van ránk mérve, viseljük anyánkért és egymásért. Hiszen a szeretet is szenvedés.

Ábel megrendült.

A leány a vállára hajolt:

- Ábel, szeretsz-e engem mindig, holtig?
- Szerveneni fogok érted mindig, holtig!

Akkor tegezték egymást először.

Egy ünnep délutánján litániára is elkéredzett Eszter az anyjától. A cseléd ugyanis bemegy a rokonaihoz a Vizivárosba: el fogja kísérni a templomig. Onnan ő aztán kocsin tér vissza.

A jó mama nem ellenkezett.

Ábel már várta őt a templom előtt. A litániára persze nem mentek be. Elmentek sétálni nagyboldogan a Zugligetbe.

A liget tele volt városi néppel. A gyepen iparos családok heverték, - a férfiak ingujjra vetkezve, a nők hajadonfótt. Ettek, ittak, - meg is részegedtek néhol. Egy gyermeket félrevitt egy suszternéféle a bokorba.

- Sokat evett szegény, - mondta aggodalmasan.

Más gyermekek vigan hemperegtek a fűben. Néhol harmonika szólt, néhol daloltak. Az erdei madarak is csicseregtek, füttyörésztek. Vidámság volt a világ.

A két fiatal szerelmes a fák árnyékában andalgott.

- Phü de meleg van! - mondta Eszter.
- Gyerünk beljebb, - mondta Ábel.

Egy mohos fatörzsökre találtak egyhelyen a fák közt. A lapja akkora volt, mint a malomkő lapja. Sokszázados fa lehetett. Lefürészelték. A törzsökét meg vagy ott felejtették, vagy tán később akarták elvinni, de ott-maradt.

Eszter megállt. Ábel látta, hogy le akar ülni, hát ráterítette a törzsökre a köpönyegét.

A leány leült. A virágot az ölébe rakta és összerendezgette.

Ábel elnézte azt a hőségtől piros finom arcocskát, ahogy a napfény a falevelek közül ráaranylott. Eszter behunyta a szemét, s kissé odább ült.

- Üljön le maga is Ábelkám.

Ábel leült melléje és gyöngéden átölelte a vállát, mintha tartaná, hogy le ne essen.

Eszter kivonta a tűt a kalapjából s a kalapot a fatörzsre tette. Ábelnek a vállára hajolt, s úgy rakosgatta tovább csokorba a virágait.

- Mért nem lehet megállítani a világmindenség óráját, - mondotta Ábel.

A leány szomorúan mosolygott.

A fák között nem messze tőlük, valami verklis muzsikált:

- Tud-e maga táncolni Ábel?

- Tudok, de nem szoktam. Diákkoromban olyan helyen laktam, ahol sok volt a leány. Azoktól megtanultam.

- Én is tudok. De elhiszi-e, hogy sose voltam még bálban? még táncmulatságon se soha.

Letette a virágot a fatörzsökre és mosolygott.

- Táncoljunk!

Egy kis tisztás tér volt a törzsök előtt. A verkli hangja eléggé odajátszott. Polka szólt. Összefogóztak és táncoltak.

Aztán a verklis mazurkát húzott, aztán palotást. Végigtáncolták egyfolytában mind a hármat.

Egy iparoscsalád arra ment. Nevették őket, és tapsoltak nekik. Erre a leány abahagyta a táncot, és az arcát a két tenyerébe rejtette, befutott a bokrok közé. Nem nézett föl, csak amikor elmentek.

- Jaj, ha valaki megismert volna! Menjünk haza, Ábel.

A karját Ábel karjába öltötte. S hozzásimulva sétált vele le a lombok alatt a völgybe hazafelé.

Augusztusban már nem kilenc órakor találkoztak, hanem tíz tájban.

Eszter az anyját korán lefektette. Ő is lefeküdt vele együtt. Az ajtót mindig Eszter zárta be kétszeresen, persze az egyik csettenés befelé zárt, a másik kifelé. A mama lélekzéséről mindig tudta Eszter, hogy mikor osonhat ki. Nesztelenül kelt ki ágyából és felöltözött. Kisuhant.

És beszélgettek éjfélig, néha tovább is.

Augusztus végén éjjel holdtölte volt. A táj fehér világosságába feketén rajzolódtak bele a fák és bokrok. A völgyben alvó csöndesség.

- Nézze milyen szép a harmat, - mondotta a leány, - szeretnék járni a harmatos fűben. Futkosni benne, mint a gyermekek, mezítláb.

- Hát járjon.

- Nem. Szégyelném maga előtt Ábel.

- Énelőttem? Nekem olyan maga nappal is, mint valami tündér, aki tréfából földi ruhába öltözik. Hát még holdvilágnál!

- Nem, nem. A ruhám is hosszú; csatagos lenne.

- Feltűzi.

- Nincs nálam gombostű. És maga nevetne rajtam.

- Már hogy nevetnék!

- Itt a völgyben van egy kis pázsitos rész. Egyszer hajnalban lementem mezítláb és végigfutottam rajta. De holdfényben szeretnék. Részeg vagyok mikor a holdat látom! Csak éjjel szép az élet Ábel! Éjjel mikor a hold süt, mintha más volna a világ. Minden szép! Ugy érzem mintha nem volna testem. Szállani szeretnék mint ősszel a mezők fátyola! Olyan lengőn, olyan fehérén szeretnék szállani a holdfényben a csillagok felé!

- Álmodik maga Esztike?

- Lehet. Az álom is szép, ha szép. Tudja-e hogy mióta kijár ide a zöldbe, megpirosodott.

- Nem nézek gyakorta tükörbe.

- Mikor először láttam Ábel, olyan színtelen volt, szinte beteges.

- A bolti levegő.

- Bizonyosan. Kezdetben sajnáltam magát, hogy ilyen messzire kijár, de most már nem sajnálom: látom, hogy ez nemcsak a szívének jó, hanem az egészségének is.

A következő napon tikkasztó meleg volt. Az éj utána mégenyhébb. Az égen fátyolos felhők között világlott az égnek tejfényű lámpása. Eszter tíz órakor kisurrant a házból. Rövidebb fehér szoknya volt rajta, mint szokott lenni, testhez lengő lágy batiszt szoknya. A vállán fehér kasmirkendő. A haja csak úgy hirtelen egy csomóba kötve.

- Bent is ilyen hőség volt Ábel?

- Bent még nagyobb Esztike.

- Hát mondja: nem bolondok az emberek? hogy ilyen gyönyörű éjszakán lyukakba bujnak és alusznak, nappal meg a nagy hőségben lótnak-futnak.

Kinyitotta az ajtócskát, s kilebbent.

- Gyerünk sétálni.

Beleöltötte a karját Ábel karjába és lesétáltak a holdvilágos éji csendben a völgybe.

- Láska, - mondotta, - ez volt a legutolsó rövid szoknyám. Nem nőtem azóta.

- A nőknek mindig rövid szoknyában kellene járniok. Mennyi szép formás láb lepleződik el a hosszú szoknyában! S még rá a krinolinban. Magának is szép a lába Eszti.

És sohajtott.

- Térjünk le a gyalogútra, - mondotta Eszter. - Itt a völgy közepén van egy szikla. Holdvilágnál olyan, mintha régi várnak az omladéka volna.

A táj elhagyott volt. Eszter mégis susogva beszélt; susogva mint a nád, amelyen szellő suhan által. És a hangja szinte lázas volt, szinte borzongott a holdas éj gyönyörűségétől.

- Nézze mennyi harmat! milyen csodásan ragyogó tiszta gyöngyök!

És elkapott egy feléjük hajló lombot. Az arcát fölfelé tartotta. Odarázta az arcára.

Ábel mosolygott:

- Most maga is harmatos virág!

A leány magához szorította, és Ábel arcához nyomta az arcát:

- Legyen maga is az!

Ábel édes hevüléssel ölelte magához, de Eszter kifejtett a karjaiból.

- Sétáljunk, - mondotta csendesen.

És andalogva haladtak a holdvilágos úton. Egy terebélyes bükk alatt megálltak. Padocska volt ottan. Vasárnaponként egy vak fiú szokott ott ülni. Harmonikázik. A kalapja előtte a földön.

- Nézze, - mondotta Eszter, - itt a selymes fű. Üljön ide le. Hadd fussak egyet a harmatban.

És leült. Ledobta a cipőit. Lerántotta a harisnyáját. Befutott mezítláb a fűbe.

Ábel utána indult, de a leány visszaintette:

- Maradjon, maradjon. Őrizze a cipőmet.

És föl-alá futkosott, keringőzött. A sötétkék fűben szinte villogott a lába fehérsége. Valami dallamot is dúdolt. A két kezét szétterjesztette. A haja kibomlott és lengett. Aztán a kendőt is lekapta a válláról, és körbe lengette. Fűdött a harmatban, holdfényben, füvek illatában. Aztán lihegve futott vissza, és Ábel mellé roskadt a padra.

- Óh, de jó volt!

Hátranyúlt, hogy visszakösse a haját csomóba.

- Hagyja úgy, - mondotta Ábel. - Nem is képzeli, milyen szép most maga!

A leány fölemelt keze erre Ábel nyaka köré fonódott, s forró arca hozzásimult Ábelnek az arcához.

- Szeress ha szép vagyok! Mindig!

- Örökké.

- Még azon túl is!

Megcsókolta Ábelt és kifejlett a karjaiból. A harisnyájáért nyúlt.

- Jaj, - mondotta, - hogy húzom fel?

Lebocsátotta a kasmir-kendőt a földre, és arra tette a lábát, hogy megtörülje.

Ábel eléje térdelt, és a maga zsebkendőjével segített neki. Eszter lábát a térdére vette s gyöngéden felitatta róla a zsebkendőjével a harmatot.

A leány háttal a fának támaszkodva ült s álmodozva nézett Ábelra.

- Milyen szép a lába, - mondotta Ábel. - De milyen hideg. Nem fog meghűlni?

És amint ott szárítgatta féltérdén a leány lábát, lehajolt és csókot nyomott a lábafejére.

- Ábel, - rebegte felocsudva a leány.

S elkapta a lábát. Gyorsan rávonta a harisnyáját s a cipőt. Aztán újra egymás karjába fűződtek, - sétáltak tovább.

Sétáltak a holdfényben, egymáshoz ölelkezve, a holdárnyékos fák között. A beszélgetésük halk, édes gügyögés volt, mint ahogy az alvó madár gügyög álmában a lombok között.

Másnap szombat este volt. Ábel már tíz órakor ott ült a bodzabokor alatt. Eszter azonban nem jött. Pedig virágot is hozott neki. Őt szál liliomot. Útközben vette egy svábasszonytól a János-kórház mellett.

Már tizenegy óra elmúlt, a negyedek egymásután haladtak. Ábel csak fülelgetett, el nem tudta gondolni, mi történt?

Végre éjfélkor hallatszott a kavicsos út halk hersegése, aztán sebes szoknyasuhogás.

- Te még itt vagy! - s a nyakába borult, - óh te hú angyal! Hát mért nem mentél haza? Nem jöhettek ki Ábelkám. Mama ebéd után elaludt, és este csak forgoló-dott, sohajtozott. Képzelheted, hogyan égetett engem az ágy! Minduntalan rád gondoltam. S nem volt szabad megmozdulnom. Mert ha mama meghallja, hogy mozdulok, beszélgetést kezd velem, s akkor nincs vége. Oh te szegény jó lélek te! És te itt álltál a nedves hideg éjben! és vártál, vártál...

- Reggelig itt álltam volna. Nézd, egypár liliomot hoztam.

- Köszönöm édes. Minek hoztad? hiszen nekünk is van. De azért köszönöm. Holnap ezt teszem pohárba.

A leghosszabb szálát kiválasztotta. A többit letette a fűre. Aztán kilépett a kisajtón. Hosszu szoknya volt rajta, s a vállán fehér kasmir-kendő. Elindultak karbaöltekezve s beszélgettek.

Miket beszélget holdvilágnál két szerelmes fiatal? Ha leírnák, elbámulna az olvasó, mennyi üres ostobaság. De az aki beszél, annak a világ legérdekesebb olvasmánya lenne. Mert csak ő érezné a sorok között a szive dobogását s a másik szívnek a dobogását. A szaggatott mondatokban a mosolygást, a fejrázást, a kézszorítást, a sohajtást. A pontoknál a csókot.

A hold elhalványult. Az éghatár világosodott.

- Szent Isten, - rándult meg Eszter, - ránk virrad!
- Bizony. Még nem is beszélgethettünk. Ha együtt várhatnánk meg a napkeltét.
- Hát nem kell hazatérned?
- Bánom is én.
- Hát várjuk meg. Tudod, hogy én még sose láttam fölkelni a napot?
- Annál szebb látvány pedig nincsen. Azaz hogy van.
- Micsoda?
- Te magad, édes.

Eszter elmosolyodott.

És felhágtak a sziklára. Ábel elől, Eszter utána, Ábel kezétől segítve. És Eszter még az oromra is felhágott. Ábel lejjebb maradt a szikla vállán.

És nézték miként piroslik az ég, miként villan föl az első sugár.

De Ábel akkor is csak Eszter arcát nézte. Amint rásütött a nap, narancsszínű fénynyel öntötte el az arcát és a fehér kásmir-kendőt. A kezében a liliom is olyan volt, mintha aranyra változott volna. És a leány szemében is mintha két kis szikra égne.

Eszter csak állt és hunyorgott a nap fényes első sugarára.

- Sohse láttam ennél szebbet!
- Én se! - felelte Ábel.

De ő a leányt bámulta.

II.

Egy szeptemberi napon Ábelnek el kellett utaznia.

Özvegy édesanyja Pozsonyban lakott s azt telegrafálták, hogy halálosan beteg, Ábel éjjel, vasuton utazott Pozsonyba.

Az öreg Nyékyné szívbajos asszony volt. Időnkint elájult s napokig feküdt. De mivel magányosan élt, néha senkise tudott a bajáról. Akkor azonban a szomszédságban esett össze és onnan értesítették Ábelt.

Mikorra Ábel odaérkezett, az öreg asszony már eszméletén volt.

Hét éve nem látták egymást. Ábel tizenöt éves korában már a maga erején élt. Gyermekeket tanított, aztán meg beállt könyves kalmárnak.

Csodálkozva nézett szét otthon az ismerős butorokon: gyermekkorában nem látszott olyan szegényesnek az a hajlék.

- Miből él maga édesanyám? - kérdezte elszorult szívvel.

- Megélek, ne törődj velem, - felelte a beteg. - Nekem kevés kell. Látod hogy van házam, kertem. Ez a kis kert eltáplál engem.

A ház bizony csak egyszobás viskó volt, a kert is kicsiny. Ábel arra vélekedett, hogy az apja vagyonából is megmenthetett az anyja valamit.

Mégis elgondolkodva ült az ágy mellett. Azon gondolkodott, hogy mihelyt lehet, a maga emberségére helyezkedik ha csak akkora bolttal is, mint a szivarskatulya, de megkezdi. És akkor magához veszi az anyját.

Mert gyöngéd szeretettel szerették egymást. Ábel minden vasárnap küldött az öregasszonynak levelet. Megírta benne a lefolyt hétnek minden napját, hogy mivel foglalkozott. És az öregasszony is írt neki minden héten, de az ő levele jobbára csak tanácsolás volt, hogy vigyázzon az egészségére, a fehérneműt mindig olvassa össze, és takarékoskodjék, mert a félrerakott pénz nagy biztonság az élet nehéz napjaiban.

Ábelnek bizony nem volt félretett pénze, hatosa se, de mindig ígérte, hogy mihelyt ötvenen forint lesz a fizetése, gyűjteni fog.

Hát aggodalmas szívvel ült a beteg mellett.

Az öregasszony megszólalt:

- Vasárnaponként mit csinálsz?

- Pihenek anyám. Sétálok.

- Kártyázol?

- Soha.

- Iszol?

- Nem szeretem a bort.

- Akkor boldogulsz.

És sohajtott.

- Ha mégegyszer ilyen baj ér, nem lábalok ki belőle. Akkor eladhatod a házat is, a kertet is. Talán ezekért a nagy butorokért is kapsz valamit. Csak a Mária-képet ne add el. Vidd el magaddal és akaszd be a szobádba. A Mária-kép vászna alatt van mégegy kép: Kossuth Lajosnak képe. Olajfestmény. Azt vedd ki, ha csendesül az idő és tedd jobb rámába: add el.

A szekrény fölött egy elfeketült ijedtszemű Mária sötétlett. Falusi templomokban szokott lenni olyan művészietlen mázolmány. De az ájtatos szívek nem azt nézik. Megszokják a képet, átváltozik nekik elevenné, s meg nem válnak tőle a világért se. A Kossuth-képet még abban az időben se merték némelyek falra tenni.

- Nem felejtetted el? - kérdezte a beteg.

- Remélem nem lesz rá szükségem, - felelte a fia.

Másnap reggel aztán visszatért hajóval, mivelhogy a hajó olcsóbb a vasutnál.

Az ég felhős volt. Mindenki kiült a hajófüdőre. Egy németnek a kiskutyája körül csoportosan ültek. A csoportban pap is ült, vidéki plébánosféle, meg egy kékruhás elegáns német asszony. A kiskutya mindenféle tudománynyal mulattatta őket; két lábon járt fejfelé, széket ugrott, táncolt, apportírozott. Aztán a gazdája, egy szőke sörhasi német, fölkapta és megcsókolta. Csokoládét hozatott a kutyának. A nyakába szalvétát kötött. A kutya illedelmesen evett.

Ábel kedvetlenül nézte:

- Ime, - mondotta magában, - ilyen a földi szerencse. Ebnek csokoládé, nekem száraz kenyér. Én is el vagyok ám bélyegezve az ördögnek életem hosszára. Sohse fog nekem sikerülni semmi.

És a vízre nézett.

- Csak egy mozdulat kellene, egy ugrás. Ki tudja mennyi szenvedés vár rám? Nem jobb lenne-e ma, mint azután?

Elsétált onnan, csak a társaság kacagására fordult megint hozzájuk a figyelme.

A pincsis német körül kacagott a társaság. Már nem a kutyáját nevelték akkor, hanem valami jómondást.

- No ja, - mondotta a német, - olyan szerelmes voltam a leányba, hogy egyszer csak arra gondoltam, hogy elveszem. Ettől a gondolattól aztán annyira megijedtem, hogy otthagytam.

- Aber herr doktor! - szólt a kékruhás elegáns hölgy, - hát olyan csunya volt az a leány?

- A leány szép volt, de a házasság... Annyi válópör ment át a kezemen, hogy a házasságnak minden rostját ismerem.

- Házasodni nem is szabad szívvel, - szólalt meg mellettök egy tuskés haju fiatal-ember. - A házasság olyan ügylet, amely teljes életre szól. Az ügyvéd úr jól beszél. Hiszen a kis ügyeket is megfontoljuk.

- Önök kalmárok! - szólt a hölgy fölkelve a székéről. - A házasság nem üzlet.

A fiatalember vállat vont.

- Mindenki jól nősülne, ha józanon nősülne. De ki nősül józanon? A szerelmet azért igazította be Isten a világ rendjébe, mert józanon senki se nősülne. A szerelem időleges örültség. Okos ember nem szerelmes soha, vagy ha szerelmes, nem okos. Tehát a házasság szerelem nélkül mégis csak üzlet.

- Pogányok! - fakadt ki a hölgy.

S elsétált onnan.

A fiatalember mosolygott:

- Mert hát mi is a szépség? Ha az emberek tudnák mi a szépség! Semmi se szép, csak a szemünk tetszése vagy nemtetszése a szépség.

A hölgy érdeklődéssel fordult vissza.

A kutyás német is megszólalt:

- Dejszen ifju doktor, a szépség nagy valami! Azt nem lehet analizálni.

A fiatal doktor vállat vont.

- Mért ne? Az én boncoló késem alatt legalább is ezer női szépség fordult meg.

- Ön csak a húst boncolta! - szólalt meg a pap a fejét rázva. - Az már akkor nem nő és nem szépség.

- Ez az igazi, - bolintott rá az ügyvéd.

- Nem hallgathatom, - mondta a hölgy.

És ismét odább lépett.

A fiatalember az ügyvédhez fordult:

- A húst boncoltam? Hát a nő nem hús? Ha ön beleszeret egy leányba, hát nem a húsába szeret bele? Állítsunk egymás mellé egy öregasszonyt, meg egy tizenötéves leánykát. Az öregasszony nemes elmés, angyali lélek, de ráncosképű. A leányka akaratos, ostoba, mint a réce, de karcsu, kiskezű, kislábú, domboru mellű, a szeme tiszta, az ajka friss, arca színe mint a rózsáé. Válasszon közüle.

Az ügyvéd együtt nevetett a többivel.

A doktor komolyan folytatta:

- A gyermek virági szépsége azonos a nőkével. A bőr alatt zsirrteg. Ez a szépség. Ha a zsirrteg elmúlik, a bőr elfakul, megráncosodik. A szemhéj olyan vékonyra apad, mint a papiros. Ez az öreg szem.

A pap a fejét rázta:

- Bocsánat doktor úr, akár zsir a szépség, akár nem, ami szép, az szép. Az alma pirossága is tetszik, pedig meg se esszük azt a pirosságot: lehámozzuk, elvetjük. De a nőnek nem a szépsége a főértéke.

- Csak az. Ők maguk is tudják. Minden gondjuk a ruha meg az ékszer, meg a puder, meg a tükör.
- Városon. De nem csupa város a világ. Kedves doktor úr, a nők magasabb régióból való teremtések, mint mink vagyunk.
- Ugyan, ugyan!
- A férfiakban ritka az angyali vonás, bennök mindennapi.
- Mi az az angyali vonás?
- A szentek közt is több a nő, mint a férfi.
- De egy sem írt evangéliumot. Egy sem írt filozófiai könyvet. Egy se gazdagította a tudományokat, művészeteket.
- Ma is több köztük a martír.
- Látszik, hogy nem nős ember. Látszik, hogy pap. Ezt a gondolkodást is lehet különben analizálni. A pap vágyakban él: szomjas embernek nincs szebb látvány a víznél.

Ismét nevettek.

Csak a pap maradt komoly. Az orrát gúnyosan mozdítva felelte:

- Csak az élete első évére gondoljon doktor: ön is rászorult akkor egy nőnek olyan nagyfoku szeretetére, amilyenre millió meg millió nő képes, de férfi egy se!

És a keze mozdulatával olyanféle gyermektisztító cselekvést ábrázolt, amilyenek csak a régi németalföldi festők képein láthatók.

Akkor már a fiatalember rovasára nevettek. A hölgy is visszatért.

- Bocsánat, - szólt a fiatalember még mindig viaskodó kedvvel, - én nem arról beszéltem, hogy a nő értéke - mult bankó. Én a nőt csakugy becsülöm, tisztelem, mint önök, csak más szemmel nézem. Megengedik önök, hogy a gyermek más szemmel nézi a holdat, mint az agg. A földműves is más szemmel, mint a csillagász. Valamennyinek szép, de valamennyinek más. Nohát a nő is ilyen. Önöknek arany, nekem föld. Mind a kettő értékes, egyik sem csodálatos.

Ábel figyelemmel nézett a vidáman mosolygó fiatalemberre. Rövidnyakú tömzsi ember volt; szemöldöke összenőtt. Apró szemében hideg okosság.

Másnap vasárnap volt. Gondolta: kimegy délután Budára. Hátha a kövér asszony alszik, s Eszter kilopódzhat? A ház alatt a völgyben sétálhatnak.

Reggel zivatar zavargott: de az esső délfelé megszűnt. Ábel omnibuszon ment ki. Délben a Szépjuhásznénál ebédelt. Egy órakor már elsétálhatott a ház elé.

A háznak kerti oldalán kis nyitott veranda volt. Eszterék ott szoktak ebédelni.

Ábel már messziről látta, hogy nem ketten ülnek az asztalnál. Egy szalmakalap, napraforgóként sárgult át a lombokon. Kik lehetnek?

Lekerült a vizes fűben a völgy felé, s onnan a lombok takarója alatt felopódzott a bodzabokorig.

Hát a két gyászruhás hölgy volt a vendég, meg egy fiatal barna ember. Az volt a szalmakalapos. Ábel nagy szívdobogással szemlélte. Egyszer aztán, hogy arca fordult a fiatalembernek, megrendült. Arra a fiatalemberre ismert, aki a hajón a női szépségről olyan kicsinylően beszélt.

- Eördögh!

Már nem volt olyan okos arcú mint tegnap. Gyűlöletes volt! Utálatos volt!

- Gondolkodjunk csak nyugodtan, - csillapította magát Ábel.

S tovább figyelte őket, mint ahogy a ketrecbe zárt bagoly les kifelé a zugából. A leányt figyelte. Hogy fáj neki minden ajka-mozdulása, amint Eördöghnek felelt! Hogy nyilamlott a szívébe a mosolygása!

Pedig a leány tartózkodó volt, - mosolygása csak a vendéglátás nyájassága.

Ebéd után a nők ott-maradtak a verandán, a doktor meg intett a leánynak.

- Sétáljunk kissé.

A kert kavicsos útján sétáltak. Ábel behúzódott a bokor lombjai közé: lesett.

A fiatalember arca derült volt, a leányé szórakozott. Mit beszéltek? Nem hallhatta. Jobbára a fiatalember beszélt. Egyszer megfogta a leány kezét. A leány nem vonta vissza. Tovább beszélgettek. Eördögh fölemelte a leány kezét és megcsókolta.

Ábel nem nézhette tovább. Elfordult és szinte robogva sietett, mint a fészkből kiüzött állat. Robogott, maga se tudta hova. Az eb fut, ha a gyomra fáj. Véli, hogy elfuthat a gyomrától. Az ember is így menekülne olykor a saját szívéből.

Az arca sápadt volt. A szeme könnyben lábbogott.

Arra gondolt, hogy felakasztja magát Eszterék háza előtt a fára? Fel! Ott fogja találni reggel Eszter holtan!

Mert ha Eszter is olyan szívvel szeretné őt, mint ahogy ő Esztert, eltaszitaná Eördöghöt. Azt mondaná: Inkább meghalok, ha azé nem lehetek, aki nekem igazán párom!

De hitvány portéka a leányféle: meghalni nem akar. Jól beszélt a vőlegény, hogy a nők nem olyan tökéletes teremtések, mint a férfiak.

Hát meg fog halni egyedül. Nem ott az ablaka alatt, nem, - mért is okozna neki ijedelmeket, keserű napot? Hanem mégis itt a közelben, itt a völgyben.

Már látta is magát: hogyan fog függeni a fán, hogyan hökken meg az első arrajáró. Látta a pesti és pozsonyi ujságot, amelyben ki lesz nyomtatva a neve.

De egyben látta az öregasszonyt is, az édesanyját, amint odaviszik az ujságot az ágyához.

- Gondolkodjunk csak nyugodtan!

Az idő kiderült. A meleg szeptemberi nap gyorsan szárította az erdőt. Egy nyári mulatóhelyen zene szólalt meg. Az úton sétálók jelentek meg: fiatal párok, kirán-

duló családok. Mindenki boldognak látszott. Mindenki arcán ott sugárzott az érzés: Szép az élet!

És ők is bizonyosan kísértáltak: sétálnak valamerre.

- Nem térek többé vissza! - kesergett Ábel.

De mikor besötétedett, megint csak ott lapult a kiskapu mellett.

Vajjon kijön-e?

Az ég csillagos volt. A hold még nem kelt fel. Béke és boldogság volt az a tájék. Csak ő egyedül volt boldogtalan.

Az ablak négyszögében csakugy világolt a lámpás, ahogy szokott. A vendégek már nem voltak ott.

Kilenc órakor halk suhogás hallatszott a kertben. Eszter megjelent.

A homályban nem lehetett látni az arca kifejezését.

- Jóestét Ábelkám. Régen vársz?

S kezet nyujtott.

- Mióta besötétült.

- Szomorú hírral jövök: Eördögh volt itt nálunk. Szeptember végén magával visz Bécsbe. Még ujévig ott marad.

Ábel hallgatott.

A leány rátette a kezét Ábel karjára:

- Szegény Ábelkám.

- És nincs menekvés?

A leány sóhajtott.

- Nincs. A vendégek itt voltak hat óráig. Eördögh az esti vonattal visszautazott. Beszéltem azután anyámmal. Megmondtam neki, hogy Eördöghöt nem szeretem.

- Megmondtad?

- Meg.

- És mit felelt?

- Azt felelte, nyugodtan azt felelte, hogy nem baj. Majd megszokom. Ő is úgy ment férjhez.

- Borzasztó!

- Aztán, hogy sirva fakadtam, hosszasan fejtegette nekem, hogy ez már elvégzett ügy, és hogy ne féljek Bécsből semmit: ő is hozzánk jön, és csakúgy együtt élünk mint eddig. Nem mertem neki megmondani persze, hogy mért sirok. De holnap, holnap megmondom, kiterítek eléje mindent: megmondom, hogy megvárlak Ábel; ha kell tíz esztendeig is elvárok. Huszig is, vagy ameddig akarod.

- Áldjon meg az Isten!

S átölelte a leányt, és megcsókolta a könnyes kedves arcot, mintha egy harmatos virágfürtöt csókolat volna meg.

- Gondolkodjunk csak nyugodtan, - mondotta rezgő szívvel, - az éjjel gondolkodjunk. Gondolja meg, Eszterkém, hogy én szegény ördög vagyok, az meg gazdag Eördögh. Megrontsam-e a maga szerencséjét?

- Mért magázol? Ne magázz!

- Nem merlek tegezni, nincs jogom rá.

- De én akarom, én kívánom. Ha tegezel, a szivedet a szivemben érzem. Ha magázol, idegen vagy.

Ábel azon az éjszakán nem aludt.

- Mit akarok? - zuborgott, - azt kívánom-e, hogy az az édes leány feláldozza a bizonyost a bizonytalanért? Hiszen ha igazán szeretem őt, az ő javát kell nézmem. Gondolkodjunk csak nyugodtan!

Eltökélte, hogy másnap így szól a leánynak:

- Menj hozzá Eszter. Az a fiatal ember jó életet biztosít néked. Bizonyára szeret is. Énvelem ne törődjél többé.

S ha Eszter netán azt mondja:

- Nem, nem!

Hát akkor:

- Gyere: lesz ahogy lesz. Élünk kenyéren és vizen. Ahova Isten bárányt teremt, teremt oda füvet is.

De nem igen bizott a csillagában. Sokáig hánykódott könnyek és sóhajtozások között.

Másnap este elment, hogy elbúcsúzzék, hogy utoljára lássa.

A leány helyett a cseléd jött ki hozzá a házból:

- Maga az a Nyéky úr? - kérdezte.

- Én vagyok, - felelte az ifju megdöbbenve.

- Nagyságáék elutaztak. Ihol a levelük.

A fiatalember szótlanul fogta a levelet, és eltámolygott.

Mi lehet a levél egyéb, ha nem gyászjelentés a meghalt boldogságról?!

Az utcai lámpásnál fölbontotta.

Négy sűrűn tele irt lap. Az irás kétféle. Az egyik nagybetűs, szinte feketélett tőle a papiros. A másik irás csupa finom vonal.

De a szeme káprázott. A világosság is gyatra volt. Csak ennyit tudott elolvasni a nagybetűs irásból: *Tisztelt Nyéky ur!*

Tehát mindent elmondott az anyjának. Mi lehet más a levélben, ha nem az, hogy a kövérasszony leszidja, a leány meg elbúcsúzik!

Bement a legközelebbi vendéglőbe, és egy félreasztalhoz ült. Egy pohár sört rendelt.

És a levelet a gyertyához tartotta:

Tisztelt Nyéky úr!

A leányom elmondta, hogy megismerkedett Önnel és, hogy inkább óhajtana lenni az ön felesége, mint bárkié.

De ha az Ön állapota olyan volna is, hogy elvehetné, nem lehetne. Még akkor se lehetne, ha Ön nagyobb állásu volna az orvosnál, vagy akár jobbmódú is. Nem én tiltom el Öntől a leányomat, hanem egy családi szerződés.

A két gyermek apja buzakereskedő volt. Unokatestvérek negyedágiak; üzlettársak, jóbarátok teljes életükön át. Egyszerre is házasodtak. A menyekzőjük is együtt volt. A menyekzőjük napján megfogadták egymásnak, hogy ha az egyiknek fia lesz, a másiknak lánya, összeházasítják őket.

Ezt a fogadást csak megerősítette egy kétes kérdésű üzleti szerzemény, amelyről ügyvédek se tudták eldönteni, hogy kit illet: Eördöghöt-e vagy Kardost az én uramat? Mert az én uram egy szerencsés vétellel alig egy héten szerezte és a társa nem is tudott volna róla, ha meg nem mondja. De amaz arra hivatkozott, hogy a szerződésük értelmében, minden szerzemény közös.

Végre is abban nyugodtak meg, hogy a kérdéses summát: harmincezer forintot bírói pecsét alá teszik, s a bíróság a gyermekeinknek adja oda akkor, amikor megesküsznek.

Ítélje meg most már maga az ügyünket és elhiggye, hogy sajnálattal mártottam a tollamat a tentába.

özv. Kardos Jánosné.

Következett a vékonybetűs irás:

Ábelem, lelkemnek egyetlen Testvére!

Aki nagyon szeret valakit, azzal bizonyítja meg, hogy szereti, ha teljesíti a szeretettnek a kérését.

Arra kérem, hogy legyen erős, és keressen sokféle alkalmat arra, hogy elmulassza az emlékeimet a fejében, hogy vigasztalódjon.

Férjhez kell mennem, nem Isten választása szerint, hanem az emberek választása szerint.

Nem vádолом ezzel az apákat, akik immár a temetőben vannak, hiszen ők jót akartak.

S ha az ő akaratukat nem teljesíteném is, anyám egzisztenciája az említett letéthez van kötve. És én anyám mellett nőttem fel, és soha bánatot nem

okoztam. És őneki egyetlen gyermeke vagyok. Isten önnel, Ábel. Ha a szemem könnyezni fog, mindig Ön lesz az eszemben!

Eszter.

Egy hónap mulván Ábel Bécsből kapott levelet. Csak ennyi volt:

Holnap esküszöm. Ime lásd, hogyan készülök reá. És tudom: az oltárnál is Te lész az eszemben, Te egyetlenem!

E.

- Tehát már asszony: - gondolta szive szakadásával Ábel.

Aztán harmadnapra kapott ismét levelet. Csak ennyit: *Nem felejtelek, ne busulj!*

Ábel azokban a napokban tíz évet vénült.

III.

Egy téli napon Ábel a könyvesboltban ült, s valami kisvárosi kaszinónak írt össze néhány könyvet.

Az ajtó nyílt.

Valami vevő, - gondolta.

De finom szegfüllatot érzett, és erre szinte megrettenve pillantott fel a munkájáról.

Eszter állt előtte, Eszter. Rövid prémes bársony bundácska rajta. A fején is ugyanolyan kalpag. Az arca a fátyolon át is piros a hidegtől.

Ábel kigyuló arccal ugrott föl, s arra mozdult, hogy megölelje. De a mozdulat csak kéznyujtássá változott.

- Eszter!

S mind a két kezével megszorította Eszter kezét.

S nézett rá. A nő is nézett bús édes mosolygással.

- Belesekedtem a kirakat hézagán át, - kezdte, - láttam, hogy magad vagy. Nem állhattam meg, hogy be ne jöjjenek.

- Köszönöm Eszter.

S egyben elbocsátotta a keztyüs gyöngye kezét. Elhalványult. A mellébe az a gondolat nyilamlott belé, hogy: *Ime az én feleségem, más felesége!*

Az asszony megérezte Ábel gondolatait és szintén elhalványult egy percre. Aztán ismét elmosolyodott.

- Ül le kissé, - rebegte Ábel, - beszéljünk. Ez ugyan rideg hely. Ha valaki jön, végy fel egy könyvet és nézegesd.

S hogy az asszony leült, hosszan nézett a szemébe:

- Boldog vagy-e?

Az asszony lehunyta a szemét. Csak percek múltán felelt:

- Nem lesznek többé holdas estéim.

- De máskülönben?

Az asszony vállat vont:

- Nem rossz ember. Kissé unalmas, kissé akaratos, de figyelmes. Inkább rokon, mint férj. Kellemetlenebb, hogy magához vette az anyját meg a néniét. Az én anyám is velünk van. Én nem vagyok a háznál senki.

- Hát itt laktok már?

- Ilt. Egy hónapja. Csodálkozva nézel reám. Bocsáss meg, hogy nem írtam. De olyan furcsa. Azt gondoltam, hogy el foglak feledni. Akartam. Nem lehet. Úgy

érezem, mintha testvérem volnál. Mindennap gondolok reád. S van olyan nap, hogy minden órában.

Ábel szeme elnedvesült.

Eszter látta ezt, de félrenézett, mintha nem látná. Végigtekintett a könyvek falán. Aztán ismét Ábelra fordult az arca:

- Gondoltam: az írás sokszor áruló. De el se jöhetek: mink már többé nem találkozhatszunk. De aztán arra gondoltam, hogy te jó és becsületes vagy és szeretsz engem.

Ábel szeme megtelt könnyel.

Eszter a pultra könyökölt. Mosolygott:

- Mért kötelezne engem a házasság arra, hogy hátat fordítsak... annak, akit... aki engem szeret? Megesküdtem arra, hogy hű leszek, de arra nem, hogy téged elfeledlek.

Folyékonyan beszélt. Látszott rajta, hogy olyan gondolatokat mond el, amelyek nem abban a pillanatban keletkeztek a fejében.

- A lelkiismeretem nem mond ellent, - ez nekem a fő. A férjem... Gondolkodtam azon is, hogy a férjemnek elmondom... Hogy a beleegyezését kérem. Gondoltam, hogy vele jövök el, hogy összeismerkedtetlek, és eljársz hozzánk látogatóba, ebédre, vacsorára. De ez mégis lehetetlen.

- Lehetetlen, - rebegte Ábel, - a férjedet gyűlölöm én, gyomromból gyűlölöm. Bocssás meg: talán igaztalan vagyok iránta.

- Ő is gyűlölne téged. És nekem vigyáznom kellene a nyelvemre: nehogy előtte is bizalmasan beszéljek veled.

- Lehetetlen.

- Lehetetlen.

Egy öregúr nyitott a boltba. Az asszony az órára tekintett, s fölkel.

- Csak egy percre maradjon még kérem, - mondotta Ábel üzletiesen.

S az öregúrhoz fordult.

- Azt a legujabb törvénykönyvet, öcsém, - szólt az öregúr.

- Nincs, - felelte Ábel kedvetlenül.

- Amelyik a kirakatban van.

- Az már el van adva.

És elvörösödött. Életében először történt, hogy kárt okozott a gazdájának.

Az öregúr kedvetlenül nézett, s megfordult, elkocogott.

- Hát láthatlak? - kérdezte Ábel. - Írj, hogy mikor és hol akarsz?

- Írni nem írok Ábel. Az írás véletlenül a férjem kezébe kerül és... veszedelem. Óh nem tőled tartok! A posta, az elvesztés, vagy az itatósi papíros, vagy bármi vélet-

len csekélység árulóm lehet. De... eljárók vasárnaponkint a servita-templomba... Pont három órákor. A templom tiszta hely...

Megszorította Ábel kezét, ránézett, hosszan, melegen és búsan. Mintha azt mondaná: Megcsókolnálak! De már nem szabad!

S elsietett.

Vasárnaponkint a templomban találkoztak. Ábel többnyire a leghátulsó pad mögött állott. Eszter megérintette, amikor mellette elhaladt. Beültek egy homályos padba. Eszter térdelve imádkozott, aztán visszaigazodott a padra, s ültek egymás mellett, mint két veréb az ágon.

Ha nem volt közelükben senki, néhány szót susogva váltottak. Ha ült ott valaki, Ábel megfogta Eszternek a kezét, és tartotta a kezében hosszan, némán.

Olyankor a két kéz melegsége egybeáramlott. És ők azt a meleget abban a tömjénillatos homályban a szívük melegének érezték.

Aztán hazaindultak. Ábel elkísérte valameddig a kevéssé forgalmas utcákon.

Sokszor szerette volna mondani: Gyere el hozzám! Az asszonynak is a nyelvén volt sokszor a kérdés: Hol lakol? - De egyik se mondta ki.

Ábel azt gondolta: Bizonyára nem jönne.

Eszter azt gondolta: Minek mondaná meg a lakását, hiszen én ugye mehetek hozzá.

Az asszony a Zöldfa-utcában lakott. Ábel eleinte csak a Hatvani-utcáig kísérte, aztán a Magyar-utcán át tovább és tovább.

Az orvos egyszer vacsora közben megszólította az asszonyt:

- Ki kísért a Hatvani-utcán át?

Az asszony elhalaványult.

- Egy beteged, - felelte azon a nyugodt igaz hangon, amelyen Évának minden leánya hazudik. - Egy beteged megismert, és elkísért kisdarabig. A nevét se tudom.

Az orvos éppen csirkecombot faragott. Ha egy perccel előbb vagy utóbb kérdezi a feleségét, bizonyára megütközött volna a színe változásán. De így az ügy elintéződött az egykedvű válasszal. A házhoz jártak nők is, férfiak is. Gyakorta megtörtént, hogy a hálás természetű betegek ajándékot vittek a feleségének, különösen vidéki betegek. Vittek neki nyulat, tojást, csirkét, spárgát, bort, mindenfélét s elhálkoltak a konyhán.

De az asszony mégis megdöbbsent. A férje bizonyosan a kocsijából látta őket? Mi történik, ha gyalog találkozik velük?

S a tányérjába bámult.

Egy percnyi csend következett. A három nő szeme Eszter arcára fagyott. Az anya aggódalmasan, szinte ijedten nézte. Az anyósa a szeme szögletéből. Az ánya, mint a vizsla, mikor vadra áll.

A fiatal asszony érezte azt a három különböző nézést. Belenyult az almás kosárba és elmosolyodott:

- No megfogadom Károly tanácsát: mától kezdve minden este elfogyasztok egy almát, de csak egy kicsit.

Sohasem evett almát. Nem szerette.

Az orvos elégedetten bólintott:

- Látom, hogy okosodol.

S evés közben újra elmagyarázta, hogy az almában micsoda savak rejlenek? hogyan hatnak azok a vérre, a májra, az idegekre. Görög és latin szavak is forogtak a magyarázatában, de a nők már megszokták. Ha nem is értették, rásejtették valamire. Az orvos sokszor megmondta nekik, hogy ami görögül van, azért van görögül, mert magyar szó még nincs reá.

Akkoriban kezdődött az orvosi *ficdagnyelv*.

És ő mindig azon a nyelven beszélt.

Ami érdekes betegségek fordultak meg a műtermében, mind elmondta. Vélte, hogy a nőknek is érdekes.

S mulatott azon, ha borzadoztak.

Egyszer elmondta, hogy a bécsi boncoló teremben egy külön kád volt, amelybe a levágott kezeket és lábakat dobálták. Ők aztán óra végén ujságpapirosba göngyöltek egy-egy kezet vagy lábat és hazavitték, hogy otthon is boncolgassanak, vizsgálódjanak.

Eszter fölkel az asztaltól és kitámolygott.

Az orvos kacagott rajta.

- Meg kell szokni! - mondta, - orvosnénak nem szabad az ilyesmitől irtóznia!

S másnap, hogy szoktassa, elmondta, hogy egyszer egy operai énekes asszonynak a szívéet pakolta be, s kitette a tornácra a hidegre, - egy favágó ellopta.

De már ettől az öregasszonyok is csaknem megbetegedtek, hát az orvos aztán illőbb történetekkel mulattatta őket.

Máskülönben megvoltak csendes egyetértésben. De a három öreg nő három sötét felhőként borongott a fiatal pár égen. Némán gomolyodtak egymás felé, ideiglen csak a napsütött oldalukkal.

Maguk is félték az első villám megjelenésétől.

A lakásuk különben ötszobás volt. Az egyik kis szobában Kardosné lakott, a másikban az öreg Eördöghné meg a huga. A legnagyobbik szoba ebédlő és szalon volt. A másik a fiatalok hálószobája. S egy világos utcai szoba a rendelő szoba. Azt gipszfal választotta ketté: a betegek várószobája volt a nagyobbik fele.

A feszültség a nők között mingyárt az esküvő után keletkezett. A doktor anyja afféle erős *énakarom*-asszony rendezte be a lakást, a maga kisvárosi izlése szerint. Ő fogadta a cselédeket is s az ő kezében volt mingyárt kezdetben is a főző-

kanál meg a kulcsok karikája. Azt mondta, hogy csak addig, míg a fiatal menyecske bele nem tanul. De aztán a doktor mindig csak neki adta ki a konyhapénzt, s a főzőkanál is az ő kezében maradt.

A fiatal doktorné elment reggelenként a cseléddel meg Lidi nénivel (az öreg kisasszonnyal) a bevásárlásokra, aztán segítgetett is a konyhán, de a két öreg nő alig engedett valami munkát a kezébe. Csak ők tudtak mindent, miből mi kell, hogy kell, hogy nem kell. Mindent kimértek, mindent felhasználtak, mindent spóroltak. A levest csak ők tudták megfűszerszámozni. A befőtteket csak ők tudták elrakni. A szalonnát csak ők tudták abárolni. A tejfelt csak ők ismerték meg, hogy igaz-e. S ha egy tojásra ránéztek, még tán azt is tudták, hogy tyúk kelt volna-e belőle vagy kakas?

Pedig hogy szeretett volna a fiatal asszonyka is gazdasszonykodni! Oda-odaállt fehér kötényben, és tekintgetett miben segíthetne? De csak olyan volt köztük mint Pupák Guszti a cirkuszban.

Egyszer zsirt sütöttek, s neki a kezére feccsent egy lángoló zsircsepp: megégette a kezét. Befut nagyijedten a férjéhez:

- Adj valamit! Jaj, nézd: megégettem a kezemet!

A doktor ránevetett:

- Ilyen csekélységért szaladsz te orvoshoz! Fújj rá, aztán megvan.

Másnap vasárnap volt. Ábel megpillantotta az égést. Sajnálattal kérdezte:

- Mi lelte az édes kis kezedet?

S a kezébe vette. Gyöngéden rálehelt, és megcsókolta a sebet.

- Majd elmúlik kedves.

Este a doktor mégis adott valami olajat a felesége kezére. De úgy öntötte rá, olyan hivatalosan, tudományosan, mint akármelyik más betegére, és ugyanúgy kötötte is be.

- Nohát most már nem halsz meg.

Az asszony Ábelra gondolt. Milyen más szemmel nézte az a kezét! Milyen más hangon mondta:

- Mi lelte az édes kis kezedet?

Hát olyan fölösleges volt ő otthon!

Utoljára is megunta az ötödik kerék szerepét. Maga is kezdte hinni, hogy ő csak tudatlan, pazarló városi nő, és semmihez máshoz nem ért, csak ahhoz: hogyan lehet mentül előbb kifelé fordítani a pénzt, amely a férjéhez befolyik. Visszahuzódott hát a szobákba, és varrt, takarított, olvasgatott.

Azon az estén hát a feje fölé gyűltek a fellegek.

De nem dörgött még egyik se, csak a szemek néma villámai jelentek meg eltitkolhatóan.

Másnap délelőtt, mikor az orvos már behúzódtott a rendelő szobájába, Kardosné előfogta leányát:

- Te! te ugye avval az éhenkórászszal voltál!

Eszter dacosan nézett az anyjára:

- Az tisztességes úri ember, anyám.

- De vajjon te tisztességes asszony vagy-e?

Eszter megrázkódott:

- Az vagyok és az is maradok. Mi rosszat cselekedtem?

- Te tudod.

- Hát én azt tudom, hogy semmi rosszat se. Ha apáca volnék, akkor is szabad volna beszélnem az ismerőseimmel.

- Olyan ismerőssel nem szabad.

- Miért ne volna szabad? Találkoztam vele, beszéltem vele. Senki ezt nekem meg nem tilthatja.

És akkor sirva fakadt.

Az öreg Eördöghné akkor lépett be. Eszter gyorsan letörölte a könnyét, s lehajolt mintha a szőnyeget igazítaná el. Az anyja segített neki.

Az öregasszony az órát nézni ment be. Nem látta meg a két nő arcát.

Kardosné aztán csillapítóan beszélt:

- Vigyázz édes lányom, hiszen Károly jó férj, jó ember: vétkeznél, ha elfelednéd, hogy a felesége vagy. Esdekelve kérlek, térden kérlek: ne idézz elő szerencsétlenséget! Akármennyire szereted is azt az embert, elmúlt a leánykoroddal. El kell hagynod, nem szabad emlékezned reá Eszter! Légy hű, hiszen hűséget esküdtél. És én meghalnék bánatomban, ha azt látnám, hogy a házasságtok szerencsétlen.

Eszter akkor megölelte az anyját:

- Nyugodjon meg anyám, mindig tudom, hogy asszony vagyok.

De utána sohajtott is egyet.

A következő vasárnapon - virágvasárnap volt, - először öltött tavaszi ruhát. Szép rózsaszínű volt az, éppen olyan színű, amilyenben őt Ábel megszerette.

A doktor a kaszinóba ment. Őmaga a litániára. Megszokták már, hogy egyedül járt a litániára. Kardosné az ismerős öregasszonyokhoz járt, akikhez Eszter nem szokta elkísérni, mert únta a pletykákat. A két vidéki hölgy meg kálvinista volt: azok meg a Kálvintéri-templomba jártak, - vagyis akkor még szénatéri templomba.

Eszter hát egymaga indult a kis imádságos könyvvel.

Az idő áprilisi volt. Délelőtt esett, délután enyhe verőfény melegítette a nedves utcát. Eszter az Egyetem-utcán egy esztergályos boltja előtt megállott. Egy olaszfaragású tükör szokta ott megállítani egy-két percre.

Függtek ott oldalt is tükrök: zsebtükör, kézi tükör, csontkeretű tükör. Ahogy ott gyönyörködik az arcában, az egyik oldaltükörben Lidi nénit pillantja meg.

Az öreg kisasszony az utca szegletén távolacskán állott, de fekete magas sovány termete oly annyira kivált a járókelők közül, mint a szélmozgatta virágok közül a karó.

Esztert mintha mellbe csapták volna.

Dobogó szívvel indult tovább, s az üvegkirakatok tükrözésében vizsgálta, hogy követi-e az öregkisasszony?

Követte.

Az utca túlsó felén haladt utána, a járókelők mögött lappangva, arccal mindig őfelé fordulva.

Eszter egyre sápadtabban folytatta az utját. Mi történik, ha Ábel eléje talál jönni? ha üdvözi őt és a kezét nyújtja a szeretet bizalmas mozdulatával? ha meglátja őket a templomban? ha Ábel a fülébe susog? És hátha a férje is követi őket?

Az Úri-utcán bement egy virágkereskedésbe s egyszál szegfűt vett. Egyúttal kért egy papiroskát meg tollat. Azt mondta, hogy telegrammot ír.

És nagysebtben megfirkantotta a telegrammot.

Aztán kilépett a boltból és annélkül, hogy hátrapillantana, haladt tovább a szervi-ta-templom felé.

Valami hires jezsuita prédikált a templomban. Éppen végezte a prédikációját s a szokásos hitvallást olvasta hangosan. Ábel bent állt az ajtó mellett. A kalapját lógatva hallgatta.

Egyszercsak azt érzi, hogy valaki papirost nyom a tenyerébe. Ugyanakkor Eszter haladt el mellette, annélkül, hogy rápillantana.

Ábel kibontja a papirost, és egy gyertyához megyen vele. Olvassa:

Ne szólj hozzám! Ne láss! Kémkednek!

Ábelnek mintha jégdarab csúszott volna végig a hátán.

Eszter beült egy csoport asszony közé, s belehajolt az imádságos könyvébe.

Eszter a következő napon csak azért is keresett okot a magányos kimenetelre, hogy a kémkedést megboszulja.

Elindult ebéd után két óraker és kószált céltalanul össze-vissza az utcákon. Ment harmadfélóra hosszúra. Akkorra már rogyadozásig elfáradt, hazafelé tartott. Egy általházon átsurrant, s éppen akkor ért haza, amikor a Soroksári-utcán tűz támadt.

- Károly! - szólta be a férjének, - jer, nézzük meg a tüzet. Sohse láttam még hogyan oltanak.

Lidi néni csak este érkezett haza. A nyelve is lógott a fáradságtól. Az arca hosszú volt és izzadt. A szeme meredező.

Beszólitotta az öreg Eördöghné a maguk szobájába, és kendőjét ledobva lihegte:

- Hát megvan!

- Mi? Hol?

- Két óra hosszáig futott mint gazdátlan kutya, aztán bement egy sárga házba a Magyar-utcán.

- Bement?

- Be. Ott van most is. Vártam rá egyideig. De jobb tán, ha Károly várja tovább.

Az öregasszony a fejét rázta:

- Miket beszélsz, hiszen Eszter rég itthon van.

Lidi néni elámult:

- Lehetetlen!

- Itthon van.

- Mióta? Mikor jött haza?

- Jóideje.

- A házba akkor ment be, amikor a tűzre kondítottak.

- Akkor nem ő volt. Összevételted valakivel.

- Már hogy vétettem volna. Egy percre se eresztettem a szememtől.

Az öregasszony vállat vont.

- Mikor a tűzre kongattak, itthon volt. Még ő hitta Károlyt, hogy nézzék meg a tüzet. Ha fáradt volt volna, itthon maradt volna. Nem ő volt akit láttál.

A vénkisasszony értetlenül bámult a nénjére.

IV.

Eszter délutánonként olvasott. Mindig szeretett olvasni, de leginkább csak divatujságot, verses könyveket és ujságregényeket olvasott. Könyvesboltba nem járt az ő családja se, hanem csak ami kölcsönképpen került hozzájuk, azt olvasták.

Egyidő óta azonban német regényekre kapott. (Pesten eléggé megtanult németül.) S már ő is tudta, hogy a könyvet könyvesboltban árulják. Maga is elment néha, hogy ezt vagy azt megrendelje. Hol Lipcséből rendelt, hol Münchenből, hol Bécsből.

A kémkedés időnkint megujult, de sikertelenül. Az, hogy a könyvesboltba eljár, nem keltett gyanút, hiszen az orvos fizette a kontókat.

Csak Kardosné tudta, hogy mért érdeklődik annyira a leánya a német regények és a német képesujságok iránt, amelyeket külön hozatnak a könyvkereskedők.

Olykor elő is fogta a leányát és aggodalommal intette:

- Az Isten szerelmére! Eszter!

- Ha megöl is édesanyám, nem tehetek róla, - makacskodott Eszter. - Nekem látnom kell őt, beszélnem kell vele. Elég, hogy eladtam testemet, lelkemet, teljes életemet.

És olyankor reszketett izgalmában.

- Legalább vigyázz! - könyörgött az anya.

- Mire? Megesküdtem. Nem szegem meg az eskümet.

És olvasgatott, varrogatott, öltözködött délután öt óráig.

Akkorra a férje többnyire végzett. Vele sétált ki hol a Dunaparra, hol a Városligetbe. Az együtt sétáló házastársakat arról lehet megismerni, hogy nem beszélgetnek.

Pedig azok a bolti látogatások többnyire zavartak voltak. Ott ült a gazda, ott álldógtak a segédek, ott lézengtek a vevők. Idegenül kellett nézniük egymásra, idegen hangon kellett szólaniuk. Ábel néha nem is volt közelben és akkor Eszternek a bolt másik emberével kellett beszélnie. Az érintkezésük néha csak egy meleg pillantás lehetett.

De azért Eszter mégis eljárt: hétközben is legalább egyszer látnia kellett Ábelnek jámbor szőke arcát. Boldogok voltak, ha a kezük kissé összeért, mikor a megrendelő-lapot vagy a pénzt odanyújtotta.

Mégis megtörtént néha, s leginkább déltájt, hogy Ábel maga volt a boltban. Olyankor a gazda elment ebédelni, a segédek is, - vevő különben se forgott sok, legfeljebb estefelé. Olyankor bizalmasan beszélgethettek. Eszter a vállával Ábelnek

támaszkodott: közelről mosolyoghatott a szemébe. A kezét odaadta megcsókolásra, - szinte fürdött a boldogság levegőjében.

Egy juniusi napon, hogy így magukban voltak, azt mondja Eszter Ábelnek:

- Holnap ünnep van. Urnapja. Kimegyünk mindnyájan a Városligetbe. Sok nép lesz ott. A faszor mellett letelepedünk az árnyékba. Legyen a szemed rajtam, mindig rajtam. Ha lehet, hacsak lehet, elveszek a sokaságban egy negyedórára, vagy az égi jó angyalunk valahogy másképp kedvez nekünk.

Másnap Ábel kiment a Ligetbe.

A faszor mellett akkor kaszáló volt. Délután három órakor ott látta megjelenni a doktorcsaládot: a két komoly sovány hölgyet, a kövér Kardosnét, a karcsú édeseggyemet. A cseléd is ott volt velök. Nagy szőnyeget terítettek a gyepre s arra heverték le. Csak a doktor hiányzott.

A cseléd egy kosarat is tett a szőnyeg mellé. Bizonyosan az uzsonna volt abban. És a három feketeruhás öreg nő egymással beszélgetett.

Eszter rózsaszínű ruhába volt öltözködve, éppen olyanba, mint az előbbi évben. Ábel látta a mozdulatán hogyan bocsátja el a cselédet. Szinte hallotta amint mondja neki:

- Eredj, mulass!

S a leány kezét csókolt és elment.

Aztán kisidőre rá látta hogyan kel fel Eszter ijedten, hogyan kapkod a zsebéhez, a kosárhoz, hogyan vált szót az öregnőkkel, aztán elsiet a faszor felé. Megszólít egy üres bérkocsit, és felkap rá.

Utána sietett.

A bérkocsi várta őt a faszor végén a polgári Lövőháznál.

A kocsi ernyője le volt eresztve.

Eszter intett neki, hogy üljön be. Aztán a bérkocsisnak szólott:

- Hajtson a Zugligetbe!

Ábel elrémült:

- Eszterkém!

- Nyugodj meg, - mosolygott az asszony, - azt mondtam nekik, hogy az ajtót nyitva felejtettem.

- De ők visszavárnak.

Eszter elővonta az óráját.

- Most három s egynegyed. A férjem beteget látogat Cinkotán. Azt ígérték neki, hogy négyig a réten heverészünk. Ha négykor nem talál ott, a Pávaszigeten várjuk. Nem gondoltak arra, hogy ünnep van és nyüzsg a nép.

És behúzódott a kocsi ernyője alá, hogy az arcát ne lássák. Szegfűparfön volt rajta, mint leánykorában.

Négy órakor a Zugligetbe értek.

Ábel nem kérdezte, hogy mért mennek oda? Tudta, s mosolyogta.

A kocsisnak megmondták, hol várja őket. Aztán fölsétáltak a hegyoldalra a fák között, a csendes útakon, a hallgató virágok közt amerre az előbbi évben jártak.

Az idő épp oly napfényes volt, a fák épp olyan lombosak, az árnyékok épp oly fűillatos hűvösek. A gyepen épp úgy heverték az ingujjra vetkezett iparosok és épp úgy futkostak az emberi csirkék az anyjuk körül, mint az előbbeni évben.

Fölmentek a Disznófő felé a hegyen.

Virágot szedtek s megkeresték a tisztást.

A verkli azonban hiányzott. Távolabb sivalgott valahol, csak a magas sipok hangja hallatszott hozzájuk.

Leültek a fatörzsre. Eszter a virágait rendezte össze.

Ábel szótlanul nézte a kezét. Milyen gyengéded formás a keze! Ismerte már annak a kéznek minden vonalát, és mégis csodálta, szerette.

Eszter fölpillantott:

- Mire gondolsz?

- Rád édes fehérszegfűm. Olyan vagy nekem mint a nap a földnek. Mikor nem látlak, borult az időm.

Eszter álmodozó szemmel nézett reá:

- Mit is mond Kalderon? „Az élet álom.” Hátha az is álom, hogy én férjhez mentem?

Ábel a keblére vonta és csókkal borította el az arcát. Aztán az ajakát csókolta meg hosszasan.

Az asszony akkor, mintha álomból ocsudna, kibontakozott a karjából.

- Ne tedd ezt többé Ábel!

Ábel búsan nézett reá:

- Mért? Haragszol tán érte?

Eszter tükröcskét vett elő és összeigazította a haját.

- Nem haragszom, de tekints engem csak annak, ami tavaly voltam: leánynak.

Aztán Ábel karjába fűzte a karját, és visszaindultak lassan, andalogva, virágot szedve, olykor meg-megállva, egymás szemébe mélázva.

Mikor leértek a hegyről, Eszter a temető keresztjéhez ment és odaillesztette a virágot Jézus lábához.

Napnyugta felé járt az idő, mikor a kocsira ültek.

A kocsi léptetve haladt. Eszter megfogta Ábel kezét és édes-búsan szólott:

- Látod ez szép, hogy mióta asszony vagyok, nem csókolta meg, csak ma.

- És vétkeztem ma?

Az asszony elgondolkodott:

- Talán nem.

- Talán?

- Mondom: Talán nem. Annak éreztél egy percre, aki tavaly voltam. Nekem is az volt az érzésem. Megfeledeztünk.

Szomorún mondta. Ábel válaszul az ajkához emelte az asszony kezét és csókot lehelt reá.

Hallgattak. Aztán Eszter szólalt meg ismét:

- Nem tudom mikor láthatlak újból: kiköltözünk a nyárra a városból.

- Hova?

- Még nem tudom. Nem fogsz nyugtalankodni ugye? Mihelyt visszatérünk, megkereslek.

És Ábel kezére tette a kezét.

Ábel elborult szemmel nézett maga elé. Csak percek múltán szólalt meg bágyadtan:

- Mért nem beszélsz nyiltan? A férjed nem megy el nyaralni. Az orvos az első évben ismeretséget gyűjt: nem hagyja el egy betegét se. A három öreg hölgy... öreg ember a kuckóban szeret ülni. Te magad nagyságos asszonyom nem fogsz nyaralni menni, mert új házások vagytok.

Eszter lesütött szemmel hallgatott.

Ábel folytatta:

- Bocsáss meg, de annyira ismerem a szivedet, lelkedet, hogy átlátok minden szavadon mint az üvegen. A te szavaid mögött ez a gondolat van: „Ábel ma megcsókolott. Ez több, mint amennyit megengedhetek neki. Egynehány hétig nem szabad találkozunk. A tűznek a hamu alatt kell maradnia.”

- Haragszol? - kérdezte kérlelően Eszter.

- Nem, - felelte szeliden Ábel. - De mért nem beszélsz nyiltan.

- Attól tartottam: fáj neked.

És hozzásimult:

- Ne haragudj.

- Hiszen nem haragszom.

- Látod az nekem örök gyötirelem volna, ha elveszteném a magam becsülését. Nem tudnék tükörbe nézni. Ezt a mai napot valahogy el tudom intézni a belső kisbiróval. Azt mondom neki, hogy a sors kegyetlen kézzel választott el attól akit szerettem. Ez a mai nap emlékünnap volt, mint mindenszentek délutánja. Hiszen emlékszel rá: azt mondtad egyszer, hogy közös halottunk a reménység.

Ábel megfogta Eszter kezét és az ajkához emelte.

- Köszönöm.

Aztán nem beszéltek többet. A Vérmezőhöz érkeztek. Ábel kiszállt.

- Mikor térsz vissza a *nyaralásból*?

- Nem tudom.

- Mondd: *soha*. Mondd ki bátran!

- Ugye hogy haragszol? Ülj vissza azonnal, vagy én is leszálok!

Ábel visszaült. A kocsi tovább-haladt.

- Nem haragszom Eszter, ne érts balul. De én magam mondom neked, hogy jobb ha ezentúl ritkábban látjuk egymást.

És megindult hangon folytatta:

- Tudod ma ahogy megfeledkeztem arról, hogy az arcod is férjhez ment, a fájdalomnak egy új örvénye forgott át a szívemen. Arra gondoltam, hogy az Isten nekem teremtette a szépségedet, kedvességedet, jószágodat, ékességedet és nekem nem maradt más, csak az az érzés, hogy én vagyok a legszerencsétlenebb ember a világon. Olyan vagyok, mintha kioperálták volna a mellemből a szívemet: csak a sebét érzem a helyén.

Eszter szeme könnybe lábadt.

- Istenem, engem okozol-e? Azt kívánod-e egy leánytól, hogy rátaposson az apja sírjára, és megölje az anyját?

- Félreérintesz! Eszter félreérintesz! Nem vádolak téged. Nem tehetél másképp. Én a sorsomat vádolom és hálás vagyok irántad, hogy nem feledkeztél meg rólam. Magam mondom, hogy csatlakozz minden érzéssel a férjedhez.

- Hogy téged teljesen elfeledjelek? Ki követelheti?! A gyermekkori bábuimat megtarthatom, a leánykori kótáimat megtarthatom, a te emlékedet mért keljen eldobnom? És éppen te mondd ezt? Te mégis haragszol!

És akkor erősen átölelte.

Ábel érezte, hogy az asszony arcát forró könnyek lepik el.

- Eszterkém, - csillapította, - esküszöm neked arra, ami a lelkemnek legszentebb, hogy nem haragszom, nem is haragudtam. Soha jobban nem szerettelek mint ma, és te is érezted ezt, mert arra gondoltál amire én: hogy ne lássuk egymást valameddig. Mert vagy te pusztulsz el, vagy én, vagy mindketten. Két férjed nem lehet.

- Hát próbáljuk meg, - felelte az asszony a könnyeit letörölve.

Az Alagút alá értek. Középen ahol legsötétebb az út, Ábel megérintette a kocsist:

- Álljon meg.

- Isten veled Eszter! Isten veled... álmom!

Az asszony a könnyein át mosolyogva, némán intett búcsút Ábelnek.

V.

Még a télen történt:

Eszter egy délelőtt a férje könyveit porolta. Szépkötésű könyvek voltak azok, de a képek bennök csupa emberi csontvázak, vagy nyüzött emberek, vagy sebesek. Eszter irtózott tőlük.

A könyvekből különféle összehajtogatott papirosok álltak ki. Némelyikben hirlapról levett címszalag volt, némelyikben levélboríték, névjegy, kontó, bécsi étlap s más effélék.

Egy aranyozott szegélyű piros jelzön megakadt az asszony szeme.

Kibontja. Hát egy idegen nyelvű levél.

Talán vissza is teszi mingyárt, de az íráson megáll a szeme: nem férfiírás. Finom orrockája úgy mozgott mint az egéré, amely éléskamrába érkezik.

Nézi az aláírást: *Rosalie Lachapelle*. Nézi a megszólítást: *Mon gros coq chéri!*

Ez franciául van, - gondolta tünődve. Egy évet ő is tanult franciául a klostromban, de nem sokra jutott vele.

Előkeres egy francia szótárt.

mon = enyim, - ezt tudta.

gros = nagy, - ezt is tudta.

coq = kakas, - ezt a szótárból fejtette meg.

chéri = szeretett, - ezt tudta.

A doktornénak eltágult a szeme. A *Charles* szó is előtűnt a levélből, tehát az ő férjének szól a levél.

Próbálta, hogy tovább olvassa, de hogy a nők franciául még több helyesírási hibával írnak, mingyárt az elején megakadt. Aztán egy másik szóban, harmadikban botlott meg: egy mondatot se birt kihüvelyezni.

Még aznap vett egy francia nyelvtant, s nagybuzgón tanult. Egy hét multán már francia könyveken gyakorolta a nyelvet. De a levéllel nem boldogult.

Aztán hetekig nem nyúlt a levélhez, csak tanult franciául. Mikor aztán újból elővette a levelet, látta, hogy már sokat ért belőle. Tanult csendes törekvéssel tovább.

Végre a zugligeti napot követő héten megoldotta a levelet:

Igy szólt:

„Nem tudom tréfálsz-e vagy komolyan beszélsz. Nem hiszem, nem hihe-tem. Ha férfi vagy s diplomás orvos, megélsz mindenütt. De te nem vagy férfi, mert elveszel egy olyan leányt, akiről magad mondtad, hogy olybá tekinted, mint a púpos a púpját. De nincs olyan púpos, aki bármi pénzért is

púpot fogadna a hátára, ha egyszer leteheti a púpját. Még mindig kételkedem a leveledben, de ha igaz, nem kívánom, hogy boldogtalan légy, csak azt, hogy ha nem áldja meg a házasságodat gyermekkel az Ég, jusson eszedbe az a gyermek, aki neked azt mondta volna: *apám!*”

Eszter mekövülten nézett a levélre. Hogy Károly őt púpnak mondja... Hogy van gyermek a világon...

Visszatette a levelet az orvosi könyvbe, amelyből Károly bizonyosan az utolsó vizsgálatára készült. A szívéen mintha jégzajlás indult volna meg.

Nem annyira a fölfedezés bántotta, mint inkább az, hogy Károly is családi kívánatoknak vetette áldozatul a kedvesét.

A férje különben nem érezte vele soha, hogy púpnak tekinti. Langyos volt iránta, de nem keserű. Az első napok is langyosak voltak. A férje ha megcsókolta is, nem volt benne a csókjában a lelke. Ha együtt sétáltak, a férje orvosi ügyekről gondolkodott. De amúgy eléggé gyöngéd volt, eléggé figyelmes.

Eszternek eszébe jutott, hogy a férje egyszer a tavaszon Bécsbe utazott. Azt mondta, hogy valami nevezetes operációra megyen.

Más asszony vonaglott volna kínjában ilyen visszagondolásra, Eszter csak kábultan tűnődött.

Ujra elővette, megnézte és elolvasta a levelet, aztán elrejtette az arcképes albumba, az első kép alá, amely az ő apját és Károly apját ábrázolta. Jóképű pockos és körszakálás atillás magyarok voltak. Szinte hasonlítottak egymáshoz. Az a kép bizonyos, hogy ott marad mindig az első helyen, az alatt ellehet a levél itéletnapig.

De vajjon találkoztak-e Bécsben? Nem hívta-e le Pestre? Hátha eljár hozzá Károly? Vajjon a férfiak tudnak-e olyan becsületesek lenni, mint a nők? És a gyermek? Mily boldog lehet az a nő, aki anya! A levélnek az a vége elleplezett átok!

Aztán azon gondolkodott, hogy milyen lehetett az a *Lachapelle Rosalie*, ha az ura jobban tudta szeretni, mint őt?

Szőke volt-e vagy barna? Magas-e vagy alacsony? Úrinő-e vagy guvernant?

Ujra kutatott a könyvekben és a szekrényben lógó ruhák zsebében, de nem talált semmit se.

Délután aztán, hogy együtt varrt az öregekkel, alkalomra várt, hogy kérdezősködhessen *Lachapelle* kisasszony felől.

Az alkalom hamar elkövetkezett. Hiszen a két Eördögh-nő sose beszélt másról, csak Károlyról.

Hát azt kérdi egykedvűen.

- Kinél lakott Károly Bécsben?

- Egy nyelvmester özvegyénél, - felelte az anyós. - Mi is volt a neve, Lidi?

- Valami *Chapeau*, vagy *Lachapeau*, ilyenféle.

Eszter hallgatva varrt tovább.

A zugligeti kirándulás után keményen eltökélte, hogy legalább is két hétig nem találkozik Ábellel. Az az egypercnyi megfélemezés! és óh hogy átjárta annak a csóknak az édessége! átjárta a testét az ajkától a sarkáig!

De a templomos jólélek irtózott minden szennytől. Az eskü Isten szeme előtt kötött fogadalom volt neki. Arra nem is gondolt, hogy a kényszerített eskü senkire nem kötelező. Még egy olyan perc és mindaketten bűnbe szédülnek! - vélekedett.

Akkor azonban a levél felizgatta. Az anyjának nem mert róla szólni. Ismerte az anyja természetét. Olyan volt a jó kövérasszony, mint az ébresztő óra, amely mindig csendesen tiktakkol, de ha egyszer felhúzzák, bomlottul zörömböl.

Alig várta hát a vasárnapi litániát. S még aggódott is, hogy Ábel nem jelenik meg. Hiszen megbeszélték, hogy egyideig nem találkoznak.

De Ábel ott volt. Bizonyára arra gondolt, hogy Eszter nem bírja egy hétig. Állt szép fekete atillában, a szokott helyén, az utolsó pad mögött.

Eszter megérintette a kezét, s elhaladt mellette. Negyedórát szótlánul ültek a padban, aztán Eszter kinyitotta az imádságos könyvet, s kivette belőle a francia levelet, mellette a fordítást, átcsuszta Ábel kezébe.

Ábel a gyér templomi világosságban kisillabizálta az írást, és szótlánul visszaadta.

Akkor az asszony felkelt.

Kimentek a templomból.

Nyári forróság lepte az utcákat. A város kövei között szinte rekedezett a meleg. A Károly-kaszárnya árnyékában Eszter megállt és ránézett Ábelra:

- Mit szólsz rá?
- Sajnálnálak, ha neked fájna ez.
- Fájna? Ugy tekintem, mintha egy darázsragta körtét nyujtana a férjem az egészséges oldalával. Megcsalt. Ugy-e csalás ez? A legrútabb csalás!
- Nem. Hiszen akkor még nem esküdött hűséget.
- De tudta, hogy el fog venni!
- Hát szeretett valakit a házassága előtt. Te nem szerettél senkit Eszterkém?
- Nem bizony.
- Hát engem?
- Téged szerettelek az igaz, de idegeneket nem.

Ábel nevetett.

- Neki se volt Lachapelle kisasszony idegen.
- De én téged csak a lelkeimmel szerettelek. Én nem mentem piszkos cipővel az oltár elé.

Ábel vállat vont.

- Férfinál az ilyen apró kalandok nem mérhetőek súlyosan. A férfi vére, testalkata más mint a nőé. A léleknek az ilyen szerelmekben semmi közössége sincs a testtel.

Eszter elképedve nézett Ábelra:

- Hát talán te is...

Ábel pillogott.

- Kérlek, - hebegte, - hát... az ilyen apró diákkori ostobaságok...

- Neked is volt!

- Nem igen. És én még akkor nem ismertelek.

- Oh gyalázatosak! hitványak! - fakadt ki Eszter, - hát tebenned is csalódtam!

És szinte fuldoklott.

- De Eszterkém...

- Oh! óh! Gyalázatos! Valamennyi férfi mind-mind! Gyalázatos! Menj a szemem elől! Gyűlöllek!

És elfordult, rázta a fejét. Hulltak a könnyei. Elment mint a fürgeteg.

Jó darabig szinte futott, aztán az Egyetem-utcán meglassúdott. A sírást bármennyire tartóztatta, minduntalan fel kellett emelnie a fátyolát, hogy letörölje a könnyeit. Végre is befordult egy házba, és a lépcső-karfára borult. Hangosan zokogott.

- Gyalázatosak! Oh gyalázatosak!

Mikor felnézett, Ábelt látta maga előtt sápadtan, bűnbánó ábrázattal.

Fölkelt és a könnyeit letörülte.

- Eszter!

- Nem ismerem önt uram, - felelte Eszter méltósággal.

És elment mellette, kiment a házból, hazasietett.

Otthon az öregek csak nézték.

- Sirtál? - mondotta az anyja, - mi bajod?

- Elvesztettem a pénzemet! - felelte Eszter, - húsz forint volt az erszényemben.

És újra sírva fakadt:

- Elvesztettem a kincsemet! a kincsemet! a kincsemet!

Persze a pénzét hamar pótolták. A doktor még meg is duplázta este. De azért Eszter szomorú maradt.

Az orvos történeteket mondott el, hogy Eszter a veszteségét csekélységnek érezze. Elmondotta, hogy az előbbi napon egy tizenöt éves paraszt fiu milyen jaitalanul tűrte az ujjának a lemetszését.

- A férfiak hitványak! - felelte Eszter elgondolkodva.

Semmi kapcsolata nem volt a megjegyzésének az elbeszéléssel, de a doktor nem ütközött meg rajta. Tudta, hogy a nők gondolkodásában nincsen logika.

Eszter aztán lecsillapodott, s meghányta-vetette a fejécskéjében az ügyet. Ábel nyilatkozatának különösen az a része foglalkoztatta: *Még akkor nem ismertelek!*

Ez a néhány szó balzsamként olvadozott rá lassankint a szívére.

- Szegény Ábel, - gondolta, - nagyon is szigoruan viselkedtem.

Reggelre kelve meg szinte elrémült, hogy az ügyet újra fontolgatta.

- Istenem, - mondotta magában, - hát mit követelek tőle én, másnak a felesége!

És szinte rázta a lelkét a bánat.

Délután már bement a könyvesboltba. Az volt a szándéka, hogy nyájasan beszél Ábelhez, mintha mi sem történt volna. Ábel meg fogja érteni, hogy nem haragszik.

Azonban Ábel nem volt ott.

- A divatlapom, - kérdezte körülpillantva, - nem jött meg? Igen várom.

- Holnap jön meg nagyságos asszonyom, - felelte a gazda.

- Talán az a segéd úr, akinél rendeltem, jobban tudja. Nincs itt?

- Nincs, - felelte a gazda, - de mink éppúgy tudjuk.

- Várom talán egykicsit, mert más megrendelésem is volna. Már megszoktam, hogy neki diktáljam le, a hogy is hívják úrnak.

- Nyékynek hívják nagyságos asszonyom. Sajnálom, hogy nincs itt, de el kellett utaznia: meghalt az anyja.

Eszter leeresztette a fátyolát. Egy percig szótlánul állt ott.

- Hát majd néhány nap múltán bejövök.

És a fejével könnyedén köszönt.

- Szegény Ábel, - gondolta künn megrázkódó szívvél. - És éppen most! Tegnap én ütöttem tört a szívébe, és ma ez a gyászhir! És bizonyára nincs, aki vigasztalja!

Bement a póstahivatalba és telegrafált neki:

Gyászodban minden érzéssel, minden gondolatommal veled vagyok. A meghalt szívet pótolni igyekszik majd az élő szív. Isten vigasztaljon szomorúságodban.

Eszter.

Arra nem is gondolt, hogy talán utcanév is kellene a telegrammra.

Eördögh orvos déli 12 óráig szokott rendelni, de a betegek is úgy szokták, hogy az utolsó negyedórán vannak legtöbben.

Az orvos többnyire csak két óra felé szabadulhatott az asztalhoz.

Eszter harmadnapra lefutott délben spanyolviaszért. Nem öltözött át, csak épp a kalapját vette föl, meg napernyőt kapott.

Ha egyedül találná Ábelt!

Ott ült a szőke emberek viaszszinhalványságával a könyvesbolt író-asztala előtt és írt.

Eszter belépett, s körülnézett, aztán könnyezve omlott Ábel mellére:

- Szegény Ábelkám! Szegény Ábelkám!

- Köszönöm, - felelte Ábel a homlokát megcsókolva. Ha még te is elhagytál volna engem, igazán belekiváncsoztam volna magam is a földbe.

Aztán elpanaszolta, hogy micsoda szegénységben élt az anyja. Ő csak a temetés után tudta meg a szomszédoktól. Sohse költött a szegény öregasszony semmire. Csak kenyéren, főzeléken tengődött, meg két-három tyúkjá volt, azoknak a tojásán. Este nem gyujtott soha mécsset, mert még olajra se volt pénze. Télen nem fűtött.

- Örökre nyomni fogja a lelkeket, - sóhajtott, - hogy csak a halála után tudtam meg: hogyan élt.

S a szeme könnybe lábadt.

Eszter vigasztalta:

- Édesanyádnak, Isten nyugtassa, nem volt az olyan nehéz, mint te gondolod. Megszokta. Nem is kívánt jobbat.

- Hacsak öt forintot is küldtem volna neki... Most már van annyi fizetésem, hogy meg se éreztem volna.

És megcsókolta Eszternek a kezét:

- Köszönöm Eszter, hogy eljöttél. Úgy érzem mintha egy angyal jött volna le az égből, hogy letörölje a könnyeimet.

VI.

Aztán a barátságuk ismét a régi Csendes tengeren vitorlázott.

Ábelnek akkor már minden szerda délutánja szabad volt. Az asszony a hét többi napján úgy viselkedett otthon, hogy gyanút ne keltsen. Ha valahova ment, csak az anyjával vagy Lidi nénivel ment. Könnyű volt hát szerdán délutánonként egy-egy kis időre átfutnia a Muzeumkertbe.

Mindig azt az órát választotta, amelyben a férje a Rókus-kórházban hivataloskodott, s mindig mintha valamelyik közeli boltba menne le ötpercre. Az ötpercből néha két óra is lett, de az nem keltett gyanút otthon. Tudták, hogy csevegő természetű. És Eszter el is mondta, hogy ezzel vagy azzal az asszonynyal miket beszél.

Pedighát Ábellel töltötte ő azt az időt.

A Muzeumkertbe jobbra a köznép járt akkoriban, meg a környékbeli gyerekek. Ők ketten elhúzódtak egy csendes padra, többnyire a Kisfaludy-émlék alá, és nézték egymást, beszélgettek.

Ábel sokszor eltűnődött, hogy mi köti őt egy olyan asszonyhoz, akinek a sorsa más férfihoz van kötve s aki abból a kötelékből nem is oldózkodik, nem is oldozkodhatik: minden méze azé a másik férfié, - az övé csak üvegen át. Mi köti hozzá? Nem talált reá választ. Eszter kedves volt neki. Szerette nézni, szerette hallgatni. Az asszony érdeklődött minden ügye iránt, és őt is érdekelt, hogy hogyan él az asszony? micsoda gondjai vannak? micsoda boszuságai? micsoda örömei? micsoda gondolatai?

Mert az asszony mindent elcsevegett és mindent kérdezett.

A lobogó láng gyöngéd testvéri érzéssé szelidült bennök lassacskán. Ábelnek nem volt senkije az anyja eltávozása óta ezen a Földön, hát jólesett neki, hogy valaki érdeklődik az élete folyása iránt. Testvére se érdeklődhetett jobban.

- Hogy viselkedik a gazda? - kérdezte egyszer Eszter.

- Egyre több terhet rak rám, - felelte Ábel, - most már nekem kell fogadnom a segédek is, én vagyok értök felelős. Üzlettárs vagyok...

- Haszon felezése nélkül.

- Krajcárkaparó fősvény medve.

- Szegény Ábelkám. Ne zúgolódj azért rá. Az életed egyszer majdcsak megkönyebbül. És ha éppen valami pénzszükség szorítana...

- Nem, köszönöm, annyira én soha nem jutok. Nem iszok, nem kártyázok. Hát nálatok történt-e valami?

Eszter erre a kérdésre mindig fölhúzta a Panaszos malom zsilipjeit. A két vénre panaszkodott, hogy milyen fontoskodók. Hogyan ostobáznak minden más gazd-

asszonyt. Azt gondolják, hogy a húst senkise tudja megmosni csak ők, a fűszeres mindenkit megcsal, csak őket nem, hogy egy ruhát háromszor is megfordítanak, és hogy mindig sokalják azt, amit a férje őr a költ.

- De én nem tűnök tovább! - lázadozott az esernyő hegyével bökődve a földet, - a férjem elé állok, és kivágom a kérdést, hogy én vagyok-e az asszony a háznál?

Akkor aztán Ábel csendesítette Esztert:

- Türelem, türelem Eszterkém. Ha a békességet boltban árulnák, aranyon is meg kellene vennünk. Látod az én boldogult apám mondott nekem valamit, amit soha se felejték el. Mikor Kufsteinba vitték, szabad volt vele egy órát töltenem. Az anyám is ott volt szegény. Akkor mondta, hogy valahányszor felindul a magyar ember, jól tenné, ha inkább egy meszely vérét eresztené ki, mintsemhogy cselekedne. Ha április 14-én reggel minden országgyűlési képviselőn eret vágta volna, nem mondták volna ki a trónfosztást, nem következett volna ránk a muszkatábor. Azt a trónfosztást akkor cselekedték volna meg, mikor már győztek.

- Okos ember lehetett az a te apád.

- Az volt, ha nem is afféle könyves tudós. De látod, azóta ha valami felizgat, megharagít, mindig arra gondolok, hogy egy meszely vért kellene a karomból kicsapolnom.

Eszter nevetett:

- Hát mikor én férjhez mentem, akkor is arra gondoltál?

- Arra Eszter, bizonyísten arra. És ha arra nem gondoltam volna...

- Beszélj bizalmasan.

- Nem tudom mi történt volna velem Eszter. Olyan voltam mint az agyonvert ember, akiben már csak pislog a lélek. És egyetlen gondolatom az az óhajlás volt, hogy bárcsak meghalnék.

- Szegény Ábel.

- De apám szava jutott az eszembe, s mintha erre valósággal eret vágta volna rajtam, nyugodtabban gondolkodtam.

Eszter rátette a kezét Ábel kezére, és könnyes szemmel nézett reá.

Így találkoztak ők minden szerdán, s így biztatgatták egymást.

A férjével Eszter megvolt jó egyetértésben, de a lelki egység hiányzott a házasságukból. A doktor gyengéd volt iránta, mint valami gyermek iránt, de a lelke elburkolt maradt előtte. Eszter sose olvashatta le az arcáról, mit gondol. Soha nem tudta a szándékait, gondjait, örömeit, bajait. Olyan volt mint az ismeretlen ház, amelynek csak egy-két szobája van nyitva. Mi van a belső szobákban? sohas tudható.

A jó házastársak úgy forranak össze, mint az ojtott ág a törzszsel. A léleknek is megvan a maga vérkeringése. A jó házastársak vére-keringése egy.

És ez az egység különbözteti el az anyóst is a vőtől vagy menyőtől. Az anyós még mindig magát érzi egynek gyermekével. A másik idegen neki. Akaratlanul is küzd

a maga egységéért mind a két fél. És ahol az egyik házastárs az anyjával marad lélekegységben, ott a házasság pokoli szerződés.

De Eszter az anyjával se volt egységben. A házasságra az anyja kényszerítette. De lehet-e kényszeríteni meleget is a szívbe?

Az egységet Ábellel érezte az asszony. Ábel arca nem takart el előle semmi gondolatot. Ha hallgatott is, Eszter tudta mit gondol. A férje előtt neki is voltak titkai, de Ábel előtt nem. Neki mindent elmondott. S ha Ábel annyira testi ember lett volna, mint amennyire nem volt, olyasmiket is kérdezhetett volna tőle, amiket a nők egymás között se igen beszélnek. Ábel nem kérdezett affélét soha.

Egy szeptembervégi napon szerda délután kisírt szemmel s ideges-izgatottan jelent meg az asszony a Múzeum kertjében.

- Eszterkém! Mi bajod?

- Megaláztak! - rebegte az asszony kiomló könnyel. - Megaláztak! Megaláztak!

Aztán hogy az izgalmát elsírta, töviről-hegyire elbeszélte, hogyan történt a megalázás:

- Ma délelőtt elbocsátást mondott az anyósom a cselédünknek, Rózának. Jó lány, csendes kis teremtés, csak kissé szunyók. De hogyisne: este éjfélig is dolgozik, reggel meg már öt órakor fölcsengeti az anyósom és szidja, zaklatja. Szegény leánynak már a szeme pillája is kihúll a sok álmatlanságtól. Mindig vörös a szeme. Hát ma vége a szegődségnek. Ott rídogál szegény a konyhán, s panaszkodik nekem, hogy hova menjen? Így aratás után szinte özönlenek a falusi lányok Pestre. Hol kap helyet? Magsajnálom. Azt mondom neki:

- Hát ne menj el Rózikám, itt maradsz.

Az anyósom erre rám herreg:

- Mit avatkozol az én dolgomba!

- Bocsánat anyám, - felelem - ez az én dolgom, nem a magáé.

- Hogy vóna ez a te dógod!

- Hát hogyne vóna! Hát mi vagyok én a háznál: kanári madár vagy papagáj? Nem én vagyok-e a ház asszonya?

Szó szóba: összecsatáztunk. Az anyám csak kérlelt. Aztán a férjem is délben. De én megkeményedtem:

- Mától fogva nálam a kulcs, nálam a pénztár: én vagyok az asszony!

Ábel hüledezett.

- És a férjed? Mit szólt a férjed?

- A férjem az anyjára nézett, arra a konok kálvinista boszorkányra, az meg azt mondta, hogy ha ő egy cseléd miatt megszégyenül, elbujdosik a háztól! És a fiát is leszidta, hogy ő neki már nincs becsülete a háznál, hogy jobb lett volna nem szülnie és mindeffélétet.

- No és aztán?

- Aztán az lett a vége, hogy a férjem rámparancsolt, hogy kérjek bocsánatot az anyjától. Rámparancsolt, mint a kutyára!

S a szava zokogásba fulladt. Az arcát a zsebkendőjébe temette.

Ábel gondolkodott:

- Jól tetted, hogy engedtéel.

- De nem tettem jól! - pattant fel Eszter. - Ostoba voltam! Gyenge voltam! Muja voltam! Ilyen megalázás!

Ábel csillapította:

- Mégis tudod ő öregebb. És ha ezzel az ügy elintéződött...

- Így beszélsz? Te is így beszélsz! - toppantott Eszter, - a te gyávaságod az oka!

- Az én gyávaságom?

- Csakis a te gyávaságod! Mert az juttatott engem ide! Ezek közé a pogányok közé! Mert ha tebenned akkor, *akkor* akarat van, ha te akkor azt mondod nekem: *Jössz! Viszlek! Akarom!* én nem tudtam volna ellentállni!

- De Eszter!

- Mit nekem szegénység? Mit nekem családi szármáságok? Éltünk volna kenyérhajon, de az én kenyérem lett volna! Laktunk volna pince-szobában, de az az én szobám lett volna! És elvégre is az az anyámnak is kötelessége, hogy a boldogságomat ne ellenezze.

- De Eszter!

- De te gyáva vagy! gyáva! gyáva!

Fölpattant és dühében remegett, szinte lángot fújt.

- Gyáva!

És elsuhogott.

Ábel utána lódult, hogy elérje. De az asszony csaknem futva haladt át a játszó gyermekek csoportjain. Jobbról-balra lökdöste őket. Mikorra Ábel utólérhette volna, már künn volt az utcán.

Mikorra Eszter hazaért, maga is lehült. Lehült, mint a zivatar, amely eldörögte a villámaid, s lezuhintotta a záporát.

Ahogy leszórta magáról az utcai ruháit, mintha a dühét is levetette volna. Nem maradt belőle más, csak a szeme előtt Ábel képe, amint halvány képedezéssel hebegi:

- De Eszter! Eszter!

És akkor a kis madáreszű asszony bánni kezdte a hevességét.

- Milyen igazságtalan voltam!

Meregette a szemét maga elé, mint a dühös apa, aki haragjában agyonütötte a gyermekét és aztán meg világot adna érte, ha föltámaszthatná.

Megfordult és újra felöltözködött.

De az anyós lépett be akkor hozzá, az öreg anyós és könnyes szemmel nyújtotta mind a két kezét:

- Kérlek, ne haragudj! - esdekelt, - én kérlek, a hetvenéves agg nő! Legyen nálad a kulcs, legyen nálad minden! Csak békétlenség ne legyen a háznál!

És megölelte.

- Ne haragudj, ne gyűlölj.

- Hiszen nem haragszom, - pillogott megilletődve Eszter.

- A mi családukban sohase volt zörgés, - folytatta az öregasszony, - a ti családokban is a szeretet volt az úr a háznál. Ha kívánod, a cseléd is maradhat.

Eszter megcsókolta a kezét:

- Nem, anyám. De fizessük meg egyhavi bérét a leánynak. És csak gazdasszonykodjék tovább. Magának a kisujja is többet ért hozzá, mint nekem mind a két kezem. Bocsásson meg. Ne haragudjon aranyos mamukám. Hiszen én csak azért ingerlődtem fel, csak azért ostobálkodtam, mert sajnáltam azt a leányt, hogy nem talál most helyet.

Az arcát is megcsókolta.

- Nem történt semmi. Feledjük.

S fogta a napernyőjét.

- A keztyűmet, - mondotta, - a boltban felejtettem.

Visszasietett a muzeumkertbe.

De Ábel már nem volt ottan.

VII.

Eszter alig várta a következő vasárnapot.

Minden percben rágondolt Ábelra és nem értette magát, hogy hogyan lobbanhatott fel annyira! Mintha nem is ő szólott volna akkor az ő nyelvén. Dehát ki? Dehát mi? Hogyan van, hogy a harag hevületében olyanokat mondunk, amelyek nem voltak azelőtt sem a lelkünkben, sem a szívünkben? És hogy gyávázta Ábelt, szegény jó Ábelt!

Az a gondolata, hogy Ábelra hárítsa a felelősséget, csak abban a pillanatban villámlott elő. Hiszen ha ő kész volt volna úgy átgázolni a család akaratán, Ábel bizonyára elvette volna. De neki oly lehetetlennek látszott, annyira irtózott attól, hogy az anyja arcát szenvedőnek lássa, hogy csak távoli ködös gondolatokként jelentkezett nála az a vélekedés, hogy hozzámehetne.

Vajjon ott lesz-e vasárnap a templomban? Vajjon mit gondol most, hogy mi az ő szeretete? És az a bizalmas édes testvéri érzés, amely eddig összekötötte őket, mivé válik ezután? Csak mégegyszer meg tudja békíteni, csak mégegyszer beszélhessen vele azon a régi hangon!

A lelke remegett a bánattól, s csak azért nem ment el a könyves boltba, mert attól tartott, hogy Ábelnek a nyakába borul ott az idegenek előtt, vagy letérdel eléje s úgy kérleli meg.

Végre elkövetkezett a vasárnap.

Essős szeles idő. Annál jobb: a templomban kevesebben lesznek, a homály nagyobb.

S Eszter szinte remegve nyit be. Ábelt nem látja a szokott helyén.

A szíve összeszorul.

Beül a hátulsó padba. A pad tulsó végén csak egy betegforma iparosféle térdel. Eszter is letérdel és keresztet vet magára.

De hol járt az ő gondolata az Istentől.

Az orgona megszólal.

Ahányszor az ajtó világossága bevillan, Eszter mindannyiszor hátrapillant. Nem Ábel, ez sem Ábel!

Ujjai görcsösen kapcsolódnak össze. Arcán a halványság egyre fehérebb. Egyszer fölkel és körülnéz. Ábel nincs!

Másnap mingyárt ebédután bement a boltba.

Ábel nem volt ott.

Az asszonyka alig bírta elrebegni a mondókáját:

- A megrendelése olyan természetű, hogy legjobban szeretném Nyéky úrra bízni. Nincs itt?

- Nincs, felelte nyugodtan a gazda, - beteg.

Eszternek elnyílt a szeme.

- Beteg? - kérdezte aztán ijedt elcsodálkozással, - nem nagyon talán?

- Hideg leli vagy mi...

Eszter nem mert többet kérdezni. Attól tartott, hogy a hangja rezgése elárulja.

- Hát majd egynehány nap múltán megint benézek, - mondotta.

És elsietett.

Tehát beteg! Talán éppen azért betegedett meg... óh szegény Ábel! Bizonyára azért nem jött a litániára se. Mert eljött volna, el. Ábel nem fog órá haragudni soha.

De hogyan tudja meg most már Ábelnek a lakását?

A rendőrséghez menjen, a lakás-jegyző hivatalba?

Más könyvkereskedésben kérdezze?

Hordárt bizzon meg a kereséssel?

De hátha a férjével találkozik, s a hordár éppen akkor tér vissza?

Föl és alá járt a Váci-utcán, aztán a Vigadó sarkán megszólított egy öreg hordárt:

- Ösmer maga engem?

- Nem, nagyságos asszonyom.

- Hát nézze itt fogok sétálni a Vigadó mögött. Maga bemegy a könyvkereskedésbe és azt mondja: *Sürgős levelet hoztam egy úrtól Nyéky Ábel úrnak*. Erre azt fogják mondani: *Beteg, nincs itt, hagyja itt a levelet*. Maga erre azt feleli: *Személyesen kell átadnom: Hol lakik?* Most következik a fő dolog: maga elhozza nekem Nyéky Ábel úrnak a címét. De vigyázzon: ha nem leszek egyedül, ne közelítsen hozzám. Itt van egy forint, ha történetesen nem leszek egyedül. Akkor aztán holnap itt megint találkozunk ilyen időtájt.

Tíz perc múlván a kezében volt Ábelnek a lakása címe: *Városháztere, Zöldudvar, I. emelet, 5. ajtó*.

Eszter szinte repült oda.

Az emeleten egy fehérhajú, de arca fiatal kis gömböc asszony női posztó kalapot vasalt a folyosón. Kérdően nézett reá.

- Nyéky úr itt lakik?

A nő némán mutatott az ajtóra.

- Hallottam hogy beteg, - rebegte Eszter, - remélem nem nagyon?

S aggódó szemmel várta a választ.

- Bizony beteg, - felelte az asszony a vasalóra hajolva.

Aztán kíváncsian pillantott Eszterre.

A doktorné kopogtatott az ajtón.

Gyermekhang kiáltotta a szabadot.

Eszter világos utcai szobába lépett. A szoba egy sarkában felbontott ágyat pillantott meg. Az ágy előtt egy tizenkét éves forma leánya éppen valami rubinszínű orvosságot kevert pohárban.

Ábel hőtől pirosan ült inkább mint feküdt az ágyban. A feje be volt kötve. Eszter felé nézett, de a szeme előtt vörös fényhullámok játszottak.

- Ábel, - kiáltotta az asszony. - Nem ösmersz meg?

Ábel behunyta a szemét. Nem felelt.

- Nagy hő van rajta, - mondotta fanyaran mosolyogva a leánya, - azt véli álmodik.

- És orvos nem volt még itt?

- Nem. Ő maga rendelt magának orvosságot.

- Menjen kedves azonnal orvosért. Lakik itt valahol közel orvos?

- A szomszédban.

- Hogy hívják?

- Nem tudom. Olyan öreg...

- Fusson érte kedves. Az édesmama bizonyára megengedi.

A leány vonakodva nézett az asszonyra, aztán Ábelra:

- Nyéky úr nem akar orvost.

- Fusson édes az én felelősségemre!

Megfogta Ábel kezét. Olyan volt az, mint a tűz. Aztán levette a fejről a kendőt s frisset kötött reá.

- Nem ismersz meg Ábel! Ábel!

- Édes Eszter, - rebegte Ábel szenvedő arccal. - De hány személyben vagy te a világon?

Motyogott, bolondokat beszélt. Aztán elszenderedett.

- Istenem, - sohajtott Eszter, - milyen elhagyatot!

S csak akkor nézett körül a szobában.

Kétablakos utcai szoba volt az, de szegényes: egy vedlett viaszosvászon-divány minden luksusza, meg egy zöldburkolatu mállott karosszék. Ábelnek már akkor hatvan forint volt a havi fizetése: nemrég költözött oda egy kisebb szobából.

A falon csak egy kép függött, egy ijedt szemű Mária-kép. Az egyedüli öröksége. Elhozta, de még nem választotta ketté.

A kisleány azzal tért vissza, hogy az orvos úr mingyárt jön.

- Kicsoda maga kedves? - kérdezte Eszter a lányt.

A leánya mintha álomból rántották fel, hirtelen készséggel felelte:

- Török Berta vagyok, negyedik osztályos tanuló.

Mindig úgy szokott beszélni ha szólították, olyan rettenve, de okos szemmel, szíves készséggel.

- Ismerőse Nyéky úrnak?

- Hogyne. Mióta ideköltözött, mindennap beszélgetünk. Jó ember.

- És maga ápolja?

- Hol én, hol mama. Nincs senkije. A takarító asszony csak reggel járhat fel. Megkért bennünket, hogy nézzünk be minden órában.

- Eszerint maguk szomszédlakók?

- Igen. Nem. A szomszédban lakunk, de a mienk ez a szoba is. Mama bérlőnek szokta adni.

- Mama kalapkészítő?

A leányka bólintott.

- Igen. De csak ócska kalapból csinál ujat. Tegnap egy bárónénak is. Igen tetszett a bárónénak.

Eleven kis barna leány volt, soványka, tejképű de pirosfülű. A hajacskájának csak akkora fonata volt, mint a malac farka.

A hívott orvos ekközben megjelent. A fehérhajú asszony is bekísérte.

Leült az ágy mellé. Megolvasta az érverést. Megtapogatta a beteg mellét.

- Ő maga akar így feküdni? - kérdezte Esztert.

Eszter helyett a fehérhajú felelt:

- Ő maga. Azt mondta, hogy nyilallik a baloldala, ha egyenesen fekszik. Mink is aggódunk. Jóraivaló ember. Pontos fizető.

Az orvos bólintott. Aztán receptet írt a térdén.

- Nem nagy a baj? - kérdezte félénken Eszter.

- Tüdőgyulladás, - felelte az orvos az írásból felpillantva. - Kegyed a felesége talán?

Eszter összerezzen.

- Nem, de rokona vagyok.

A fehérhajú asszony széket tett eléje.

Eszter bólintással köszönte meg.

Az orvos tovább írt. Nem hallatszott más a szobában, csak az orvos órájának a kecegése.

Eszter aggodalmasan nézett a betegre.

Az orvos megszólalt:

- Borogatást az oldalára, ahol fáj. Aztán rá kell kényszeríteni, hogy ne ülve feküdjön, hanem rendszeren. Időnkint mélyen szívja be a levegőt.

- Tüdőgyulladás szeptemberben, - szólt Eszter, - hiszen ilyenkor nem lehet meghülni.

- Bizonyynyal mondom, hogy tüdőgyulladás, - felelte sértődve az orvos.

- Hiszen nem azért... bocsánat, - dadogta Eszter.

- Ezt az orvosságot hozassák meg és mikor láza jelentkezik, óránként egy kanálkával adják be.

Elment. A gazdasszony kikiséerte.

Gyászos csend maradt utánok. Eszter a betegre bámult. A leányka mint az ijedt macska Eszterre.

Aztán Eszter őhozzá fordult:

- Hogy is hívják kedves?

- Török Berta negyedik osztályu tanuló.

- Hát nézze Bertácskám, a betegnek ápoló kell. Ki lesz mellette az éjjel?

Berta vállat vont:

- Nem tudom. Talán a takarító néni eljöhetne.

- Tudja hol lakik?

- Itt a szomszédban.

Eszter fölkelt és kiment a fehérahajú asszonyhoz. Valami nevet mondott neki, s komolyan ismételte, hogy rokona Ábelnek. Aztán megkérte, hogy állítson a beteg mellé valakit. Elővett az erszényéből öt forintot, s mondta, hogy holnap ismét hoz pénzt. Könnyes szemmel kérte, hogy ne hagyják a beteget magára.

Azokban a napokban Eszter maga is gyöngékedett. Sápadt volt, szinte sárga. Hirtelenbajok lepték meg. Csak fölkelt és kifutott. Aztán méghalványabban tért vissza.

- Adjon valami orvosságot, - mondotta a férjének, - gyomor baj van rajtam.

A férje sohse adott orvosságot a családjának. Csak nevetett, legyintgetett a kezével.

- Minden csekélységre orvosság?

Eszter kedvetlenül ült vissza. Gondolta: - Ha téged Ábelnek hívnának, bizonyára adnál orvosságot.

A természete mintha megváltozott volna: olyan ételeket kívánt, aminőket azelőtt nem szeretett.

Egyszer hogy vasaltak, a szenet kívánta meg, hogy roppantson belőle.

A környezete aggódott. A doktor azonban csak legyintgetett:

- Hagyjátok: hadd egyen.

De a nők nem nyugodtak meg. Eszter magaviseletében mindennap volt valami különös. Egy délután sokáig elmaradt. Aztán a következő nap reggelén a piacról

tünt el Lidi néni mellől. Délután ismét kapta a napernyőjét: lódult a városba. S másnap délelőtt ez ismétlődött.

Délután már Lidi néni megint lesre indúlt.

Lihegve tért haza: kiszólitotta a doktort a rendelőszobából:

- Tudod, hogy a feleséged kószál?

- Hát aztán? Csak hagyják.

- De nem úgy van. Egyhelyre jár!

A doktor nem értette, csak pislogott.

- Most már bizonyos, hogy van *valakije*, - lihegte a vénkisasszony. - Eredj a városházterére! A Zöld-udvarba! Eredj azonnal! Első emelet 5. szám. Csak nyiss be!

A doktor kővé meredt: Négy vagy öt beteg várt még reá.

- Pardon, - mondotta nekik, - mingyárt jövök.

Lidi néni párolgó fejfel dőlt be a konyhába, ahol a két mama szilvalekvárt főzött.

- Hát megtörtént! - lihegte, - megtörtént! Előre láttam! Megtörtént!

- Mi történt meg?

- Eszter csalja az urát!

- Eszter? - hőkölt el a kövér asszony. - Nem igaz!

- Lehetetlen! - rebegette a másik.

- Való! Én már rég gyanakodtam! Mindig gyanus, ha fiatal nő magányosan kószál. Templomba, jó, de külön házba, emeletre, ez már gyanús.

- Az én leányom, - rázta a fejét a kövér asszony, - az én leányom nem jár senkihez!

- De jár, - felelte szigoruan az öregkisasszony.

A réklije ujját fölgyürte. És izgatottan keverte a lekvárt, hogy el ne égjen.

A doktor fiákeren robogott a Zöld-udvarba.

Fölsietett a lépcsőn és benyitott.

A felesége ott ült egy ősz asszonynyal és egy kisleánynyal az ágy mellett. Orvoságszag, betegszag, rossz levegő. A beteg feküdt behunyt szemmel, magatudatlanul.

A doktor kopogás és köszönés nélkül toppant be. A kalapja is a fején maradt. Megállt a szoba közepén és fagyos szemmel nézett a feleségére.

Eszter felkelt. Amúgy is halavány arca méginkább elfehérült. De nyugodt volt az arca és elszánt.

- Kicsoda ez az ember? - szólalt meg végre Eördögh a betegre mutatva.

- Ez az ember, - felelte fölzámló szemmel az asszony, - ez az ember Lachapelle Rosalienak a testvére.

És méltóságos-büszkén nézett a férje szeme közé.

A doktor elsápadt. Egy percig megütődve nézett a feleségére, aztán a beteghez lépett.

Megfogta a csuklóját: olvasta az ere verését, megnézte az orvosságot, kitakarta a beteg mellét. És az öregasszonyhoz fordult: a szokott orvosi rendelő hangon szólt:

- Piócát rakjanak a mellére, tízet. Az én felelősségemre.

S még mindig sápadtan, komoly-udvariasan fordult a feleségéhez:

- Hazajössz?

A felesége szótlánul megindult.

A kocsiban se szóltak egy szót se.

Ugyanígy mentek föl a lépcsőn. A doktor az ajtóban szótlánul előrebozsátotta. Odabent szintén szótlánul elváltak: a doktor visszatért a rendelőszobájába a betegeihez.

Kardosné rányitott a leányára, és az ablakba vonta:

- Mit cselekedtél szerencsétlen!

A fiatal asszony arca olyan volt, mint a festett kő: merev és hideg, és fakó. Vállat vonintott:

- Semmit!

- Semmit? Még azt mondod, semmit!

- Semmit anyám, amire a belső kisbíró azt itélné: nem jól van.

- Az a boltos-legény...?

- Beteg. Halálán van. Bár vele halnék meg!

Kardosnénak amúgy is rémült arca még rémültebbé változott. A kezét összecsapta:

- De az Isten szerelmére Eszter, hát nem gondolsz arra, hogy asszony vagy?

Eszter fájdalmasan sohajtott:

- Tehetek én róla?

Aztán megölelte az anyját:

- Ne aggódjék és ne beszéljen erről többet. Igérje meg, hogy Eördöghékkal se beszélj erről semmit. Elvégre is nem tudnak bizonyosra semmit. Ámbár én azt se bánom, ha mindent tudnak is.

- Károly meglepett?

- Nem sikerült neki. A családnál talált. A szeme közé vágtam, hogy... De nem beszélek erről. Térjen vissza a konyhába és hallgasson mint a ponty.

Eszter aztán várta, hogy következik a leszámolás. Kemény elszántsággal készült reá. De a férj a rendelő órától beteghez ment. Aztán a vacsoránál az volt az első szava, hogy megkínálta a kacsás tálal:

- Végy még, hiszen alig ettél.

Ez annyit jelentett: lássuk: haragszol-e?

Az asszony szóltanul vett ki egy szárnyat.

Tehát nem haragszik, - gondolta az orvos.

Mert ő a leszámolást viszont a feleségétől várta.

De hogy az asszony nem kezdett, ő se kezdett.

Másnap aztán tapogatózott ide-oda. Hosszan értekezett Lidi nénivel.

- Szokott-e eljárni a feleségem az én távollétem alatt?

- Nem. Csak most ebben a három napban.

- És azelőtt?

- Soha. Legfeljebb mikor sétáltunk, bement néha egyik-másik boltba.

- Gondolkozzék csak.

- Vigyáztunk reá mindig, nyugodt lehetsz. Azért is rohantam azonnal hozzád, hogy még elején elnyomd a szikrát.

- De hiszen az egy féligholt beteg, - felelte az orvos a levegőbe csapva.

És nem talált magyarázatot.

Különösen az fúrta a fejét, hogy hogyan került össze a felesége a Lachapelle családdal? Hogyan tudta meg? Hogyan került a Lachapelle fiu Pestre?

Az még csak eszébe se jutott, hogy mégegyszer elmenjen a beteghez.

A Lachapelle-ügy tehát maradt hallgatás alá nyomott kellemetlen ügynek. Sem ő nem merte említeni, sem a felesége nem beszélt róla soha.

Másnap a doktorné letérdelt az anyja elé:

- Anyám! Engedelmeskedtem a halottaknak: odaáldoztam nekik az életemet. Engedelmeskedtem magának is: feláldoztam a boldogságomat. De az az ember beteg! Beteg az, aki nekem legkedvesebb a világon.

Az anyja szeme elnedvesült:

- Mit cselekedjek?

- Menjen el hozzá. Nézze meg, hogy van? Én nem bírom meg, hogy mégegyszer kard kard ellen, szembe álljak a férjemmel, ha már férjem. Ápolja, gondoskodjék róla, hogy szükségét ne lásson. És ez a mi titkunk anyám, a mienk, kettőnké!

A kövér asszony tétovázva állott:

- Hát még mindig... Hát nem bírod elhagyni, elfelejteni?

Eszter ingerülten rándult meg.

- Rögtön magam megyek, ha...

A kövér asszony odaidőzött másfél óra hosszáig. Azzal tért haza, hogy Ábel éjjelután két órakor fordult át a válságon. Az orvos azt mondta, hogy meg fog gyógyulni.

Attólfogva aztán Kardosnének mindennap el kellett mennie délelőtt, délután. S mindennap vitt egy szál fehér rózsát.

A beteg eleinte nem igen beszélt vele. A fehér rózsát a kezébe vette, megszagolta, s a kezében tartotta. Csak amikor magukra maradtak, ennyit kérdezett:

- Eszter küldi?

- Ő, - susogta ijedt szemmel az asszony, - de ne mondja senkinek.

Mikor aztán a beteg épülni kezdett, az asszony megfogta az alkalmat, hogy a szívére beszéljen:

- Lásna Nyéky úr, az én leányom boldog volna, ha maga nem élne Pesten.

Ábel hitetlenül nézett rá.

Az asszony folytatta:

- Az ura a legjobb ember a világon. Más ember, ha úgy rajtakapja a feleségét, mint ő, hát megöli. Olvastam én már az ujságokban olyat, hogy a férj megölte a feleségét.

- Nincs joga rá! Senkinek. Mit tett az az ember?

- Egy rossz szó nem sok, annyit se szólt.

Ábel elgondolkodott.

- Mihelyt felépülök, elmegyek Pestről, - mondotta csüggedt fejjel.

Ezt aztán Kardosné megujságolta a leányának.

Eszternek egyszerre szükké vált a szoba. Öt hete, hogy nem látta Ábelt, s vasárnap délután őrizetlenül járhatott a Szervita-templomba.

Felöltözött és fogta az imádságos könyvét.

Azon a napon rút őszi eső pacskolta az ablakokat. Az öreg nők mind otthon maradtak. Őt sem akarták bocsátani. De ő nem is felelt. Rohant egyenesen Ábelhoz.

Ábel már az ablaknál ült és egy piros táblás Bådeckert olvasott. A szoba közepén az asztalon kettényitott koffer, szanaszét mindenféle ruha, fehérnemű, köpönyeg, mellények.

Ábelnek csak lehullt a könyv a kezéből, sugárzó szemmel nézett Eszterre.

- Angyali látogatás.

Eszter melléje ült és átölelte:

- Csakhogy látlak, csakhogy látlak!

- Vártalak, - felelte Ábel boldogan, - ma reggel izentem anyádtól, hogy jöjj el, bizonynyal jöjj el.

- Nem mondta meg.

- Nem? Csodálom. Ámbár igaz, hogy nem ígérte. Hát Eszterkém ütött az óra!

- Micsoda óra Ábelkám?

- A szabadulás órája! Nézd.

Belemarkolt a zsebébe és egy marok aranyat tartott Eszter elé. Belenyúlt a másik zsebébe és megint egy marok aranyat vont elő:

- Tartsd a markod! A tiéd!

- Nem, nem kell. Hol vetted?

- Gazdag vagyok Eszter! Gazdag! A mennyország kulcsát lenyújtotta az Ég! Fogd: tartsd hát a kezed. Itt is van még, itt is.

- Mi történt veled?

- Hát lelkem, megkaptam az örökségemet.

- Örökségedet?

- Azt. El akartam menni Pestről ki külföldre. Aztán, hogy a Mária-képet is el akartam vinni, lebontottam a rámáról. Összegöngyölve akartam elvinni. Hát mit találok a két vászon között? Mindenféle papirost. Nézem: mifélek? Hát részvények, bányarészvények. Jók! A rámában is valami nehéz. Nézem: két üvegcső. Bele van vésvé a rámába. Negyvennyolcas aranyak! Ezek voltak a két üvegcsőben.

Eszter leöntötte az aranyakat az ablak párkányára. Bámult, örvendezett.

- Hálistennek Ábel! Megsegített az Isten!

És a nyakába borult.

- No, - mondotta Ábel - hát most már Eszter az enyém vagy. Az enyém. Holnap megindítod a válópert, aztán végre-valahára...

Eszter búsan nézett reá. Sohajtott.

- Nem lehet Ábel: hát nem látsz! Nem látod, hogy a karcsuságom... az ördögé!

VIII.

Ábel kiment Berlinbe. El se búcsuzott. Ment azon betegen. Eszter az anyjától tudta meg, hogy elutazott s hogy azt ígérte, írni fog. A levelet Töröknének küldi kettős borítékban.

S következtek a levelek:

Berlin, nov.3.

Édes jó Eszterem!

Bocsáss meg, hogy búcsuzatlanul távoztam. Nem birtam volna elmenni, ha a te kedves arcodat fájdalmasnak látom. Azért jöttem ide, hogy távol legyek tőled, tőled, akihez legközelebb van mindig a lelkem.

Mingyárt az első napon beiratkoztam magántanulónak egy gimnáziumba. Nem akarok többé könyvkereskedő lenni. Nem mintha gyűlölném azt a foglalkozást, hanem az az örökös lekötöttség, az a reggeltől estig való rabság, még hogyha a magam gazdája vagyok is, az nekem elviselhetetlen.

Itt jó kis csendes kerti szobám van. Ablakomba bekandikál az akácfa lombja. Nem tudom, hogyan szokom meg, hogy téged vasárnaponkint se lássalak. De meg kell szoknunk, mint azt a gondolatot, hogy egyszer meghalunk.

Írsz nekem? Áldjon meg az Isten, ha írsz! De gondold meg, hogy a te életed a mostani állapotoddal nagy változáson megy át: azt gondolom, hogy te most már sziveddel, lelkeddel egybe-olvadsz a férjeddel. Szeresd őt amennyire csak lehet és feledj el engem, mint egy elviselt ruhát.

Az utolsó rózsát amit küldtél, elhoztam. Csókolom a kezed helyett.

Ábel.

Pest, nov.15

Édes Ábelkám!

Hogy tudtál elmenni búcsuzatlanul! Ki tudja mikor látlak viszont. Legalább az én kézszorításom lett volna az utolsó melegség, amit Magyarországból elviszel magaddal.

És hogy elmentél, oly gyöngye egészséggel! Oh mennyire elbúsított a távozásod! Egy hétig sírtam. Az a gondolat fájt, hogy közénk mindig új falakat épít a sors. A férjemhez egy hétig nem szóltam semmit. És gondolkodtam, hogy a te óhajlásod szerint lehetett volna-e határoznom? Természet ellen való örültség lett volna, hogy ilyen állapotban házasságot bontsak: s neked

szüljem meg Eördögh gyermekét. Várjunk. Az élet tele van csodás véletlenekkel. De minden megváltozhatik, csak a szívem nem.

Írd meg, hogy vagy? Ne élj magánykodó életet. Járj el néha mulatságokba. És írd mindent, mindent, hiszen tudod, hogy engem minden érdekel, ami teveled kapcsolatos.

Isten veled Ábel! Isten veled!

Érezd itt, hogy a gondolatom homlokodra csókol téged.

E.

november 25.

Kedves Eszterem!

Vettem tegnap egy könyvet, amelyben a te állapotodról olvashattam. Azt mondtad egyszer, hogy nevet a férjed, ha valami baj ér. Hát arra gondoltam, hogy elküldöm neked a könyvet. Megceruzáztam benne egynehány sort. Legjobban azt, hogy mozogj a levegőn akár jó az idő, akár rossz. Továbbá, hogy ha valami különöset kívánsz enni, csak egyél bátran, mert van abban valami, ami a mostani állapotodban hasznos. Sört is igyál, ha jólesik. Azt mondja a könyv, hogy tápláló ital.

Az életem csendesen folyik. Napestig tanulok, csak délutánonkint sétálok egy órácskát.

De a gondolataim többet sétálnak tekörülötted. Mintha az én betegem volnál, mintha rám volnál bízva az Égtől, hogy felelős vagyok teljes életedért.

Á.

december 20.

Kedves Báránycám!

A könyvet köszönöm. Elolvastam. Bölcs könyv ez és igazán sok jótanács van benne. A férjemnek is megmutattam. Azt mondta: Szamárság! De ő minden orvosi munkáról így nyilatkozik és minden orvosról.

Máskülönben annyira figyelmes irántam, hogy szinte szerelmes belém. Mindig elkísér, ha sétálni megyek és takargat, babusgat, kedveskedik.

Pedig megirom neked Ábel, hogy sohse voltam olyan rút mint most. Szégyenkeznek, ha látnál.

Az anyósom beteg. Máskülönben megvagyunk. A kritikus napot április közepére várjuk.

Boldog karácsont édes Ábelem! Menj el valahova társaságba. Karácson estén pont kilenc órákor nézz az órára és érezd, hogy reád gondolkodom.

Csókollak testvéri szeretettel:

E.

december 26.

Édes!

Karácson estéjét óhajtásod szerint társaságban töltöttem. Egy magyar család van itt, egy festő családja. A szomszéd házban laknak.

Ugy ismerkedtem meg velök, hogy a család feje Erdőssy Miklós úr összeveszett a házi úrral és a szomszédház folyosóján pogányul káromkodott.

No sohse hittem, hogy a menydörgősménkü emlegetése kedves lesz valaha a fülemnek. Fölmentem hozzá és bemutatkoztam. Felesége és egy férjhezmenő leánya is van. Meghívtak karácsonestére. Velök töltöttem.

De ahogy ott ültünk a kétaraszos karácsonfa mellett, mindig rád gondoltam és kilenc órákor alig birtam visszatartani a könnyeimet.

Azt irod, hogy elrútultál. Én csak azt érzem, hogy ez fáj neked. Mert én sohse láttalak rútnak és el nem képzelhetem, hogy milyen vagy, mikor rút vagy?

De mért nem is lehet az emberi arcot a tükörbe belefogni? Hogy mindig láthatnám a te édes kis rút arcodat.

Itt Berlinben most erős a hideg. Bizonyosan Pesten is. Vigyázz, nehogy a sikos kövezeten táncolj.

Szilveszter estéjét ismét Erdőssyéknél töltöm. Éjfélkor boldogságot kívánunk egymásnak. És én egy gondolatban Neked a legtöbbet.

Á.

január 8.

Édes Bujdosóm!

Örülök, hogy olyan jó emberekre találtál. Írd meg, hogy milyen az a leány? Művelt-e? kedves-e? szép-e? hány esztendő? És hogy mi a neve?

Ne mosolyogj: bizony mondom, hogy szeretném, ha mentül többet beszélne velem, ha össze is barátkoznátok, - ha lenne melletted egy szív, amely helyettesítené az enyémet. Hiába most már: olyan vagyok, mint a könyvből kiszakított lap, amelyet más könyvbe ragasztanak bele.

Az élmezésed jó-e? Gondolnak-e veled? Nem hideg-e a szobád? Vigyázz: meg ne hülj! A hideg mindenkinek árt, de neked kétszeresen. Ámbár remélem Erdőssy kisasszony bőven sugároz reád meleget...

E.

január 18.

Kedves Betegem!

A kért kisasszonynak Örszike a neve. Barna mint te vagy. Náladnál valamivel kisebb. Kissé nagyfejű, de az arca akár a milói Vénuszé. Sajnálom, hogy ritkán beszélgethetek vele. Vőlegénye van: egy magyar vasuti mérnök. Engem a sors arra választott ki, hogy csupa olyan leányokkal ismerkedjek össze, akiknek vőlegényük van. Mához egy hétre lesz az esküvőjük.

És így következtek aztán is tíznaponként a levelek.

Március végén Eszter arról értesítette Ábelt, hogy az anyósa meghalt. És így végezte a levelét:

„Nem tudom, hogy azon a válságos napon nem utazom-e el én is az anyósom után? Fiatal asszonyok sohse tudhatják, hogy fölkelhetnek-e az első gyermekágyból.”

Abban az időben még sok helyen foglalkoztak az asztaltáncoltatás csodáival, s néhol még tudományosan is vizsgálták. Erdőssyék házában egy természettudós lakott. Az is kutatta a titkot, Erdőssy is. Magyarázzák emberi mágnességnek, idegrezgésnek, vérkeringés izgalmának, de bizony ma sincs még annak megfejtése.

Erdőssyéknél esténként megindult a háromlábú arasznyi kis asztal és írt.

És csodálatos válaszok jelentek meg a papiroson.

Ábel eleinte a festőre gyanakodott, hogy az pajkoskodik a némettel, hiszen azért is múlt divatja az asztaltáncoltatásnak, mert minden társaságban akad valaki, aki szívesen nevet a markába. De egyszer az ő keze volt az asztalkán s az asztal azonnal megindult. Látszott, hogy ő a társaságban a legjobb médium, s ő maga csodálkozott ezen legjobban.

Egy áprilisi estén is az asztalkára teszi a kezét, s néz a többire: várja, hogy mit kérdeznek?

Az asztalka inog és mozog. Ábel fölemeli, hogy mi jegyeket írhatott, holott még semmitse kérdeztek?

A papiroson girbe-görbe vonalak látszottak, de tisztára olvasható volt ez a szó: *Eszter*.

- Ki az? - kérdezték Erdőssyék.

Ábel elhalványult.

- Egy ismerősöm.

De aztán a fejét rázta:

- Bolondság. Ez a szó gyakorta eszemben van és írni is gyakorta leírom. A betegségem óta ideges vagyok. Bizonyára magam írtam le akaratlanul.

Mégis hogy hazaért, igen elgondolkodott.

Hideg áprilisi nap volt az, még hó is esett. A kályhájába begyújtott, hogy ne kelljen hideg szobában vetkőznie.

S ahogy ott ült a karosszékeben, a kályha előtt, félig ébren, félig szendergőn, úgy rémlett neki, mintha valaki a nevéen szólítaná:

- Ábel...

A szempilláin át opálszín női arcot látott, Eszternek az arcát. De csak olyan volt az, mint a füst, olyan lengő, bizonytalan.

- Ábel...

Ábel érezte, hogy haj simul az arcához. Érezte a selymét, a melegségét, az illatát annak a hajnak.

- Ábel...

Akkor megnyitotta a szemét.

Senki.

A kályha halkán mormol. A lámpás is ég.

Ábel bámult.

Ha megvizsgálta volna a karosszéket, ott látta volna a prémes kabátját. Odadobta, mikor hazaérkezett, s hogy elszendergett, az arca ahhoz hajlott.

De Ábel nem vizsgált semmit. Nyugtalanul bámult a lámpása lángjába. Az arca színe elhalványult.

Fölkelt. Föl és alá járt a szobában. Aztán sohajtott.

Levetkezett.

Lefeküdt.

De csak könyökölt a párnán s maga elé bámult. Egyszer aztán kilódult az ágyból. Megnézte az óráját. Megnézte a vasuti járatrendet.

Éjfélre künn volt az állomáson.

IX.

Délután kétóra tájt érkezett Pestre. Kocsin hajtattott a Zöld-udvarba, s lelkendezve robogott fel a széles kopott falépcsőn.

A folyosón Berta futott eléje, s egyszerre a nyakába szökött.

- Ábel bácsi! Ábel bácsi!

Ábel csókot nyomott az arcára, s lerázta magáról: benyitott a mamához.

- Mit tud a doktornéról?

Az asszony vállat vont:

- Ide szerdán szokott jönni az anyja. Ma csütörtök van.

- Meghalt! óh bizonyára meghalt!

- Nem hallottam.

- Hát mikor volt itt utoljára az anyja?

- Egy hete.

- És mit beszélt? Megtörtént már...

- Nem. Éppen arról beszélt, hogy órá szakadt a háztartás terhe. Az öreg Eördöghné...

- Meghalt, tudom.

- Lidi néninek mintha örökül hagyta volna a köszvényét: most meg az fekszik. Egyebet nem beszélt. Igaz: a levelet kérdezte. El is vitte. Különben igen összebarátkoztunk azóta Kardosnéval. Már ebéden is volt nálam. Én csinálom a kalapjukat valamennyit.

Ábel még csak azt kérdezte, hogy van-e bérlő a szobájában?

- Nincs.

- Hát akkor van, - mondta Ábel.

S elsietett.

- Ha meghalt ezekben a napokban, - gondolta, - koszorút viszek a sírjára. Csupa fehér rózsából csináltatom, és szalag nélkül. Oh szegény Eszter! Szegény Eszter! De miért is voltam akkor olyan gyáva!

A városházán megtudakolta, hogy kik haltak meg az utóbbi tíz napban? Aggódó szemmel nézte végig kétszer is a lajstromot. Eszter nem volt közte.

- Talán még nem jelentették be? Talán még el se temették? Oh ha még a ravatalon találnám! A ravatalhoz mindenki bemehet. A doktor nem ismerhet rám. Megnézem. Mégegyszer látni fogom. Oh Istenem milyen találkozás!

És megállt az utcán. A lába remegett.

- De hátha meg se halt? Csak én gondolom?

Visszasietett Töröknéhez. Útközben vett egy ezüst gyűszüt a kis Bertának. A gyűszű belül aranyozott volt. Odaadta neki, mintha Berlinből hozta volna.

- Ha Kardosné jön, - mondotta Töröknének, - kérdezze meg kérem apróra, hogy a leánya hogy van? Azt ne ujságolja neki hogy hazajöttem. Ámbár azt se bánom ha megmondja.

Délután négy óra volt. Elsietett a Zöldfa-utcába.

Már messziről reszkető szívvel nézett a házra, hogy be van-e vonva gyászba a kapuja? Nem volt. Tehát vagy eltemették vagy nem halt meg.

S nyugtalanul járkált föl és alá a ház előtt. A gallérját fülig felhajtotta. Minduntalan fölpillantott az ablakokba.

Ha Esztert csak egy pillanatra látja, hazamegy nyugodtan, nem is köszön neki. De nem látta.

Végre is bement a ház gondozójához. Két kártyázó embert talált egy kancsó sör mellett.

- Melyikök a gondozó?

Az idősebbik felállt és ránézett:

- Én vagyok.

- Azt hallottam, hogy a doktor lakása kiadó.

- Nem tudok róla.

- Mert hogy halálozás történt...

- Régen volt a. Akkor is csak az anyja halt meg.

- Hát a felesége nem?

- Az még nem.

S visszaült. Fölvette a kártyát.

- Makk az adutt.

- Az még nem? - fuldoklott Ábel, - hát az is halálán van?

- Nem tudom, - felelte félvállról az ember, - nem tudom.

Ábel visszatért az utcára.

Már sötétedett. Az emeleti ablakok megvilágosodtak. Doktoréknál öt ablak.

Tehát nem halt meg. Éi. Ha a fal üvegből volna, látni lehetne hogyan fekszik az ágyában. Látni lehetne az arcát, a keze mozdulatát. Vajjon szenved-e? Vagy mozdulatlanul fekszik? Vagy alszik? Hogyan lehetne róla valamit megtudni?

És a házmester szava a *még nem* gyászosan rezgett a mellében.

Odaállt a kapuhoz és megszólította az első cselédet, aki kijött.

- Állj meg egy szóra Marcsa.

- Én nem vagyok Marcsa.

- Hát nem a doktorék cselédje vagy?

- Nem. De az se Marcsa.

És nevetve futott tovább.

Más cseléddel kellett másképpen beszélnie.

Csakhamar jött egy vöröskendős, csattogó papucsban. A kezében petróleumbűzös pintes.

- Téged vártalak, - szólt rá Ábel, - állj csak meg.

- Engem?

- Téged ám. Ösmered te ugye a doktorék cselédjét?

- Melyiket?

- Az izét...

- Annát?

- Azt azt, Annát! Nézd csak én annak a falujából jöttem. Izenetet hoztam neki.

- Avval ugyan bajosan beszélhet mostan.

- Mér? Baj van?

- Nagy a dolog a háznál.

És elmosolyodott.

- Micsoda?

A leány a vállát vonogatta:

- Olyan, amit magamnak nem kívánok.

S elcsattogott a papucsban.

Elég volt. Ábel megértette, hogy éppen arra az órára érkezett, amikor új csillagot igazítanak az angyalok az égre.

Szegény asszony! Szegény asszony!

Darabideig még föl s alá járt ott, maga se tudta miért? Aztán hogy az éhség elővette, elment a régi vendéglőjébe a Sebestyén-téri Kékszöllőbe.

Pörkölt borjut rendelt, de akár pörkölt taplót tettek volna eléje: nem érezte mit eszik.

Eszébe jutott, hogy egyszer diák-korában fájdalmas nyögésekre ébredt föl.

Egy gombkötőnél lakott akkor, egy gyermektelen fiatal házaspárnál.

Hogy fölébredt és ijedten emelkedett föl az ágyban, a gazda kiküldte a konyhába. Őmaga is kivonult oda, s ott gondolkodott egy szál gyertya mellett. A belső szobában három asszony is sürgött-forgott. Hallani lehetett a beszélgetésüket.

- Mi a baj bácsi? - kérdezte Ábel ijedten.

- A feleségem beteg, - felelte az, - fekédj le oda a konyhaládára, oszt aludj.

A nyögéseket csakhamar még fájdalmasabb jajok és sikoltások követték, mintha gyilkoltak volna valakit. Egy óra hosszáig is.

A gombkötő nagyokat ivott, de a kezében remegett a pohár.

Végre megszűntek a hangok. Egy idétlen vá-vá siráska hangzott helyette.

A gombkötő akkor fölugrott és bement. Ő meg elaludt.

Hát azok a hangok jutottak Ábelnek az eszébe. Ő is itt ül, mint a gombkötő, - pedig hát nem is az ő kötelessége a remegés.

És mégis remegett, sápadozott. Mikor haza indult, megint csak visszafordult a Zöldfa-utcába.

Az ablakok még világosak voltak, de már csak három ablak.

Ábel szomorúan ballagott haza, a Zöld-udvarba.

- Mi közöm ezzel az ügygyel, - sóhajtotta a fejét lógatva, - holnap reggel visszatérek Berlinbe.

De mégse tért vissza. Reggel már ott állt a Zöldfa-utca és a Szénatér sarkán.

Tán egy órája is ácsorgott már ott, mikor végre megjelent a kövér asszony a cseléddel. Mindenikénél kosár volt. Mentek a piacra.

Ábel utánok járt. Azt a pillanatot várta, hogy az asszonynyal beszélhessen. Sok zöldségszagot, tejfelszagot, hússzagot és egyéb szagokat kebelezett be, míg végre megrakodva hazaindultak. A cseléd elől, az asszony utána.

Akkor Ábel eléje került. Köszönt neki.

- Csókolom a kezét.

Kardosné fagyosan nézett reá, de aztán elmosolyodott.

- Hát maga itthon van?

- Hogy van Eszter?

- Köszönöm jól, a leánykájával együtt. Igen boldog. A vöm is majd megbolondul örömeiben. Magam is örülök.

- Gratulálok, - bókolt Ábel elszoruló szívvel. - De az asszonyka állapota úgy-e nem valami nehéz?

- Csak ahogy szokott lenni ilyenkor.

- Megmondja neki, hogy részvétellel kérdezősködtem?

- Lehet. Ámbátor azt gondolnám kedves öcsémuram, hogy fölösleges. Remélem most már vége szakad annak a bolondságnak, hálisútnak.

S bólintott, és tovább gömbölygött.

Ábel búsan állt a kövezen. Maga is érezte, hogy az új jövevény teljesen hozzá fogja ölelni Esztert az apjához. Rég számolt ezzel és mégis fáj neki. Eszter, a régi édes kis Eszter nincs többé: csak Eördögghné, - s el is fog hízni, mint az anyja. Vége!

X.

Visszatért Berlinbe.

Esztértől két hónap múlván érkezett csak egy rövid levélke.

„Lányom van, Isten ajándéka. Sorsnak kárpótlása. Levelet nem kaptam tőled március óta. Beteg vagy-e? vagy anyám elsikkasztja a leveleidet? Vagy Törökné megbizhatatlan?

E.”

Ábel eltűnődött: egy anya aki most kel föl a betegágyból, először is neki ír, a Senkinek. Hát ki ő most már neki? Hiszen ha valaki anya, minden gondolata a gyermekéé. Rossz anya volna? Elképzelhetetlen. Hiszen leánya lett neki. A leány kétszeresen kedves minden anyának.

Nem felelt. Mit is feleljen? Ha Eszter a feleletet várja, úgyse órá gyanakszik a levél elmaradásáért, hanem a két öreg asszonyra.

Jobb, ha lassankint közójük száll az idő s elfelejtik egymást.

Mégis sokszor eszébe jutott. Képzeteiben látta, hogyan dajkálja a gyermekét, hogyan vonja a lábára az első cipőcskét, hogyan örül a mosolygásának, hogyan megy vele először sétálni, bizonyára a Múzeum-kertbe.

Szeretett volna mégis ott lenni, az első sétán, amikor a nap először süt Eszter halvány arcára. Szerette volna a karját nyújtani, hogy rátámaszkodjék. Szerette volna látni, látni.

Dehiszen ha odamenne is, ott a férj. Az vezetgeti, az ül mellette, az vigyázgat rá, arra mosolyog, annak beszél, azzal egy az élete.

Hát nem írt, nem írt. De sokszor ha rá gondolt, mély zúgás támadt a szívében, mint mikor a malom kerekére ráeresztik a vizet. Az élet csupa igazságtalanság. Mért kellett annak a nőnek ahhoz mennie, akit nem szeretett! S még az ilyen házasságot gyermekkel erősíti meg a Sors!

Valóban azt kell hinni, hogy a Föld a Végtelenség száműzöttjeinek a telepe. Lelkek vagyunk. Bele vagyunk láncolva egy hús és csont épületbe. Nem gondol velünk ezen a Földön az Ég.

Minek lett volna ezeket a gondolatait papirosra is leírnia s elküldenie?

Künn maradt s tanult. Minden évben elvégzett két osztályt. Az érettségit is letette.

Akkor aztán arra gondolt, hogy mi legyen? Künn maradjon-e külföldön? vagy hazatérjen abba a városba, ahol a sors oly kegyetlen volt iránta? Hiszen ahányszor megpillantja Esztert, vagy a doktort, mindig tördőfést fog érezni.

Pénze még volt valami háromezer forintja. Kevés költségen élt. Azon a pénzen elvégezhet még valami felső iskolát: mérnök lesz, vagy tanár, vagy erdész, vagy törvényszéki bíró.

Amint így a pályaválasztáson tündök, egy vendéglőben fiatal házaspár telepedik az asztala mellé. Ábel megmozgatt, amikor a nő rápillantott. A szeme nézése olyannyira hasonlított Eszter szeméhez, hogy Ábelt szinte átnyilalta. Pedig nem Eszter volt. Magasabb termetű, szélesebb vállu volt Eszternél. Csak a szeme, a szeme!

Ábelnek nem izlett többé az étel. Olyanféle érzés szállotta meg, mint aki virágzó orgonabokor mellett ül és a lány tavaszi szél reáfuval a bokron által.

Minden emléke fölébredt.

Látnia kell Esztert, mégegyszer látnia, és hallania mégegyszer, amint az a kelle-
mes csupaérezéshang azt mondja: *Ábelkám.*

Sokszor felébredt benne ez az érzés, de úgy mint akkor, soha. Akármivel foglalkozott, mindig Eszter képe lebegett előtte. Látta a mozdulatait, a fejetartását, a mosolygását, a haját, a kezének kedves feléje nyújtását, és leginkább a szemét, azt a mosolygó bizalmas nézést, amely tavaszi verőfényként sugárzott bele a szíve mélyébe. „Ábelkám! Ábelkám!” De vajjon mondja-e? Hiszen oly régen nem látták egymást!

Próbált aludni egynehányat, próbált utazni ismeretlen városokba: Weimárba, Drezdába. Dehát magyar ember csak a szemét hordozza ott, nem az érzéseit. Bizony meg-megújult benne az a gondolat, hogy Esztert mégegyszer látnia kell.

Hát mi is van abban? mondotta. Egyszer beszélünk, aztán ismét nem látom, nem látom talán többé sohase. Az is meglehet, hogy olyan állapotban találom, amely újabb eleven lánccal köti a férjéhez. Annál jobb, legalább könnyebben elviselem a sorsomat.

Levelet irt Töröknének, hogy visszatér. Értesítést kér, hogy üres-e a szoba?

Törökné azt felelte, hogy a szoba nem üres, egy klavíros kisasszony lakik benne. De menesztí, csak jöjjön. Két hét multán jöhet, de jobb, ha még egypár nappal később jön: a szobát megmeszelteti.

Ábel elküldte a szobabért, de ő maga akkor mégis meggondolkodott: ha az érzése ennyire eleven még, lehetetlen, hogy újra bolygóává ne essék annak az asszonynak. Éshát azért menjen haza? Ujra lappangani? Ujra rettegni, hogy meglepik? És hogy újra epedjen az üveg alá zárt tortáért. Hiszen ez mártírság.

Beiratkozott az egyetemre a filológiai szakra. Professzorságra készült.

És azt gondolta nem tér többé haza.

Mégis mikor letelt a szobabér, újra meg újra megküldötte.

Ekközben ismét kitavaszodott. A levegő langyos áramlata szállt be az ablakon.

Ábel takarító asszonya kis szegfűcsokrot tett Ábel asztalára. Az emeletről hozta egy asszonytól, aki azt mondta neki, hogy vesse a szemétkébe. Az asszony sajnálta még szemétkébe dobni, pohárba tette Ábel asztalára.

Ábel a csokor illatára édes megmozdulást érzett a mellében. Eszterre gondolt: Hol van? Él-e? Szép-e még? Emlékszik-e még reá?

És ismét kishijja volt, hogy vonatra nem ült.

De legyűrte az érzését. Hogy mehetne annyi idő után ismét Eszter elé?

Mégis szeretett volna hazatérni. A fecske nem ember, mégis visszavágyik a szülőföldére. Ha nem vágyakozna, nem térne vissza. Ábel lelkében is föl-fölébredt a haza képe. Az ember is csak egyhelyen van otthon, másutt mindenütt idegen.

Végre egy tavaszi napon földhöz csapta a cilinderét:

- Hát muszaj énnekem bujdosnom? Nekem otthon a helyem! Az a fiatalkori bolondság elmúlt. Eszter is más lett, én is megváltoztam. Ha találkozunk is véletlenül, tünődve fog rám nézni, hogy ki vagyok?

Harmadnapra hazatért.

Törökné összecsapta a kezét amikor betoppant.

- Szent Isten, hogy megváltozott!

Ábel szakált eresztett míg odajárt, sárgán szőke puha körszakált, s a szakál tíz évvel is véníti az arcot. Különben is öt évet volt oda. Fiatal legényből férfivá érett.

- Megváltoztam? - kérdezte elégedetten.

S a szeme tünődve állt meg egy magas barna leányon, aki pipacs-szín arccal nyújtotta neki a kezét.

- Nem ismer meg?

- Berta? Maga volna a Bertácska, az a kicsi?...

- Az a nagy, - nevetett az anyja.

Sok mindenféle női kalap hevert körülöttük. Látszott, hogy Berta az anyja mesteriségét gyakorolja.

Csinos nyulánk leány lett belőle. Az arca csakolyan tejszínű volt, mint gyermekkorában, de a szeme annál feketébben ragyogott Ábelra. És Ábel kérdő szavára csakugy hirtelen, mintegy álmából rezzelve felelt, a szemét meregetve.

Kulcsot vett elő a szekrényből, és megindult Ábel előtt, hogy megnyissa a szobáját.

Ábelnek olyan volt, mintha haza érkezett volna. Az a kis szoba volt neki a haza, meg az a fehérhajú asszony, meg az a gyermekleány lett volna, de az bizony elváltzott nagyleánynak.

Ábel szinte röstelkedve nyújtott át neki egy kisleányos kék-bársony ládikát.

- Varróeszközt hoztam magának Bertácska.

- Oh Nyéky úr, hogyan nem feledkezett meg rólam!

És összebámultak.

A leánynak furcsa volt, hogy Ábel nem tegezi. Ábelnek furcsa volt, hogy a leány nem bácsizza.

De egyik se mondta ki, amit gondol.

- Vízet hozzak ugye? - szólalt meg aztán a leány. - Hozok azonnal.

És eltűnt.

Ábel körülnézett. Csakazok a bútorok, de a székeken új cseresznyeszín vörös szövet pompázik. A falon ott függ az ő Mária-képe. Az ágy is ugyanazon a helyen, az ablaksarokban.

Megmosdott és átöltözködött, aztán szivarra gyújtott, és visszatért a nőkhöz a kalapos műhelybe.

Elkérdezte tőlük: hogy vannak? Mi történt velök? Csodálkozott közben Töröknén, hogy mennyire megráncosodott a képe. Most már nem olyan szembeötlő a fehér haj a fején. Aztán maga is elmondta, hogy külföldön iskolákat végzett; még itthon is tanul egy évig, aztán professzor lesz.

- Hát doktorék hogy vannak? - kérdezte aztán egykedvűen.

Berta rápillantott, s mélyen ráhajlott a varrására.

Törökné szeme csodálkozásra nyíltott:

- Hát nem leveleztek?

Ábel némán legyintett.

- Igaz, hiszen én tudnám, - szólt Törökné. - De azt gondoltam, hogy talán direkte folytatják.

És egy nagyszélű szalmakalapot lakkozva beszélt tovább:

- Hát a doktorné megvan, de az anyja meghalt. Szegény. Jó vidám kövér asszony volt. Guta ütötte meg. Azt mondják: szerencsés halál. Most már csak Lidi néni él. Eljön néha ide. Az ősszel a doktorné is járt itt. Én igazítom a kalapjait. De nem sokat. A férje jól keres. Telik neki újra. Csak Lidi néni kalapjai a régiek. Az sohse vesz újat. Fősvény. A szalmakalapja már másfél fontos a sok lakktól.

És nevetett.

Ábel érdeklődéssel hallgatta. Várt még valamit. De Töröknének az eszevilágában csak kalapok kerengtek. Végre is látszólag egykedvűen odavetette a kérdést:

- Szegény kis doktorné. Ugyan kérdezte-e, hogy hol vagyok?

Berta elpirult s ráhajlott a munkájára.

- Kérdezte, - felelte Törökné, - de akkor mink se tudtuk. Ugye maguknak gyermekkori az ismeretségük?

S hamisan rákancsalított.

- Az, - bólintott Ábel, - igen gyermekkori.

Mert abban a pillanatban megmozdult a lelke, mint mikor szél támad az erdőn, s a néma és a mozdulatlan fáknak egyszerre megrezdül minden levele.

Törökné másik kalapot vett a kezébe, körülforgatta, ollóval csipegette róla a toll-dísz.

- Berta igen örül az ajándéknak, - mondotta, - szép, hogy nem feledkezett meg róla.

- Hogy feledkeztem volna meg az én kis barátomról, - felelte Ábel szórakozottan, - csak az lepett meg, hogy ennyire megnőtt. Tegnap még gyermek volt, ma meg már tessék: férjhez menő hajadon. Hogy repül az idő?

Azt gondolta, hogy Eszter elmúlt álma neki, mégis amikor először kiment a szobából, egyszer csak meglepődve látta, hogy a Zöldfa-utcában van.

Ha már most ott volt, végigbandukolt az utcán s rápillantott a házra. Szinte jólesett neki, hogy a doktor címtábláját nem látja rajta.

Tehát elköltöztek.

Megállt. Elmerengve nézett az ablakra, amelyben Eszter arca bizonyára gyakorta megjelent. Aztán tovább andalgott, s valami árvaszomorúságot érzett a szívében.

Átment a Múzeum-kertbe. Elsétált a fák közt. Rápillantott a padra a Kisfaludy-emlék közelében. Egy buldogg arcu fiatalember olvasta ott a Pesti Naplót. Odább meg gyermekek zajongtak.

Ha véletlenül ott látta volna Esztert, nem szólította volna meg, csak ránézett volna messziről, s tovább ment volna, tán kissé megsajduló szívvel, de tovább ment volna.

Jobb, ha nem ismerik egymást. Valamikor majd később, mikor már öregek lesznek, egyszer véletlenül találkoznak, meg fogja szólítani:

- Nagyságos asszonyom, talán fölösleges magamat bemutatnom?

És ő elmosolyodik majd azzal a finom mosolygásával, és tétován nyújtja mindig-keztyüs kezét:

- Ah igen, igen. Csak a neve nem jut az eszembe. Hol is találkoztunk?

Másnap elment az egyetemre, hogy tudakozódjék, micsoda vizsgákon kell átjutnia, hogy professzor lehessen?

Örömmel fogadták.

- Semmi vizsgálat! Olyan szükség van professzorokra, hogy csaknem kötéllel fogják.

És az egyik gimnáziumban már harmadik napra tanította a történelmet.

- Új életet kezdtem, - gondolta, - új szántást, új vetést. A sors letörülte a multat a táblámról. Új jegyek kerülnek rá.

Vasárnap mégis eszébe jutott a Szervita-templom. Vajjon jár-e még oda? Csak egykicsit szeretné látni, csak a fejét hátulról, csak a kezét amint fordít az imádságos könyve levelein. Csak úgy szeretné látni, mint azt a kardot, csákót, falovat, amelylyel gyermekkorában játszott. Csak megnézné, de már nem játszana vele.

Vajjon ha odaállana a régi helyére, megérkezne-e az a gyöngéd érintés?

De nem jár ő már oda! Hogy is járna! A gyermekének az arca az imádságos könyve.

Benézett délután Törökékhez. Éppen sétára indultak.

- Járkálunk kissé, - mondotta Törökné, - köznap mindig a szobában ülünk. És ma különösen szép az idő.

Május első hete volt.

Ábel hozzájuk csatlakozott. A téren virágárus kofák orgonát, nárciszt és olaszjácsmint árultak. Ábel vett egy csokor nárciszt Bertának.

A leány kedves mosolygással köszönte meg. Világoskék ruhába volt öltözve, sötétkék bársonypántok díszítették a ruhát a vállán és a mellén. A virág jól illett a kék színhez a mellére.

Sétáltak a Dunaparton. Fölmentek a Lánchidig, a Lánchidon túl is. Megnézték az épülő Magyar tudományos akadémiát. Körül is járták. Bizony csúnya kavicsos helyre építették. Mögötte vízzel telt gödrök bűzlenek és szemét éktelenkedik.

Aztán visszafordultak a Váci-utcának, hogy lássák a divatos ruhákat. Ahogy a Nagy Kristóf szobrához érnek, Ábel lépése meglassúdik:

- Ne menjünk-e be egy percre a Szervitatemplomba?

Berta elmosolyodott:

- Lássa mama: a litániánk elmaradt a séta kedvéért. Most a mi lelkiismeretünk szólalt meg a Nyéky úr ajkán. Mink a belvárosi templomba szoktunk járn.

És betértek a templomba.

A litánia javában folyt: zúgott az orgona, zengett az ének. A Mária-oltár föl volt díszítve gyöngyvirággal. A hölgyek is tavaszias tarka ruhában. A tömjénfüsttel egybekeveredett a sok virág illata.

A hölgyek beültek a padba. Ábel állva maradt.

Nem az az ötlet vonzotta be, hogy Esztert ott találja, csak Eszternek az emléke. Hányszor ültek ők ketten, szótlánul egymásra nem nézve, csupán azért az érzésért, hogy egymás mellett vannak.

Az idő elmúlasztja az érzéseket. Ábel azt kereste: mi maradt belőlük?

A hátsó padokban csakúgy ott sepegnek-sóhajtoznak a szegényes öltözetű anyókák, mint akkor. Nem változott meg semmi. Az anyókák nem fogynak el soha.

A szeme egy divatos ruhájú hölgyön állt meg, aki az úriasszonyok között ült s fehér csipkével környezett hosszú finom nyaka feltűnő volt, amint arccal a két imádkozó kezére hajolt.

Ez a nyak! Ez a haj! És éppen ott ahol azelőtt! Ábel hátán édes borzongás bizsergett végig.

Oldalt került, hogy profilban lássa.

Ő az, Ő, Ő, Ő!

S a szive nagy lökkenetekkel vert. A szeme káprázott. A templom aranyozott angyalai és festett szentjei zavarogva táncoltak a szeme előtt.

Tehát idejár! Még mindig eljön minden vasárnap! A vallás hozza-e ide? vagy az emlék?

A templomnak gyertyavilágos félhomályában nem látta tisztán az arcát, de megismerte. És végigzendült-zúdul a szívéen valami édes érzés, mint mikor a tavasz első meleg lehellete száll át a téli világon, és minden alvó virág megmozdul, fölérred.

Mintha csak álom volt volna, hogy évekig nem látta; mintha úgy állna ott mint régen, s mikor kijönnek, boldogan csatlakozhatnak hozzá, hogy két utcán át elkísérje.

De kirázta a szívéből ezt az ábrándot. Eszternek nem szabad őt látnia többé. Törökéktől is el fog költözködni, nehogy véletlenül ott találkozzanak. S megmondja nekik, hogy: ha kérdezősködik, ne tudjanak semmit.

Visszavonult a templom homályába, s onnan nézte tovább. Mikor Eszter megmozdult, mikor az imádságos könyvét becsukta, amikor keresztet vetett, minden mozdulata édes sajnást keltett a mellében.

A litánia véget ért. A hivek megindultak kifelé.

Ábel az ajtó közelében állott. Hamar kijutott.

Hova állhatna úgy félre, hogy lássa Eszter arcát, de úgy hogy Eszter ne lássa őt.

Milyen ostoba vagyok! - nyugtatta magát, - hiszen ha belém botlik, akkor se ismer reám. A szakál elváltoztatta az arcomat.

S a templom elé állt, közel az ajtóhoz, hogy közelről lássa, közelről.

Ha Eszter véletlenül rátekint, nem fog köszönni; egy arcizma se fog megmozdulni. Csak látni akarja, látni! látni!

És jönnek, tolongnak egymásután kifelé férfiak, nők. A levegőben pacsuli illat szállong. Törökék bizonyosan később érkeznek ki, mint Eszter.

És Ábel arca izgalomtól piros, a lába remeg.

- Gondolkodjunk csak nyugodtan! - rebesgeti.

De mégis úgy ver a szíve, mint a kallós malom.

Ime előtűnik Eszter is. A régi édes finom arc, csak kissé teltebb. Templomi nyugalom a vonásain. Kilép. A szeme megáll Ábel arcán. Megáll és elnyílik. Kétszerakkorára nyílik, mint szokott. A következő percben egy megrázkódó „Ábel!” kiáltással omlik a mellére.

Összeesett volna, ha Ábel el nem kapja.

A tolongók bámulva állják körül.

- Elájult! - susogják az asszonyok.

De Ábel a karját erősen az Eszter karjába fűzi, s elvonja onnan egy fiakerba.

- Városliget!

Törökék akkor léptek ki. Látták, hogyan vezeti karon fogva, hogyan emeli be a bérkocsiba.

Berta elsápadtan nézett utánok. A keblére tűzött nárciszt leszakította, s eldobta.

XI.

Az első percekben nem tudtak egyebet mondani, csak egymás nevét. Lihegtek, csak szaggatott szavakat rebegtek:

- Ábel!

- Te kedves! Te édes!

- Hogy megleptél!

- Te leptél meg!

És Ábel magához szorította, ezer csókkal borította el az arcát.

- Most már az enyém vagy! Az enyém! Viszlek! Most már nem él az anyád! A családi tekintetnek vége!

Eszter mámorosan nézett reá.

- Ábel...

- Menjünk el azonnal! Ki se szálljunk ebből a kocsiból! Menjünk el bárhova! Ha akarod messze! Ki külföldre! A férjednek levelet írsz, csak ennyit: *Elválok tőled! Indítsd meg a válópert!* És elválsz. És a magunk boldog fészkeiben várjuk meg az oldást.

- Amint akarod, - rebegte mámorosan az asszony.

S Ábelnek a mellére dőlt:

- Amint akarod!

- Még ebben az órában elutazunk! A pénzem nálam van. Csak egy percig fog állani a kocsni a lakásom előtt. Ha most nem jössz, ezt az órát Isten nem adja többé vissza! Jer! Repülünk, szállunk, mint két boldog vándormadár. Bécsben egy napot pihenünk. Aztán ki Berlinbe! A kis kerti szobámat talán még ki se adták. Ideiglen odahúzódunk.

Az asszony Ábel nyakához fonulva nézett rá mámoros szemmel. A szívét szinte sodorta a láng, amely Ábel szívéből fölcsapongott. Itta a szemével az arcát. A mondatok végét csókkal pontozta.

Aztán egyszercsak letágult a karja Ábel nyakáról. A szeme elborult.

- És a leányom?

- Visszük magunkkal!

Az asszony Ábel vállára hajtotta a fejét! Fájdalmas mély sóhajtás szakadt föl a melléből:

- Szegény Ábel!

Ábel elszomorodva nézett reá:

- Hát még mindig köt valami? Még mindig van, ami erősebb a mi szeretetünknel?

- A leánykám... - felelte nedves szemmel az asszony, - Irénkém.

- Visszük!

- Nem lehet, Ábel!

- Nem lehet? Mi az, ami nem lehet, ha két szív egylánggal akarja!?

Az asszony szeméből leperdült a könny az arcára:

- A gyermekemtől hogy váljak meg?...

Elhallgattak. Ábel elővette a zsebkendőjét és fölitatta vele az asszony pilláin csillogó könnyeket.

- Dehiszen mondom, hogy visszük.

- Az apja szeretetéből nem vihetjük ki, - rebegte az asszony. - És ha úgy gyűlölném is a férjemet, mint a varangyos békát, a gyermeket nem lehet megfosztani az apja szeretetétől.

Ábel hallgatott.

- Neked sohase volt gyermeked, - folytatta az asszony ellágyultan, - te nem tudod, mi az. Az a gyermek egyik kezével az én kezemet fogja, másikkal az apjáját. És ha erővel kiszakítom az apja kezéből, akkor is feléje fogja nyújtani. És ha mégis megteszem, a gyermek fel fog nőni és egynapon elém áll, és azt kérdezi: Mért hagytad el apámat?

Ábel elszorult szívvel sülyedt a kocsi belsejébe. Ime egy újabb ellenség. A régi meghalt, született helyébe új. Mindig köztük áll valaki, mindig köztük van egy elválasztó kéz.

Az asszony folytatta:

- És a gyermekem szemében ítélet lesz. Ha nem mondja is ki, ítélet lesz.

Hozzásimult Ábelhoz és átölelte:

- Bocsáss meg, hogy fájdalmat okozok neked! éppen neked!

- Hol lakol? - kérdezte csüggedten Ábel.

- Ábel! Ne haragudj rám Ábel!

- Nem haragszom.

- De haragszol. Azt kérded magadban: mért veti ez az asszony magát az én szivemre, ha nem akar ott maradni? Azt mondod magadban: Eszter nem szeret úgy, mint azelőtt! De én csakúgy szeretlek. Mióta nem láttalak, mióta nem írtál, minden vasárnap elmentem a templomba, és imádkoztam érted, hogy Isten boldogítson ahol élsz. De a gyermek! A gyermek az anyjának élő lelkiismerete.

Ábel nem erőltette tovább. Ime, gondolta, ott vagyok ahol Mádi Mózes. Kezdődik ismét a sétálás a Paradicsomkert kerítése körül, kívülről.

Elkísérte az asszonyt kocsin. Ha véletlenül az orvos meglátja őket, azt fogják mondani, hogy Eszter elájult a tolongásban, és ő az idegen, humánus kötelességet teljesített. Az is lehet, hogy valami ismerős látta őket. Így nem kelt gyanút.

Az asszony a Kerepesi-úton a Nemzeti Színház közelében lakott. Mikor a kocsí odaért, mégegyszer megcsókolta Ábelt:

- Ne haragudj!

- Hiszen nem haragszom.

- Délutánonkint mikor szép idő van, kimegyek a Városligetbe a kislánnyal. Négykor szállunk le a Lövőház-téren, és onnan kifelé sétálunk a fason.

Ábel kezét csókolt az asszonynak, s gondolta:

- Nem, nem, soha többé!

Visszatérőben kötelességének érezte, hogy bemenjen Törökékhez, és bocsánatot kérjen tőlük az elmaradásért.

- Egy ismerősöm, - mondotta, - elájult a tolongásban. Haza kellett kísérem.

Törökék éppen vacsoráztak. Hideg arccal hallgatták. Berta rá se nézett.

- No persze: a doktorné, - szólalt meg aztán az asszony elburkolt gúnnyal. - Hiszen előre látható volt...

Ábelnek nem tűnt fel sem a hidegség, sem az, hogy nem kínálják meg leüléssel. A kedvetlenségüket arra vélte, hogy otthagya őket. De Törökné szavának az éle mégis megérintette.

- Bocsánat Török néni, - mondta, s leült, - a doktornéről valami görbét gondol maga. Megengedi talán, hogy elmondjam mi az ismeretségem vele?

S hogy Törökné kíváncsian fordult feléje, folytatta:

- Azt hiszem egy nő tisztességének sem árt az, ha leány-korában sokan vágyakoznak a kezére. Én is vágyakoztam. Hogy mennyit nyomtam a szíve fontján, láthatják abból, hogy nem hozzám jött nőül.

Akkor már Berta is ránézett Ábelnek az arcára. Nyugodtan és hidegen nézett rá, de a szeme kételkedést fejezett ki.

- Elég régen ismernek, - folytatta Ábel, - hogy tudhatják, szoktam-e hazudni, vagy nem? Tisztességes ember vagyok-e vagy nem?

- Kérem Nyéky úr! - szólott az asszony, - hiszen mi nem mondtunk semmi rosszat a doktornéről.

- De én azt szeretném, hogy ne is gondoljanak. Idegen nőt is kötelesség megvédeni a gyanútól, hát még azt, aki igazán tisztességes. Hát hogy folytassam: ő a doktorhoz ment nőül. De tudott arról, hogy én is szerettem volna elvenni. A nők képzelődése nála is erős. Mikor az a tüdőgyulladásom volt, azt gondolta, hogy szerelmi bűbánatot vetett ágyba. Eljött és megnézte, hogy milyen az állapotom? Ha nekem akkor viszonyom volt volna vele, bizonyára nem utaztam volna külföldre.

- De ön még nem is vacsorázott, - mondotta Törökné, - megkinálhatjuk?

Hideg borjúhús volt az asztalon.

-
- Köszönöm, - felelte Ábel, - egy barátommal fogok vacsorázni a Kékszöllőben. De hallgasson csak kérem tovább. Én hát elutaztam külföldre, nehogy félreértések keletkezzenek. Másrészt meg kellemetlen volt nekem, hogy férjes nővel tartsak fenn ismeretséget. Így aztán szerelem helyett tisztességes baráti viszony fejlődött ki közöttünk. Ez volt az oka a levélváltásunknak is. Az a templomi véletlenség meg igazán furcsa volt: hogy épp akkor szédül el a hőségben és tolongásban, mikor én ott vagyok. Ha teljesen idegen volnék is, hazakisértem volna.
- De egy pohár bort csak tölthetek? - kérdezte Berta mosolyogva.

XII.

És ismét folytatódott az epedés végtelen éneke.

A doktorné minden délután kocsira ült a kisleányával és levegőre vitte. Ha napos volt az idő, leszálltak a faszor végén és Ábel csatlakozott hozzájuk. Ha essős volt az idő, Ábel beült a kocsiba.

A leányka már akkor három éves múlt; kis komoly hallgatag bábu, barnabőrü, mint az apja, csak a szeme és az ajka olyan mint az anyjé.

Ábel először idegenül nézett reá, sőt gyűlölettel. De a leányka a gyermekek ártatlan bizalmával, mingyárt az első találkozásnál a térdére mászott és vékonyka karjait Ábel nyaka köré fonta: megcsókolta az arcát.

Eszternek könnybe lábadt a szeme:

- Nézd, hogy szeret. Hogyan egyg a szive az én szivemmel!

És akkor Ábel is megmelegedett a gyermek iránt: magához ölelte és megcsókolta.

- Úgy szeretsz, mint mama?

- Úgy, - felelte a gyermek.

És azután is mindennap találkoztak ottan. Az a hely látszott legbiztosabbnak. Az út többnyire néptelen volt. A kocsistól se kellett tartaniok. A doktornak csak kocsija volt, lovat és kocsist egy fiakeres vállalkozótól bérelt. Más-más ló került a kocsi elé és más-más kocsis a bakra. Hogy másutt is találkozzanak, arra nem is kérte az asszonyt. Talán megtette volna, ha nagyon kéri, de bizonyára sok lelki nyugalansággal és akkor se párizsiasan. A francia irodalom még akkor nem árasztotta el állati lehelettel Európát.

Mégis, hogy mindenről oly bizalmasan beszéltek, mint ahogy testvérek szoktak, fordult szó köztük arról, hogy a házasság mekkora bilincscsel köti a nő lelkét, testét a férjéhez. Eszter leánykorában bimbózó bokor volt, most virágzó bokor: csupa szín és csupa édesség. Ábel ajkán egyszer kitört a panasz:

- Lánykorodban egyszer azt mondtad, hogy érzed: nekem vagy eljegyezve Istentől. Az én fám voltál. Másnak virágzol, másnak gyümölcsözöl. Ez az amit nem értek. Hogy te oly megadással tetted a fejed alá a hetedik szentség párnáját.

Az asszony szomorúan mosolygott:

- Mit tudod te azt?

- Hát még van amit nem tudok?

- Mit tudod te azt a lelki harcot, amit én harcoltam. Mit tudsz te arról, hogy én oly tudatlanul mentem férjhez, mint egy porcellán bábu. Sejtelmeim voltak, de még sejtelennek se lehetett nevezni. Anyám meg, - Isten nyugtassa, - olyan gondatlan volt, hogy úgy eresztett útnak, mint ahogy a tyúkot kiröpítik a ketrecből. És még rá

a menyekző estéjén bort ittam, hogy ne légy mindig az eszemben. Kábult akartam lenni. Öt pohár bort ittam meg.

Ábel búsan bölintott:

- Hiszen elvégre nem tehetél egyebet. Nem is vádollok.

- Aztán, - folytatta az asszony, - mikor a gyermekem megszületett, megmondtam a férjemnek kereken, hogy... Éva büntetését nem fogom mégegyszer elszenvedni. Azóta...

- És azóta?

- Beszéljünk Ábelkám másról.

- Szivesen. De lásd nekem jólesnék, ha úgy beszélnél velem, mint valami bizalmas nőbarátoddal.

- Hát... azóta csak *tiszteljük egymást*.

És nevetett.

- De most már igazán beszéljünk másról.

Ábel gondolkodón nézett reá:

- És nem vagy féltékeny? Nem gondolod, hogy megint találsz egy aranyozott szegélyű levelet? Igaz: mi lett abból a Lachapelle-ügyből?

- Semmi. Nem tudok ma se többet.

- Sohse rántottad elő a férjednek?

- Nem lehetett. Ha én előrántom, bizonyos hogy egy csimborasszói hazugságot kapok, s a végén ő fogja tudakolni, hogy miképpen kerültem ismeretségbe a kis-asszonynak az öccsével vagy bátyjával? Én aztán belezavarodnék. Mert egy mondatot én is tudok hazudni, de tovább már ellenmondásokba keveredek. Jobb így. Ő nem tudja, hogy mennyire ismerem a multját, hát óvakodik, nehogy azt a kényes húrt megpendítse. Én meg hát, - tudod.

- És sohse beszéltetek róla?

- Sohse.

- Ez mégis különös.

- Mikor kimondtam, kivágtam hogy: *Ez az úr Lachapelle kisasszonynak a testvére!* egyszerre megnémult. Átváltozott orvosnak, és soha nem kérdezett, soha, soha.

- Milyen okos vagy, milyen eszes!

És megcsókolta a kezét.

- Nem, ez nem érdemem, - mosolygott a fejét rázva Eszter, - nem készültem reá. Jóformán azt se tudtam, hogy mit mondok. Villám volt, amelyről nem tudtam, hogy a fejemben van. Elvillant. Sujtott. Bizonyosan valami égi lélek sugalta abban a feszült pillanatban.

Padon ültek egy ákácfa alatt. Irénke a gyepen kocsikát húzgált. A melegben elálmosodott. Ábel az ölébe vette. S amíg tovább beszélgettek, elaludt.

Ábel aztán az ölében vitte a kocsiba. Mikor betette az anyja mellé, Eszternek az ajka érintette a homlokát.

Egy szeptemberi délután azt mondja Eszter Ábelnek:

- Ősz szál van a hajadban, nem is egy Ábelkám.
- Öregszem barátom. Apám is korán őszült.
- Mért nem házasodol meg? Meg kellene neked házasodnod Ábelkám.
- Erős tréfáid vannak Eszterkém. Hogy jut ilyesmi eszedbe?
- Már régen gondolkodok rajta. Elvégre is így nem maradatsz. Nézd: tút és cérnát hoztam ki. Már három napja lóg ez a gomb itt a kabátodon. Mindig látok valamit, ami asszonykéért kiált. No tartsd ide.

És míg a gombot varrta, tovább csevegett:

- Még mindig abban a nyomorult szobában lakol?
- Megszoktam.
- Dehát van szép jövedelmed. Lakhatnál szebben is.
- Megszoktam. Törökné olyan jó hozzám, mintha fia volnék. Én sohse tudom gondozni, rendberakni a fehérenemüimet. Én nem tudok fát rendelni télen. Én nem tudok olajat önteni a lámpásomba. Nekem kell ő, mert ősmeri a gyengeségeimet.
- Éppen azért kell megházasodnod Ábel. Törökné öreg, édes lelkem. Aztán egyszer csak meghal. És mi lesz akkor: másik hónapos szoba? Látod így nem élhatsz mindenkoron. Az idő napról-napra mulik, s egyszer csak ráncos arcot mutat a tükör és fehér haját. Ma már harminc éves vagy ugye?
- Bizony.
- Keresek neked valami jóra való leányt.

Ábel vállat vont.

- Hát keress.
- Hiba, hogy nem jársz társaságba. Csodálom is. Annyi szép lány van Pesten. Hogyan nem akad meg a szemed eggyen? Hozzánk vasárnaponként ismerősök jönnek. Már gondoltam egyikre-másikra. Beleegyezel, hogy én válasszak?
- Bele, Eszterkém. De megengeded talán, hogy megmondjam milyen legyen?

Eszter elmosolyodott. Látta Ábelnek a szeméből mit mond tovább. Hiszen ismerték egymásnak a gondolatait.

- Ilyen mint én, nem lehet, - mondotta Ábelnek a kezét megszorítva, - hiszen két falevél sincs egyforma.

Ábel sóhajtott:

- Hagyjuk abba ezt a kérdést Eszter. Az én életem már olyan, mint a keletlen térszta. Ha már egyszer el van hibázva, eldobhatjuk.

- Dehát így nem maradhatsz Ábel. Ha valaki tudná, hogy te hogyan ragaszkodol hozzám...

- Azt mondaná, bolond vagyok. Bánom is én. Nekem kell, hogy mindennap lássalak. Olyan része vagy a napomnak, mint az ebéd, mint az alvás. Ha egy nap nem látlak, valami hiányzik.

- Dehát mit nézel rajtam?

- Nem tudom.

- Elvégre elmúlt az a regényes idő, mikor a holdfényben gyönyörűségtől dideregünk, mikor egymás karjába borulva sirdogáltunk, hogy a sors milyen kegyetlen. Minden láznak van magas heve és lefolyása, - ezt már a férjemtől tanultam. A lázunk elmúlt Ábel, és te még mindig nem nézed józanul az életet.

Ábel a fejét csóválta:

- Óh Eszter!

- Rosszat mondtam, bocsáss meg.

- Igaz az a mondás, hogy a házastársak gondolkodása egybealakul. Már te is olyan hidegjózan kezdesz lenni, mint a férjed,

Akkor Eszter szeme megnedvesedett. A kezét Ábel kezére tette:

- Szegény barátom!

Egy őszi napon Ábelnek levelet vitt egy hordár az iskolába. Kuszált ceruzavonások. Megismerte Eszter irását:

„Ma ne csatlakozz hozzánk. Irénke délben azt kérdezte tőlem:

- Mért nem jön hozzánk Ábel bácsi?

Képzelheted hogy megrökönyödtem.

A férjem rám-néz:

- Ki az?

- Egy úr, - feleltem egykedvűen, - aki a menyasszonyával szokott sétálni a Ligetben. A gyerekekkel nyájaskodnak.

Holnap csald ki Törökéket sétálni. Lehet, hogy Lidi néni velünk lesz. Az is lehet, hogy a férjem. Lehet, hogy az arcom mégis elárult. Gondolj hát arra, hogy ha a férjem netalán kijönne, egy fiatal nővel lásson téged.

E.

Ábel megdöbbsent.

Szombat volt aznap. Könnyen rábeszélhette Törökéket, hogy másnap kimenjenek a Városligetbe.

Néha esténként különben is szokott velük sétálni a Dunaparton. Olyan bizalmas viszony volt köztük, mintha rokonok volnának.

És kedves is volt a társaságuk. Berta iskolát végzett eszes leány. Lehetett vele beszélni nemcsak a zsemlyemártásról. Hogy mind a két nő folytonosan érintkezett a felsőbb társadalmi körrel: ragadt reájok egy kis lelki parfön.

Hát másnap kimentek a Városligetbe.

Már sárgultak a fák. A vadgesztenye-fasor már el is hullatta a levelét. Októberi napfény melengette a levegőt.

A fasorban a doktornéval találkoztak. Kocsiban ült a kisleányával. A lovak lépésben haladtak.

A doktorné örömmel intett nekik üdvözlést. Megállította a kocsit, és kiszállt:

- Milyen szerencse! Mily ritka szerencse! - örvendezett. - Mink is sétára jöttünk.

Törökék kelletlen nyájassággal viszonzták az örömét, s hogy a doktorné hozzájuk csatlakozott, vele sétáltak tovább.

- Ez a kegyed kisleánya nagyságos asszonyom? - kérdezte Ábel.

- Igen tanár úr. Mutakozzál be Irénke.

És Irénke készséggel engedelmeskedett:

- Öjdög Ijén vagyok.

Ábel az ölébe kapta, s odatartotta Bertának:

- Ugye milyen szép? És *ördög* a neve!

A doktorné a kislányához hajolt:

- Ez Berta néni, ez Ábel bácsi, ez Török néni.

És mosolyogva fordult Törökékhez:

- Meglássák, hogy nem feledi el.

A kisleány néhány perc múlván csakugyan megszólalt:

- Ábel bácsi, gyerünk a hattyukhoz!

A tóparton voltak. A kisleány perecet kapott és a hattyuknak dobálta. A hölgyek leültek a padra.

Ebben a pillanatban feltűnt a tóparton egy kacsajárásu, szürke-cilinderes, fekete-bajszos úri ember.

- Nini a férjem! - mondotta Eszter.

A doktor sietve kacsázott hozzájuk:

- Itt vagytok? A kocsiórt jöttem lelkem: Budára hajtatok át az egyik Karácsony grófhöz. Gyertek haza majd fiakeron.

S hogy a társaságra nézett, a doktorné megnevezte őket:

- Törökné, a lánya Berta, Nyéky úr, *Berta kisasszonynak a vőlegénye*.

Berta elpirosodott: olyanná vált az arca, mint a ribizli.

A doktor kezét szorított Ábellel. A nőket csak mosolyogva üdvözölte.

- Hát csak mulassanak, - mondotta, - nekem sietnem kell.

Felkapta a kisleányát. Kétszer megcsókolta. S elhajtatótt.

Egy percnyi kínos csend fagyaltta át a társaságot.

A doktorné csak akkor sápadt el. Berta még mindig lángoló arccal ült mellette. Nyékynék még a bokája is megmerevedett.

Aztán a doktorné szólalt meg erőltetett nevetéssel:

- Bocsánat, hogy elcsúszott a nyelvem. Néha szórakozott vagyok. De mindennek megvan a magyarázata, - folytatta aztán visszanyerve a nyugalmát. - Hogy önöket együtt láttam Bertácska, arra gondoltam, mennyire összeillenek. Lássa Nyéky úr, maga elvehetné Bertát. Az Isten is magának teremtette.

Arra aztán Ábel zavarodott meg. De hamar kerékvágásba talált:

- Én el is venném, - mosolygott vállat vonva, - de neki bizonyosan jobb az izlése, hogysen ilyen öreglegényhez hajlana.

Törökné elvörösödve nézett Bertára, akinek a szeme könnybe lábadt.

- Ilyesmivel nem szabad tréfálni, - rebegte a leány.

- Mért volna ez tréfa? - mondotta a doktorné. - Különben hagyjuk abba, ha Berta annyira érzékenyen fogja fel. Sétáljunk talán tovább.

És a kisleányát kézenfogta. Megindult Töröknével.

Ábel Bertához csatlakozott. Néhány percig némán izzadtak egymás mellett, Ábel aztán megszólalt:

- Bertácska, - mondotta, - a doktorné nyelvén néha az angyalok szólalnak meg. Én igazán el is venném magát, ha ez csak a szív kérdése volna. De hogyan gondoljak én házasságra, amikor olyan csekély a fizetésem, hogy magamnak is alig elég.

Mindezt egykedvű beszélgetésképp mondotta, csak éppen, hogy ne hallgassanak.

- Nekem van annyi hozományom, - felelte halkán Berta, - hogyha férjhez megyek, nem kerülök költségébe a férjemnek.

- Mi a manó?

- Tízezer forintom van, sőt több is.

Ábel elámulva állt meg.

- És énhozzám, hozzám jönne?

- Oh, - rebegte Berta könnyes szemmel, - hiszen nekem gyermekkorom óta ez volt az egyetlen álmom.

Ábel csak nézte. A leány lesütötte a szemét. A hangja remegett. Ha nem a Ligetben vannak, idegen járókelők között, bizonyára a nyakába omlott volna Ábelnek. De így csak álltak mint két gőzoszlop.

- Gondolkodjunk Bertácska nyugodtan, - rebegte Ábel.

S megszorította a leány kezét.

És szótlánul sétáltak tovább.

Másnap aztán Ábel ismét maga ment a találkozóra.

- No te jól felzavartad a vizet, halacsám, - mondotta Eszternek. - Mégis hallod pogány tréfa volt.

- De én nem tréfáltam lelkem. Nagyon is nagy komolyság szállt meg. Bertát ismerem gyermekkora óta. Tudni akartam, hogyan érez irántad?

- Dehát nekem a te gondolatod oly képtelen valami, hogy te, éppen te ugratsz engem házasságba, - hogy te egyedül-uralkodója a szívemnek, átadod csupán egy ötletből a hatalmat, birtokodat, egy másik nőnek!

- A szíved?... Mi köze a szívnek a házassággal? Én csak arra gondoltam, hogy te árvaéletet élsz, hogy a te ruhádon, a te lakásodon nincs rajta egy gondozó kéznek a nyoma. Mi lesz veled, ha netán még egyszer úgy megbetegszel, mint egyszer?

- Bemegyek a kórházba.

- És ha megvénülsz? Micsoda ágrul szakadt szomorú figura az agglegény! Kabátja gyűrött, kalapja keféletlen, inge sárga. Otthona nincs. Mindenki lopja, csalja. Csak lézeng a világban, mint a gazdátlan kutya.

Ábel elgondolkodva rajzolatott a porba a botjával.

- Igaz, - mondotta, - igaz. De hogy éppen te...

- Ha anyád élne még, vagy volna testvéred, nőrokonod, akit magadhoz vehetnél, de senkid sincs. Hónapos szobában lakni, vendéglőkben hányódni, nem élet, barátom.

- És te azt gondolod édesem, hogy Berta nekemvaló lenne.

- Senki jobban. Jámbor, jóerkölcsű, kevés kivánságú, csinos is, fiatal is, kedves is.

- Tudod, hogy tízezer forintja van?

- Annál jobb. Annak a kamatja fizeti a ruháit.

Ábel nevetve rázott a fején.

- Nekem valami bolond képtelenség ez mégis!

Aztán megragadta Eszternek a kezét, és sokszor egymásután megcsókolta:

- Te áldott jólélek te! Azt hittem ösmerlek lelkednek minden szálában. De csak most látom, hogy a te angyali jószágodat nem ösmerem.

És elérzékenyülten nézett az asszonyra.

- Angyali lélek, te!...

- Csak vedd el nyugodtan. Az én lelkem is nyugodtabb lesz, ha látom, hogy az életed folyása rendes, és nem kell vádolnom magamat, hogy miattam maradtál agglegény.

- Hát jó, - sohajtott Ábel, - elveszem. Elveszem, mert te akarod Eszter. És hát nekem csakugyan kell valaki, aki gondozzon. Dehát hogy leszünk mink akkor?...

Eszter vállat vont:

- Hogy? Hát Berta a feleséged lesz testileg. Lelkileg meg az enyém maradsz.

XIII.

A következő hetek fészekrakással teltek el. Ábelék a Zöld-udvar mellett egy új házban béreltek lakást. Háromszobás kis lakás volt az. Az anyós megmaradt a régi helyen, mert oda volt szokva a közönsége. Berta helyett segítő kisasszonyt fogadott, kettőt is.

A lakás bebútorozásában a doktorné is segített. A városligeti jelenet óta nem volt kedvesebb barátja Bertának. Már másnap meglátogatta a doktorné, és tegeződtek. Jövet-menet csókkal üdvözölték egymást. Törökné második leányának nevezte.

A doktornéval tanácskozták meg a legapróbb kérdést is. Vele választották a bútorokat, a szőnyeget, a fali képeket, - még a gyúródeszkát is.

Az esküvő aztán a belvárosi templomban történt meg. Ugyanabban a templomban, ahol Bertát keresztelték, áldoztatták, bérálták.

Köznapis csendes esküvő volt. Ábel magyar ruhába öltözött, a tanár-társai is. A menyasszony nyulánk természetére jól illet a fehér ruha.

A templomba gyalog mentek át, mert hiszen a Zöld-udvar a szomszédságban volt. Tanuképpen Ábelnek két tanártársa szerepelt. Kívülök csak a doktorné volt jelen, meg Bertának három leánybarátja.

A doktorné még mindig félgyszobán járt, hát nem állt az oltár mellé, csak az első padba. Az arca kissé halavány volt.

A néptelen templomban ünnepien visszhangozták a falak, amint a pap eléjük mondta az eskü szavait: „Szeretvén házastársul veszem... Soha el nem hagyom...”

Aztán a pap megáldotta az új házaspárt. Berta az anyja nyakába borult és hosszan megcsókolta. Aztán a doktorné nyakába borult és a csókjában mély hálát fejezett ki iránta. A doktornénak Ábel is kezet csókolt, de csak alig pillantott reá. Zavarodott és meghatott volt a jó ember.

Aztán elvonultak. Az egyik tanár a karját akarta nyújtani a doktornénak, de az nem fogadta el.

- Köszönöm, - mosolygott szomorúan - én még egy percre itt maradok imádkozni az új házaspár boldogságáért.

A templom kiürült. A doktorné ott maradt az első padban, és a zsebkendőjére borult.

Az új pár aztán rövid vacsorára ült össze az Arany-sasban. A doktornét sokáig várták, de aztán megnyugodtak abban, hogy még nem tette le a gyászt.

Az új pár még aznap este elutazott. Egyheti nászútra mentek Bécsbe, Linczbe, Szalczburgba.

Az anyós addig a doktornéval a konyhát szerelte fel. Cselédet fogadtak, egy ügyes palóc leányt, aki főzni is tudott. Uj házaspárnak mi kell több?

Berta csakugyan vitt pénzt is a házasságába: tizenkét ezer forintot. Hosszú takarékoságnak a gyümölcse volt az. Ábel egyszerre jómódba került. Neki is szépen volt fizetése.

Mikor megérkeztek a nászútról, Ábel már másnap a fasor végén álldogált.

Hideg, borult idő volt pedig. Az égből nagy pelyhekben szállongott az első hó.

Vajjon kijön-e Eszter? Ki kell jönnie: azt mondta, hogy a férje rossz időben is küldi a gyermeket a levegőre. A doktor hintója zárható. A doktor most már csak délután fogad otthon beteget: a kocsija szabad.

Négy óra felé megjelent a kocsi. Eszter örömtől megrebbenve intett neki, s megállította a kocsit.

- Hogyan? már megjöttetek?

- Az este érkeztünk, - felelte Ábel.

S hogy az asszony beljebb húzódott a mellette alvó Irénkével, beült a kocsiba.

- És a szakálad mért vetted le?

Ábel meg volt borotválkozva. Nevetett.

- Az asszony mondta, hogy minek az a bozót!

- No azt rosszul mondta. Neked igen illet a körszakál Ábelkám. Férfiassá tett. Szőke ember nem férfi, ha nincs szakála.

- Hát akkor meghagyom.

- No és jól mulattatok? Nem történt baj, kellemetlenség?

- Nem.

- Bertával meg vagy elégedve?

- Meg. Igazán hálára köteleztél, hogy megházasítottál.

És kezet csókolt az asszonynak.

- Nekem, - folytatta fénylő szemmel, - fogalmam se volt arról, hogy mi a házaseset? Barátom, az a tágasság! azok a puha székek! diván!... az a nyugodtság! az a saját otthon! mindenütt az asszonyi gondos kéznek a melege! Aztán tudod Bécsben vett nekem a feleségem egy hagymaszínű vörös kamuka háziköntöst. Puha és könnyű mint a pehely. Azt esténként felöltöm, hozzá papucs, hálósapka, csibuk. Beleülök a plüss-székbe. Előttem illatos tea párolog. Az asszony mosolyog rám. Cirógat, kedveskedik. Oh Eszterkém nekem sejtelmem se volt arról, mi a házaseset.

- Örülök, hogy boldog vagy, - sohajtott Eszter.

- Neked köszönhetem édes! örökké hálás vagyok érte! Milyen jó vagy te! milyen angyali! milyen okos!

- És Berta?

- Egészséges, vidám, sűrög-forog, dolgozik.
- Boldog?
- Hát hogyne! Tudod hogy nem is kívánt mást férjül.
- Hát boldog? nagyon boldog?
- Csakúgy sugárzik, annyira.

Eszter bágyadtan mosolygott. A szemét félig lehunyva csendesen kérdezte:

- Szereted?
- Hát hogyne, - felelte Ábel könnyedén, - hiszen feleségem. Kedves, jó teremtés! Mintha csak azért született volna, hogy nekem feleségem legyen!

Eszter a szemére nyomta a zsebkendőjét.

Ábel elijedt:

- Mi bajod?
- Valami ment a szemembe, - fuldokolt Eszter.

És heves sirásra fakadt.

- Oh Istenem! Istenem!

Ábel zavarodottan nézett reá:

- Eszterkém... dehiszen... hát nem te akartad...
- Én Ábel, én, de a szívem megszakad!

És sírt. Azelőtt ha sírt, Ábelnek a vállára vagy a mellére borult. Akkor csak hátrahanyatlott.

Ábel megfogta a kezét.

- Dehát Eszterkém, hiszen semmise változott. Látod itt vagyok.
- Nem szeretsz többé! nem szeretsz már!
- Dehogynem...
- Nem, nem... Mindennek vége van, vége, vége!
- De Eszterkém bizonyisten rád gondoltam a nászúton is mindig. Már másnap vettem neki egy üveg szekfű-parfönt. Magam is nevettem magamat.

Eszter erre magához tért. Megtörülte a szemét és mosolygott:

- Milyen ostoba vagyok. Igaz a férjem szava, hogy a nők fejében nem forognak rendben a kerekék. Bocsáss meg, hogy elérékenyültem. De ez csak egy egyheti essőzésnek az utólja volt.

Ábel megértette. Szegény asszony azt szenvedte át, amit valamikor ő. De hogyan el tudta nyomni a fájdalmát! Milyen vidám érdeklődéssel forgolódott Berta körül. Valóban a nők született színészek!

És mély sajnálkozással nézett reá.

- Én, Eszterkém, nem érzek semmi lelkifurdalást, - mondotta a vállát megvonva, - tudod hogy sohse nősültem volna meg. Te löktél be a házasság szentségébe. De

mondom semmisse változott. Sőt most még jobb: eljársz hozzánk. Ahelyett, hogy künn találkoznánk, nálunk fogunk találkozni.

Eszter szeme megvidámult:

- Ti is eljöttök hozzánk! A téli estéken együtt teázunk: hol nálunk, hol nálatok!

És tapsolt, mint a gyermek.

Aztán megint elkomolyodott.

- A férjem nem megy sehova látogatóba. Mink se fogadunk vendégeket.

- Hát rábeszéled.

- Nem lehet azt rábeszélni semmire. Gyöngéd, figyelmes férj, de ha valamire azt mondja: *nem*, - abban konokul megmarad. Kálvinista faj.

- Akkor hát hol a gyöngédség, figyelmesség?

- Hát azért nem durva. Csak hallgat, és az arca elsötétül, ha valami nem tetszik neki. Én nem bírom a mogorva arcot nézni. Szenvedek. Hát inkább úgy van minden, ahogy ő akarja.

- Dehát nekünk kötelességünk is hogy meglátogassunk téged. Az esküvő után kéthétre minden új házaspár meglátogatja azokat, akik az esküvőn jelen voltak. S házasság-szerzőt éppen.

- Hiszen az meglesz. Eljöttök, szives is lesz a fogadástok. De meglásd, hogy a férjem mégse lesz annyira nyájas, mint várod, legalább nem annyira, hogy téli estéken összejárhassunk. Néki egyáltalán nincsenek barátai. Ő csak magának él, jobban mondvá a vagyongyűjtésnek.

- No majd meglátjuk, - mondotta Ábel.

És az órájára pillantott:

- Sietnem kell haza. A szemed mosd meg édesem hideg vízzel, mielőtt a férjed elé kerülsz.

És gyöngéden kezét csókolt.

Eszter görcsösen szorította a kezét: nem bocsátotta el. S fájdalmasan nézett reá:

- Azelőtt nem siettel soha.

- Akarod, hogy visszaüljek? Szivesen Eszterkém. De nézd: a feleségemnek azt mondtam, hogy uzsonnára hazamegyek. Egye meg a holló azt az uzsonnát, azért nem mennék haza: de tudod az első, a legelső uzsonna.

Eszter elmosolyodott:

- Hát csak eredj.

És Ábel kezét a két kezébe fogta. A szemébe nézett búsan, melegen:

- Eljössz holnap?

- El.

- De talán el vagy foglalva. Tudom még rendezkedtek. Talán négy-öt nap múltával. Türelmes leszek.

- Eljövök holnap is, - felelte Ábel.

S megcsókolta Eszternek mind a két kezét.

Eszter gondolkodó arccal süllyedt vissza a kocsi belsejébe.

XIV.

Az esküvő után két hétre, Ábel látogatásra nógatta a feleségét. Berta azonban vonakodott:

- A tanártársaid legényemberek, a doktornéhoz meg azelőtt se jártam.
- Az nem ok. Illik. Tartozol neki. Remélem nem leszel hálátlan iránta.
- Oh dehogy.
- Ha nem látogatod meg, ő se jön többé hozzád. Nem is jöhet addig. Nemcsak illetlenség lenne, hanem bántás is.

Az asszony még kissé vonakodott, gondolkodott, de aztán beleegyezett:

- No jó. Délután elmegyünk. Dehát eredj a borbélyhoz, hiszen már hatnapos a szakálad.

Ábel pillogott. A szakálát dörzsölgette. A szoba szögletébe nézett.

- No eredj, eredj, mit tünődöl!

És tréfásan lökdöste a férjét.

- Eredj, eredj!

Ábel odavolt jó egyóra hosszáig. Úgy tért vissza ahogyan elment.

- Tele van a műhely. Tudod így vasárnap mindenki borotválkozik. Különben is hatnapos szakál már szakál, azzal elmehetek akár a Liszt Ferenc hangversenyére is.

Berta megnyugodott. Délután öt órakor elindultak doktorékhoz.

A doktor nem volt otthon. Eszter maga fogadta őket. Virágos japáni pongyolában volt öltözködve. Az arca sugárzott az örömtől és kedvességtől. Testvérként csókolta meg Nyékynét, s bevezette őket a szalonba.

- Hát megjöttetek? Hol voltatok? Merre jártatok? Nem ért az úton baj? kellemetlenség?

És mindezt oly szives érdeklődéssel kérdezte, hogy Ábel elámult rajta.

A szalonban ott ült Lidi néni is a kis Irénnel, aki egy kékruhás bábuval foglalkozott.

Eszter hozzáfordult:

- Lidi néni, ime az én legfiatalabb és legkedvesebb asszony-barátom: Nyéky Ábelné.

Nyékné kezét csókolt Lidi néninek, aki viszont az arcát csókolta meg.

Berta aztán elcsevegte bőven és apróra, hogy micsoda izléstelen az új divat, hogy főznek a német nők, milyen nagylábuak, és mi a legujabb kalapdivat.

Ábel akközben érdeklődéssel szemlélődött körül. A szalon pompás volt: fehérta-pétás falain aranyrámás képek, oldalt faragott pohárszék, középen aranylábú asztalka, körülötte süllyedős meggyzsinplüss fotelek. A gazdagság melege és előlkelő pompája volt az a szoba.

A doktorné egy skatulya szivart tett eléje, de Ábel nem gyújtott rá. Eszter rá-rápillantott.

A pillantás kérdő volt. Aztán látszott Eszter arcán, hogy megérti, mért nem fogadja el Ábel a szivart. A szemének egy lassu pillantása volt az, rosszaló pillantás:

- A szivar a férjemé, - mondta a pillantás, - s neked semmi se kell ami a férjemé. Dehiszen az én vagyonom fele is benne van itt mindenben.

Bevezette aztán őket a többi szobába is. Berta bámulva dicsért mindent. Ábel a hálósobánál megfordult és visszatért a szalonba.

Lidi néni kávéét szolgált be. Eszter a főhelyre Bertát ültette. Ábel eltolta a csészét:

- Én nem kérek nagyságos asszonyom.

Eszter bántódva és kérlelőn nézett reá.

- Dehát mért? Nem szereti?

És a szeme azt mondta:

- Egyszer vendékelhetlek meg, és akkor se fogadod el!

- Az uram nem szereti a kávéét, - mondotta Berta röviden.

- Hát akkor teát, - vélekedett Lidi néni, - mingyárt meglesz.

- Nem, köszönöm, akkor már inkább egy ujjnyicska kávéét, csak épp hogy én is uzsonnázzak a társasággal.

A doktor akkor érkezett haza. Nyájasan üdvözölte a vendégeit, de érzett a nyájasságán, hogy csak afféle, ahogy a betegeivel udvariaskodik. Vagy hogy az ösz-szenőtt szemöldök nem fejezhet ki nagyobb nyájasságot? Leült ő is az asztalhoz, és beöntött egy csésze kávéét.

- A feleségem gyakorta emlegeti önöket, - nyájaskodott, - örülök, hogy magam is megismerhetem. A kislányom meg kérem úgy szereti önt, hogy jobban, mint engem. Mindig: „Ábel bácsi, Ábel bácsi.”

Ábel pillogott:

- A mesterségemmel jár, hogy a gyermekek szívét magamhoz kötöm, - mosoly-gott, - mindig gyermekek között vagyok: ismerem a gondolkodásukat.

- Nohát az érthető, - biccentett a doktor.

Szivarral kínálta Ábelt. Félreültek az asztaltól, hogy a füst ne kellemetlenkedjen a hölgyeknek.

- Mit tanít? - kérdezte Ábelt.

- Történelmet és nyelveket. Filologus vagyok.

- Érdekes valami az a filológia?

- Minden érdekes, ami lelki. A különféle nyelvek, különféle lélekcsoportok megnyilvánulásai.

- Lélekcsoportok, - tünődött maga elé a doktor, - mi a lélek?

- Az igazi ember, - felelte Ábel nyugodtan. Vagy a hús az igazi ember?

Eszébe jutott a hajón történt beszéd.

- Nem tudom, - felelte a doktor.

- A hús: matéria, föld. A föld nem gondolkodik, doktor úr.

A doktor felvonta a szemöldökét:

- Látott ön valaha lelket?

- Láttam és látok mindig.

- Hol a fenébe?

- Mindenütt ahol ember van. Az ember nekem lélek.

- Test nélkül nincs lélek.

- Nem merném ilyen bizonyosra mondani. Testi szemmel csak a testet láthatjuk. A lelket lelki szemmel.

A doktor leverte a hamut a szivarjáról. Hallgatott.

Ábel se folytatta.

Mind a ketten a nőkre néztek, akik vidám csevegéssel ültek az asztalnál.

Aztán a doktor sötéten nézett maga elé.

- Tudja, tanár úr, - mondotta, - én nem hiszek semmit, amit nem látok, nem hallok, nem szaglok, nem ízelek, nem tapintok. Irigylem önt, és mindenkit, aki végighiszi a hiszekegyet. Nekem a világ olyan üres! Engem nem lelkesít semmi, nekem nem szép semmi. Ha valamit szépnek érzek, a következő percben elemezem, felbontom, agyongondolom. Semmire szép, semmi, semmi!

- Hát a gyermeke? Hát annak az arcát is agyon tudja gondolni?

A doktor sóhajtott:

- Sajnos. Tudom, hogy mért tetszik; tudom hogy mért szeretem. A fajfentartás ösztöne... Csalás. A természet csal, mindig csal. Vakok vagyunk és ismeretlen erők a vezetőink.

- Ez a hit, - mondotta rá diadalmasan Ábel, - az ismeretlen erőkben való bizalom.

A doktor hallgatott. Hideg életunalommal nézett maga elé.

Ez az ember beteg - gondolta Ábel.

A hölgyek ekközben vidáman beszélgettek. Eszter maga felé legyintett, és mosolygott:

- Micsoda: te szegfűparfönnel szagosítod a ruhádat? Hiszen az kiment a divatból. Most ilang-ilang járja. Adok neked egy üvegecskével.

- Dehiszen a te ruhád is szegfű-parfünös, - felelte Berta.

- Benne maradt. Azt gondolod, hogy új ez a ruha?

És felugrott; egy kicsike üveget vett elő a ruhás szekrényéből. Az orrához tartotta:

- Ugye kellemes?

Berta hálásan fogadta az ajándékot. Nem is sejtette, hogy a kigyótéri patikából való.

Ábel intett neki, hogy menjenek már. Berta helyeslően pillantott.

Fölkelt. Búcsúztak. Eszter megcsókolta az asszonyt: Ábellel kezét szorított. Talán egy perccel tovább tartott a kézszorításuk, mint kellett volna. Berta szeme elsötétült.

Az utcán szóltanul mentek néhány percig. Végre is Ábel szólt Bertának:

- Igen kedvesen fogadtak.

Berta biggyesztett:

- Dicsekvők.

- Mért?

Berta biggyesztett:

- Dicsekvők.

- Dehát nem értelek. Megbántott valamivel a doktorné? Hiszen a testvérét se fogadhatta volna szívesebben.

S hogy egy utcai lámpás alá érkeztek, ránézett Bertára.

Az asszony kedvetlen volt. Nem felelt. Szóltanul mentek hazáig.

A doktorné már másnap viszonzta a látogatást. Egyedül. Fehér bársony-kabát volt rajta, és kócsagtollas sötétkék vőlúr-kalpag. Csupa elegancia.

A kályhába aznap fűtöttek be először. A doktorné összecsapta a kezét:

- Milyen okosak vagytok! Milyen jó meleg van itt! Az én férjem még nem enged fűtenünk. Azt mondja, hogy meghülünk, ha korán fűtünk.

Ábel a kályhához ültette:

- Melegedjék nagyságos asszonyom.

És a doktorné odaült: a kezét kinyújtotta a meleg felé. Finom ujjain átsugárzott a tűzfény.

- Milyen szép a kályhátok! Félig kandalló! Szeretem a tüzet.

Bertának egy leánypajtása is ott volt, egy mindig-mosolygó kövér leány. Ábel csodálkozva látta, hogy a felesége többet foglalkozik a doktornéval, mint a régi barátjával: olyan nyájas a doktornéhoz, mintha az előttevaló nap jókedvvel váltak volna el egymástól.

A hölgyek vidáman csevegtek. Ábel szivarozva, hallgatva ült egy karos székben és elmélázva nézte őket. Akaratlanul is összehasonlította Bertát Eszterrel.

Berta fiatalabb volt, de Eszter leányosabb. Berta haja tömöttebb, feketébb, a szeme nagyobb, nyiltabb, az orra szabályos görög orr. Eszter ideges macska-

testalkat, az arca vékonyabb, de kifejezőbb. A haja sötét gesztenyeszínű, kevesebb, de finomabb, mint a Bertáé. A szeme mosolygóbb, árnyékosabb, melegebb. És a hangja: milyen más minden szó az ő ajkán! mennyivel szebb, ha ugyanazt a szót ő mondja.

Ha Ábel szobrász volt volna, Bertát szivesebben kifaragta volna, mint Esztert, de ha festő volt volna, Esztert becsülte volna festenivalóbbnak.

Berta szívesen nevetett, s nem azért, hogy szép fehér fogait láttassa. Eszter csak mosolyogni szokott, s olyankor csak egy kis fehér vonal látszott a piros ajkak mögött.

Berta bársony volt, Eszter selyem. Berta a földön járt, Eszter a felhőkben. Bertát lehetett szeretni, Esztert imádni is.

A szoba már homályosodott.

- A lámpást, - mondotta Berta, - most már meggyujthatjuk.

- Ne, ne, - szólalt fel Eszter, - olyan kedves a homály így tűz mellett! Nyissuk ki inkább a kályha ajtaját. Most már úgymint csak a parázs ég.

És lehajolt. Kinyitotta a kályhát. Gyönyörködve nézte.

Ahogy a tűz fénye rápiroslott az arcára olyan volt, mint leánykorában, amikor ott a sziklán a fölkelő napot várták.

Ábel szerette volna neki mondani:

- Emlékszel-e?

Este volt mikor a doktorné elment. A férje érte küldte a kocsit. A doktorné magával vitte a másik hölgyet is, - az is arrafelé lakott.

Ábel levetkezett, s magára öltötte a kamukát. Odaült papucsban és házisapkában a bőrszékbe, s hogy a felesége mellette ment el, magához ölelte.

Berta azonban hidegen fordult ki a karjából.

Ábel csak nézett:

- Mi bajod édesem?

Berta hallgatott, csak az orrát szivogatta.

Ábel megölelte:

- Mi bajod?

- Tudod, - fakadt ki az asszony a szemét meregetve, - az mégsem illik, hogy te folyton a doktornét nézed!

Ábel hüledezett.

- Én néztem? Én? Tán féltékeny vagy Bertácskám?

- Oh dehogy. Arra a papagályra? Arra a - divatkirakati bábura? Arra a...

- Ugyan...

- Ami nem illik, nem illik! - pattogott Berta. - Ha te még ma is szerelmese vagy, minek vettél el engem!?

És sírva borult a diványra.

Ábel alig bírta lecsendesíteni.

- Bertácskám. Hiszen ha úgy volna, ahogy te mondod, de magad is érzed, hogy nincs igazad! Én véletlenül úgy ültem, hogy feléje voltam arccal fordulva. Nem vagy-e néha te is úgy, hogy rábámulsz valamire anélkül, hogy látnád amire bámulsz. De fogadom, - folytatta színlegetes haraggal, - hogy többet soha rá nem nézek! Fogadom, ha mégegyszer ide bejön, hátat fordítok neki és kimegyek. Vagy egyenesen megmondom neki a szemébe: - Nagyságos asszonyom, az én feleségem ideges mostanában: engedje meg, hogy visszakísérjem.

- Nohát azt mégse lehet! - ijedt fel Berta.

- Én bizony megteszem. Elvégre is a mi békességünk az első!

- Nem ennyire nem...

- De még irok is neki, megirom nyiltan...

- De Ábel!

- Még téged se eresztelek. Mától fogva megszűnt minden!

- No azt nem engedem.

És akkor Berta megölelte Ábelt. Vidáman terített vacsorára.

Másnap Ábel elment a találkozóra. A nyelvén volt, hogy elmondja a tegnapi jeletet, de Eszternek mingyárt az volt az első kérdése, hogy mi a véleménye Ábelnek a férjéről?

- Még nem is beszélhettünk azóta. Mondd: milyen neked? Miről beszélgettetek? Fogadni mernék, hogy a világrendet kritizálta.

Ábel pillogott.

- Értelmes úriember a férjed. Az életet kissé a tudomány szitáján át szemléli, de nem közönséges ember.

Eszter nevetett:

- Engem ugyan nem vezetsz félre. Dicséred, hogy nekem kellemeset mondj. Köszönöm. Nekem a régi nyíltságod kell. A mindig-bizalmas nyílt szív. Mit beszéltek?

Ábel elmondta.

Az asszony bólogatott:

- Ismerem a nótáit, mind ismerem. Hogy a világ üres, az ég is üres, csak az ő feje nem üres. Semmisse szép, csak a pénz szép amit a betegek fizetnek. És semmisse érdekes, csak a komplikált betegség, meg az a ház, amelyet megveszünk majd a Kerepesi-úton. Látod ilyen emberhez mentem én nőül.

- Nem szabad elégedetlenkedned, - vigasztalta Ábel. - Elvégre gyereketek is van, és ő megbecsül téged.

- Meg? Azt hiszed? Minden héten elmagyarázza, hogy a nő mennyivel alacsonyabb rendű állat a férfinál? Hogy a nők folyton a jelennek élnek, a *most*-nak, a

férfi azonban mindig előre gondolkodik. Hogy micsoda áldozat a családalapítás, milyen rabja a férfi a családnak. És máskéféle. De mindezt csakúgy monologizálva, ásítózva, akadémiai értekezés alakjában adogatja be. Néha kifakadok: A betegeidnek édes porral adod a förtelmes pilulákat, nekem meg azon keserűn. Edd meg magad!

- Hát veszekedtek?

- Nem. Csak én. Ő olyankor nevet. És ez mégjobban boszant, mert ez is kicsinylés. Azt mondja vele: mi nekem egy gyermeknek a haragja?

- Nekem sohse beszéltél erről. Azt hittem, hogy csendes békességben éltek.

- Hiszen abban élünk. Ezek csak felhők. Az ég se napos mindig. Dehát mondd: igaz, hogy a nők alacsonyabbrendű hitványabb teremtetések?

Ábel a fejét rázta:

- A nő nő és a férfi férfi. A nőnek alacsonyabb kissé az értelme, de a szive meg magasabb. A nőnek épp az az értéke, hogy a gondolkodása női. A szive meg angyali.

Eszter hozzáértette az ajkát Ábel halántékához.

- Te okosabb ember vagy az uramnál. Mit szólt Berta tegnap, mikor elmentem?

- Semmit. Azt mondta, kedves vagy. Tegnap igazán csodásan szép voltál. Tudod-e mi jutott eszembe, amikor ott ültél a kályha előtt?

- Micsoda, Ábelkám?

- A tűz fénye rádpiroslott. És ahogy ott ültél fehér kabátban, olyan volt az arcod, mint azon a hajnalon, mikor a sziklán állva néztük a napot.

Eszter lehunyta a szemét.

- Mire gondolsz? - kérdezte Ábel.

- Arra a boldog időre, - sóhajtott Eszter.

Harmadnapra ismét elment Bertához, és korholta, hogy nem látogatja meg. A kisleánya is vele volt.

Berta az ölébe vette a kisleányt, és megcsókolgatta:

- Milyen boldog vagy, hogy gyermeked van! - mondotta Eszternek.

- Ez vele jár a szent házassággal, - mosolygott Eszter.

Berta odatartotta a kisleányt a férjének, hogy csókolja meg ő is.

Ábel megcsókolta a kisleányt s egyuttal a felesége arcára is cuppantott egy csókot.

Mért cselekedte? ő tudta.

Vidáman csevegtek tovább.

Berta mintha tüntetni akarna a férje szeretetével, kedveskedve beszélt hozzá. Mikor mellette elment, megsimította a kezét, a haját. A maga teás csészéjéből

itatta, és olykor azzal a lélekbe mélyedő meleg érzéssel nézett reá, amellyel csak a boldog nők tudnak nézni.

A doktorné azon a napon nem sokáig maradt. Mikor meghallotta, hogy kocsi áll meg a ház előtt, kitekintett az ablakon, és azonnal búcsúzott.

Másnap a külső találkozásban szomorúbb volt a szeme a szokottnál, hidegebb volt és szótalanabb.

- Történt veled valami, Eszterkém?

- Semmi.

- Ne mondj nekem ilyet Eszter. Látom az arcodról. A férjeddal volt bajod?

- Nem!

- Hát mi?

- Igazán semmi, csak rosszul aludtam.

Valóban halvány volt. Fázott is. A kocsitakarót meg-megigazította a lábán és Irénkén. Ábel segített neki. A meleg gyapjutakarót begyűrte a lába alá, s lába köré. Azelőtt nem mert volna olyan bizalmasan betakarni a lábát, de most már ő is férj: mintha csak a maga felesége iránt figyelmeskedett volna.

Eszter ugyanugy fogadta.

Az igaz, hogy hideg is volt. Éjjel fagyott. A föld sara ropogott a kocsi kerekei alatt.

Eszter hallgatott.

Ábel arra gondolt, hogy valami történt Eszterrel otthon; vagy a doktor rontotta el a kedvét vagy Lidi néni. De már nem avatkozott Eszter családjának az ügyeibe.

Végre Eszternek kedvetlen mosolygás jelent meg az arcán, és szólott keserű finoman:

- Örülök, hogy boldogok vagytok, örülök. De...

- De?

- Mégis illetlenség talán, hogy idegenek előtt nyalod-falod a feleségedet.

De akkor már a szeme villámlott.

Ábel megszeppent:

- Te nem vagy idegen. Téged mink hozzánktartozónak érzünk.

- Köszönöm. De azért megkimélhetnél az ilyen látványosságtól.

És hidegen, szomorúan nézett félre.

Hallgatva haladtak tovább a kocsiban. Ábel nem tudta mit mondjon. Látta, hogy Eszter rosszkedvű. Azt is érezte, hogy igazságtalan, azt is, hogy nem.

Eszter elővonta a zsebkendőjét, és a szemére nyomta.

- Eszterkém! - szólt rá Ábel ellágyultan.

Mert mindig ellágyult, valahányszor sírni látta. Eszternek pedig a sírás egyfiókban volt a mosolygással.

- Mennyit kell szenvednem! - szipogta Eszter, - mennyit kell szenvednem!
- Istenem, - sóhajtott Ábel, Eszternek a kezét a kezébe véve, - hát miben vagyok én bűnös?
- Nem, bűnös nem vagy, de mégis gondolhatnál arra, hogy a házi boldogság nem kirakati cikk.

Ábel már értette.

- Hallgass ide Eszterkém: az a csók, amelylyel előtted becsültem meg a feleségemet, nem is annyira csók volt, mint inkább morfium.
- ?
- Morfium a sárgaszemű kis szörnyetegnek, amelyik fölébredt.

Eszter mintha megszúrták volna, felpattant:

- Csak nem beszélted el neki...?
- Hova gondolsz! Dehát nem tudják-e, hogy betegségemben meglátogattál? Nem tudják-e, hogy nekem mindennap egy szál rózsát küldtél? Nem az anyja útján kaptad-e a leveleimet?
- És egyebet semmit se mondtál el nekik?
- Még azt is annyira elrajzoltam, mint mikor a gyerekek a női arcra szakált és baszjt festenek. Azt mondtam, hogy csak lánykori imádód voltam, és hogy azontúl minden megszűnt.

Eszter gondolkodón nézett maga elé.

- Nem megyek többet hozzátok, - mondotta, - Berta hálátlan kigyó. Bocsáss meg a szóért, de igen illik reá. És te se keress fel többé. Megházasítottalak. Köszönd meg te is, ahogy Berta köszöni.
- És te ezt komolyan mondod?
- Látod.
- Hát jó. Kiszálljak?

Az asszony megfogta a kabátját:

- Még egy percig ne! Ne ilyen hamar!

De ezt már fájdalmasan mondta.

Ábel megfogta a kezét, és a szemébe nézett, amely tele volt harmattal.

- Édes Eszterem, te kis okosom, csak gondold meg, hogy itt ülök melletted, én, a fiatal házas.
 - Igaz, - bólintott Eszter megengesztelődve.
- Aztán csendesen, nyugodtan beszélgettek tovább esti hat óráig.
- Mikor Ábel kiszállt a kocsiból, Eszter visszaszólította:
- A gallérodát hajtsd fel édesem, hogy meg ne hűlj.
 - Köszönöm.

- Eljössz holnap?

Ábel bólintott:

- Holnap és mindennap.

Mikor Ábel hazatért, a feleségét a lámpás előtt találta, amint az iskolai órarendet betűzgette a noteszában.

- Itthon hagytad a noteszodat, - mondotta a szemét meregetve. - Azt néztem, hogy mi dolgod van ennyi ideig?

- Sok, sok minden, - felelte Ábel nyugtalanul.

- Az órarended szerint ma három órákor végeztél. Hol voltál édes?

- Konferencián leltem.

- Mi az a konferencia?

- Tanári értekezés.

Az asszony megnyugodott. Megsimogatta a férje arcát, aztán egyszer csak eltolta magától:

- Eredj a borbélyhoz: vetesd le ezt a bozótot.

- De kérlek, azt mondják, hogy nekem a szakál illik.

- De ha én kívánom?

Az *én* szerelmes hangsúlylaval volt mondva. A feleség kívánja, hát akkor mit nyomhat az idegen vélemény?

Egy kicsit vakaródzott, gondolkodott, aztán elment. Félóra múlván kibernetvált állal tért haza.

- No itt vagyok: hogy tetszik?

Az asszony nevetett:

- Micsoda csúfság! Takarodj azonnal vissza, és vetesd le egészen!

- De kérlek a borbélyt azt mondta, hogy vétek lenne: nekem ez a szakál illik legjobban.

Az asszony aznap gyengélkedett: a fejét fájdtárgatta. Este még fokozódott a fájása. Feltárgalta a vacsorát, de ő nem evett, csak ült, bágyadozott.

- Mi bajod? - kérdezte Ábel nyugtalanul.

- Nem tudom. Reggel a fejem fáj, most meg a mellemben érzek szurásokat.

- Elmegyek orvosért.

- Ne menj. Semmi: valami rossz falat az oka. Holnapra semmi bajom.

Másnap nem is volt baja, de harmadnap megint étvárgyalankodott. Ábel ebédután már készülődött, hogy orvosért megyen, de vendége toppant, egy professzortárgsa, aki az esküvőjén az egyik tanu volt.

Berta megvidámult. Örült mindig, ha vendégük érkezett.

- Legalább, - mondotta, - a férjem egyszer már itthon marad. Ma nincs konferencia?

- Nincs, - felelte a vendég, - hogy volna?

- No ideje is, egye meg a farkas azt a sok konferenciát. Mondja: mit tudnak annyit tanácskozni?

- Hát a tanulókról kell értekeznünk olykor.

- De mindennap.

- Dehogymindennap, csak havonként egyszer.

Berta rábámult Ábelre.

Ábel zavarodottan nevetett:

- Könnyű ennek. Ennek csak egyszer van havonként, de nekem az Akadémiába is el kell járnom.

Ezen meg a társ csodálkozott el:

- Mi a manó? Hát te oda is jársz?

- Hogyne: külső tag vagyok egy bizottságban.

Berta kifordult, hogy borral kedveskedjen a vendégnek.

Ábel ránézett a barátjára:

- No, nekem befütöttél!

A társ csak akkor ocsúdkodott.

Locsogott, magyarázgatott aztán az akadémiai bizottságukról, de már késő volt.

Berta fagyosan hallgatott.

- A feleségem gyöngélkedik, - mentegetődzött Ábel. - Ismersz-e valami jó nőorvost?

- Ismerek. Ideküldjem?

- Nem kell, - rázta a fejét Berta, - majd elmúlik.

A tanár aztán négy óra felé elment. Ábel otthon maradt. Berta tovább is hallgatott.

Ábel fel és alá sétált a szobában. Időnkint az órára pillantott. Végre öt órakor megszólalt:

- Lemegyek a Törökcsászárhoz: az ujságokat még nem olvastam.

Berta rásegítette a kabátot:

- Ne soká maradj!

Ábel fiakeron sietett ki a fasorba. Esztert már nem találta ott. Hogy a kocsipénz kárba ne vesszen, bement egyúttal a nőorvoshoz is, akit a tanártársa ajánlott. De az orvos nem volt otthon, hát nála hagyta a névjegyet.

Mikor visszatért, a feleségét az anyjával találta. Ruhát varrtak lámpásnál.

- No mondd el mi ujság? - szólt Berta nyugodtan.

Ábel pislogott:

- Megvárod tán mig rágyujtok?

S mig a csibukot tömögette, különféle históriákat eszelt ki.

- Hát egy hid leszakadt a Tiszán. A budai várban nyitva felejtették a csatornát a Sándor-palota előtt. Egy asszony beleesett. Hét gyermek anyja. Egy puszkaporos torony fölrobbant. A császár nemsokára megkoronáztatja magát. És másefféle.

- És ilyen haszontalanságokért rohantál te fiakeron ide a szomszéd kávéházba?

Ábel csak akkor látta, hogy a feleségének hogyan villog a szeme.

Megszeppent.

- Hát ha már tudod: nem oda siettem.

- Hát?

- Az orvoshoz.

Berta leeresztette a varrást az ölébe, és hideg szemmel nézett az ura arcába.

- Hazudik!

Ábel vállat vont:

- Rossz kedvű vagy, Berta. Sajnálalak.

- Jobban sajnálom én magamat, - sóhajtott Berta.

És akkor nagyzokogva az anyjára borult.

Ábel úgy elfűlt, hogy szinte gőzölgött belé.

- Rossz jel, - fakadt ki, - ha az élettárs gyanakvó. Napszámosasszonyok cselekszik, hogy utána lesnek a férjeknek a kocsmába, kávéházba.

Lecsapta a csibukját a sarokba, úgy hogy ezer darabra tört.

De mingyárt meg is bánta, hogy heveskedett.

- Gondolkodjunk csak nyugodtan, - mormogta.

Föl alá járt vagy kétszer a szobában, de szinte zúgott a feje a haragtól.

A csengő megszólalt. Egy beretvált arcú elegáns úriember lépett a szobába.

- A nőorvos vagyok, - mondotta mosolyogva.

És a névjegyet átnyújtotta:

- Nyéky Ábel úr? Ön hagyta nálam?

Ábelnek kő esett le a melléről.

- Isten hozta. A feleségem... Itt a feleségem...

Az asszony letörölte a könnyeit, s készséggel felelt az orvos kérdéseire.

Az csak bólogtatott:

- Mellszúrás... fejfájás...étvágytalanság... ingerlékenység.

Kiküldte Ábelt a szobából, aztán néhány perc múlva visszahívta:

- Gratulálok, - mosolygott, - gratulálok.

Mikor az orvos elment, Berta szinte röpülve borult Ábelnek a nyakába.

- Bocsáss meg! Csak most az egyszer bocsáss meg! te jó! te kedves! te igaz! te leghívebb férj a világon!

Másnap persze megint konferencia volt. Ábel türelmetlenül várta a kocsijelenségét:

- Eszter! Eszter! - lobogott az örömtől, - tudod-e mi ujság?

Eszter azonban nem örült annyira: egykedvű mosolygással hallgatta.

- Micsoda maskarát csinálsz az arcoból, - szólt Ábelra, - magyar ember létedre császárszakált viselsz?

- Meghagyom újra, - mentegetődzött Ábel.

Aztán elmondta, hogy micsoda veszedelmes délutánja volt.

- A feleségem gyanakszik. Nem tudom hogyan találkozhatunk ezentúl.

Eszter kibámult az ablakon.

- Hát sehogyan. Most már családapa vagy. A feleségedet nem szabad elhanyagolnod.

Ábel pillogott, gondolkodott.

- Valóban jó lélek vagy, - szólalt meg azután, - de az mégse lehet, hogy sohse lássalak.

Eszter szomorúan mosolygott:

- Kijárunk ezután is, mint eddig. Ha valamikor eszedbe jutok, megtalálhatsz.

Ábel nem sokáig időzött aznap:

- Fölösleges mentegetődzni, - mondotta, - rohanok haza, nehogy a tegnapi jelenet megújuljon.

Eszter a kezét nyújtotta, s nem szorította vissza Ábel kezét. Nem is intett utána mégegyszer búcsút. Behúzódott a hintóba, és könnyes szemmel ölelte a szivére a kisleányát.

XV.

Ábel azután már otthon töltötte a délutánjait. Négy óra felé mindig nyugtalankodott, de mégis otthon maradt.

Berta mintha testben-lélekben megújult volna, olybá tünt föl neki. Már bámulta. Új szépségeket fedezett föl az arcán, a szemén, a homlokán, a lelkében. Gyakorta megcsókolta a kezét és az arcát, és meleg szavakat rebegett neki:

- Milyen jó vagy, milyen áldott vagy! Én meg sem érdemlem, hogy az Isten nekem adott.

Berta boldogan mosolygott. Már egységes egy volt a férjével. Eszterre már nem féltékenykedett, nem is beszélt róla. Megbocsátotta, elfeledte.

És szinte versenyeztek a gyöngédségben és figyelemben egymással. Ábel mindennap elvitte sétára. Vigyázott, hogy jól felöltözzön, hogy el ne csússzon, ártalmas ételt ne egyen. És Berta tapadt hozzá, lelke beleolvadt Ábel lelkébe, mint a cukor a kávéba. Mind a ketten érezték, hogy a házasságuk meg van szentelve. Oh, mert a fővárosi ember szívéből kiszáradhat a hit, de mégis megérzi olykor, hogy van valami fölöttünk uralkodó csodás hatalom. Megérzi különösen akkor, mikor két lélekhez a harmadik csatlakozik.

Honnan jön az a harmadik lélek? Mért csatlakozik a szívünkhöz? Azt mondjuk: nincsenek csodák, pedig hát mindennap ezrével látjuk a csodát. A természet minden jelensége csoda. A rügy a leggyönyörűbb csoda, a rügy az életünk fáján.

Talán tíz nap telt el, hogy Ábel nem látta Esztert. Olykor rágondolt és csodálkozott, hogy él és lélezkedik nélküle. Azelőtt ha egy nap nem látta, már éhezett a szeme. Hiányzott neki, és fájt neki az a hiány. Hát Eszter nélkül is élet az élet?

Szinte megrezzent hát, mikor egy délelőtti órákőzben ott pillantotta meg az iskola folyosóján.

Egyedül volt. Az arcán fátyol. Föl és alá sétált.

Ábel bevezette az iskolai múzeumba, ahol magukra maradhattak. Széket tett neki az asztalhoz.

- Bajod történhet édes!

- Nem, - felelte az asszony, - csak egy percre jöttem ide, hogy lássalak.

És szomorúan nézett Ábelnek fülig simára borotvált arcára.

Ábelnek a melle elszorult:

- Milyes jó vagy!

- Vártalak minden délután, - mondotta alig mozduló ajakkal az asszony, - pedig tudtam, hogy nem jössz el. Nem is akarom. Megértem, hogy új érzésekben élsz. De mégis látni kívántalak.

És szomorúan nézett Ábelra.

- Holnap elmegyek Eszter.

- Nem, nem engedem. A kocsim már nem arra jár. Nem találsz ott. Csak néha, legalább havonként egyszer lássalak.

És a szeme pilláján könny csillant meg.

Fölkelt és letörülte.

S ahogy így állott, Ábel gyöngéden megölelte, megcsókolta az arcát.

- Szegény Eszter!

Eszter szomorúan mosolygott:

- Látod, így fordul az élet. Azelőtt én mondtam mindig: *Szegény Ábel!* most te mondod: *Szegény Eszter.*

És kezet nyujtott. Kifelé indult.

- Holnap hol leszel?

Az asszony mintha nem is hallotta volna. Az ajtóban az arcára vonta a fátyolát, és visszafordult:

- A jövő hónapban megint eljövök.

S mielőtt Ábel megcsókolhatta volna a kezét, elietett.

S nem is találkoztak többé, csak így. Eszter minden második héten ellátogatott az iskolába. Ott időzött tíz percig, negyedóraig. Keveset beszélt. Csak nézett Ábelre elgondolkodón, szomorún.

- Hogy vagytok otthon?

Ábel elmondta. Eszter bólogatott. Már nem nézett olyan melegen, olyan édesmosolygón Ábelra, mint azelőtt. A maga családjáról se beszélt semmit.

Ábel mindig valamelyes kis meglepődéssel fogadta, szinte ijedten, mintha valami bűn terhelné a lelkét, de ez csak futó érzés volt: mikor már mellette ült, fölmelegedett, úgy nézett reá, mint azelőtt.

- Nem tudom mi bánt téged, - mondotta egyszer Eszternek, - annyira fáj-e az neked, hogy egy gyermek azt mondogatja majd nekem: *Apám.*

- Oh nem, - rettent meg Eszter, - ha valami fáj, nem az fáj.

- Hát mi? Mondd meg nyíltan, tudod, úgy mint máskor.

Eszter arca erre mégbúsabbá vált. Látszott rajta a küzdelem, hogy nyilatkozzon-e vagy hallgasson?

- Már lelkileg se vagy az enyém, - mondotta végre csendesen.

Ábel megfogta a kezét:

- A tied vagyok.

- Csak az ajkad mondja ezt Ábel.

- Hát ki változott: én? vagy te? Nem te voltál-e az, aki leintett arról, hogy minden nap találkozunk?

- Mert éreztem, hogy neked teher ez. Éreztem, éreztem. Tudod, a nők szive érzékenyebb a kénesőnél is. Megérzi a legeltitkoltabb meleget is, hideget is.

S hogy Ábel némán csókolgatta a kezét, mosolygott:

- Lásd, érzem azt is, hogy ebben a pillanatban a régi vagy, az enyém vagy. De mikor haza érsz, nem viszel be engem a szivedben az ajtón.

Ábel tagadón ingatta a fejét:

- Hol leszel holnap?

Az asszony gondolkodott.

- Sehol, - felelte aztán. Él most a feleségednek. Ebben az állapotában szükséges, hogy osztatlanul a magáénak érezzen.

Ábel hálával csókolta meg Eszternek a kezét.

- Milyen jó vagy! Milyen okos vagy!

S valóban úgy történt, hogy mikorra hazaért, Bertával telt meg ismét a szeme és lelke. Az akadémiai konferenciákra se járt már el. Berta láthatta az órarendről, hogy az ura minden idejét otthon tölti.

És Eszterrel egyre ritkábban találkozott. Csak olyan volt már néki, mint egy elmúlt édes emlék, amely havonként egyszer-kétszer megjelenik, - mint valami visszatérő álom.

A következő nyáron Ábelnek fia érkezett.

Az érkezés éjjel történt. Ábel csaknem táncolt örömeiben.

Az első érzése az volt, hogy bárcsak már délután volna: rohanna Eszterhez. De ez csak egy nagy szívdobbanás volt. Mingyárt érezte, hogy Eszter épp úgy nem örül az ő örömének, mint ahogy ő nem örült, mikor Eszternek a leánya született. Az érzésük mindig mindenben egyesült, csak a bölcsőnél vált el.

Ábel reggel feküdt le és aludt délig. Akkor alig kapta be az ebédet, lódult a városba. Bölcsőt keresett, meg valami tea vételével bizták meg. Utközben egy szép sárga selyem-napernyőt pillantott meg egy kirakatban: megvette azt is a feleségének. Éjjeli lámpáskát is vett, tulipán alakut, vörös üvegből.

Mikorra hazafelé kanyarodott, négy-öt csomólék is nehezlett már a hóna alatt.

Közben megszomjazott. Betért a Korona-kávéházba. Szórakozottan forgatta az ujságokat, amíg a kávéra várakozott.

Egy lapon gyászkeretes név fogta meg a tekintetét:

D
r.
E
ör
d
ö

g
h
K
ár
ol
y

s utána valami hosszú hír.

Ábelnek elnyílt a szeme. A hír arról szólt, hogy a doktort halott-boncolás közben fertőzés érte, s attól halt meg.

Ábelrel fölfordult a kávéház, a napos ég, a nagy világmindenség.

- Eszter özvegy!

A levegő megtelt szegfűillattal! holdsugárral! csipkerózsa-lomballal! fülemüle-dallal.

Ha ez egy évvel ezelőtt történik!...

De egyben arra is gondolt, hogy Eszterre ez mégis szörnyű menykő-csapás. Ki van mellette? Ki törli le a könnyeit? És ki intézkedik a temetésről?

Ledobott az asztalra egy huszast és kisietett. Bérkocsiba ült. Öt perc nem telt belé, ott volt a halottas háznál.

A kapu gyásszal volt bevonva. Az orvos a betegek várótermében feküdt a ravatalon. Az arca épp oly hideg volt, mint életében, csak nagy fekete bajusza borzoló-dott széjjel.

Ábel belépett a szalonba. Nők és férfiak ültek ottan, lámpás mellett, a szomszédos szobából odaérezhető viaszgyertyák és koszorúk nehéz szagában, - nem látta őket tisztán.

Az egyik nő fölemelkedett:

- Ábel! Ábel!

És zokogva omlott a karjai közé.

A vendégek, - Ábel nem látta kik, - bámultak.

Ábel az ablakmélyedésbe vezette Esztert.

Az asszony fájdalmasan pihegett.

- Tudtam, hogy eljössz! Vártalak! Ki is vigasztalna engem, ha nem az én egyetlen testvérem!

Ábel megvárta míg lecsillapul. A szalonból elvonultak a vendégek. Talán az öreg kisasszony átvitte őket a másik szobába. Vagy talán elmentek.

- Mit tehettek érted? - kérdezte Ábel. - Rendelkezz velem. Én csak most értesültem az újságból. Egyenesen idejöttem. Még a bolti holmit is otthagytam a kávéházban.

- Semmitse kérek, Ábel, csak maradj mellettem. Oly hirtelen jött ez a csapás, mint mikor anyám halt meg. Irtózom a haláltól. Nem tudok odamenni a ravatalhoz.

- Nem is szükséges. Dehát mit sirsz? Elvégre... Nem hagyott szegénységben.

Azt akarta mondani: *Nem szeretted.*

Eszter megértette a hangjából, mit gondol.

- Igaz, - felelte, - de az szörnyű nekem, az a gondolat, az a sejtelem, hogy *akarta* ezt.

- Hogy *akarta*? Azt gondolod, hogy...

- Azt. Egyre sötétebb és sötétebb volt a lelke. Az utóbbi napokban már azt fejtegette, hogy nincs értelme az életnek: lótás-futás, gondok, vesződéségek. Minden nap, mindholtig. Egyszer meg azt mondta, hogy ő soha életében nem szeretett senkit. Se apját, se anyját, se engem. Nekem a nyelvemen volt Lachapelle Rosalie, de nem mondtam ki. Ő ahogy rámnézett, leolvasta az arcomról mit gondolok. Azt mondta: *Azt se!* És kiment a szobából. Őt az a gondolat kínozza, hogy nem tud szeretni senkit, még a gyermekét se.

- De lelkem, te ennek oka nem vagy.

Eszter sóhajtott:

- Nem tudtam boldogítani.

S lecsüggedt a keze, ahogy a szárnyatörött galamb lecsüggeszti a szárnyát.

Ábel vállat vont:

- Hát ő? boldogított téged?

Az asszony mélyen behunyta a szemét. A feje lecsüggedt.

Aztán könnyörgő szemmel nézett ismét Ábelra:

- Ne hagyj el!

- Itt maradok ameddig akarod.

- Ugy-e te is azt véled, hogy akarattal sebezte meg magát?

- Nem. Az ilyen mérgezés kínos. Az ujság is írja, és ő is bizonyosan tudta. Ha ő meg akart volna halni, morfiummal pusztította volna el magát.

Az asszony a fejét rázta:

- Nem félt ő a szenvedéstől se. Tavaly harmincezer forintot biztosított a halála esetére a leánykánknak egy új biztosító-társulatnál. A szerződésbe bele akarta tétetni, hogy bármiképpen hal meg... De nem fogadták el.

És ismét megeredtek a könnyei.

- Boldogtalan volt! Én vagyok az oka, én, én, én.

Ábel vigasztalta:

- Mindenki maga irányítja a hajóját az életének. Ha maga vitte zátonyra, te nem vagy az oka.

- Hogy háljak itthon? - mondotta az asszony rémledező szemmel. - Félek tőle! Elmegyek hozzátok. Ott hállok. Adtok tán szállást egy éjszakára?

Ábel elmosolyodott.

- Én édesem adnék, de tudod mi történt?

- Mi?

- Fiam született! Az éjjel!

Eszter elnyitotta a szemét, aztán szomorú sohajtással nyujtott kezét.

- Gratulálok.

Új vendégek jöttek, férfiak, orvosfélék. Koszorúkat hoztak.

Az egyik orvos egy fiatal angolos arcú ember az özvegy elé állt, és néhány szóval az iskolástársak gyászát fejezte ki.

Elmentek.

Az asszony a karosszékbe rogyott, s hallgatva nézett maga elé.

Ábel nyugtalankodott:

- Haza kell mennem, - mondotta. - Most már szedd össze az erődöt édes Eszter-kém. Vonulj más szobába, a halottól lehető legtávolabb. Mégis itt kell maradnod. Ezt el kell szenvedned. Minden gondolatom veled lesz ezen az éjszakán.

Eszter mégegyszer a keblére dőlt.

- Ugye nem fogsz engem elhagyni?

- Nem lelkem, édes egyetlenem. Holnap már reggel eljövök, és veled maradok estig. Csak ígérd meg nekem, hogy nem rémledezel, hogy okos maradsz, amilyen mindig voltál.

Eszter megszorította a kezét. A szeme könnyel telt meg, s a könnyeken át hálásan nézett Ábelra.

A doktort aztán eltemették. Ábel mindvégig ott volt Eszter mellett. A koporsónál is az ő karja támogatta. A sírba is együtt vetették az utolsó marok földet.

Mindenki azt gondolta, hogy rokon.

Berta azokban a napokban csak esténként látta az urát. Nem is kérdezte hol járt. Minden gondolata a gyermeké volt.

Ábel pedig szívbeli kötelességének ismerte, hogy azon a szomorú héten Eszterrel legyen, és ezt Eszter is rendjénvalónak érezte.

Ábel keresett neki új lakást is. A gimnázium közelében bérelt neki tágas, világos háromszobás lakást. Oda kerültek az aranyrámás képek, a faragott szekrények, a meggyzínplüss fotelek. A többi szoba fölösleges bútort eladta az asszony. Az orvosi műszereket és könyveket az angolképű iskolástárs vette meg, aki azelőtt mint afféle nőtlen ember gyakran volt vendégük is.

Egy szobát Lidi néninek szántak, de az öreg kisasszony elhagyta Esztert. Nem mondta meg, hogy miért, de a tekintetéből lehetett látni: Ábelnak a megjelenése a gyászestén és magaviselete a temetésen, Lidi néni régi gyanújának a megfejtése volt.

Elment csaknem búcsuzatlanul. Valami józsefvárosi házacskába költözött. Csak vasárnap délután jelent meg Eszternél, hogy megnézze Irénkét.

Ábel immár szabadon járhatott az özvegyhez.

A gyász első napjaiban minden délután megfordult nála. Néha csak negyedórára, néha továbbra is.

Az asszony mindig sugárzó arccal fogadta és mély ránézésekkel, meleg kézszorításokkal bocsátotta el. A szeme kérdezett valamit, amit nem mondott ki, de Ábel már nem olvasott úgy a szemében, mint azelőtt. A beszélgetésükbe máskor ha szünet szakadt, mindig az asszony öltött új fonalat. Ez a szokása megszűnt. Mindig azt várta, hogy Ábel megszólal, hogy egyszer arra a néma kérdésre felel. Azonban hetek multak el anélkül.

Eszter idegessége érzékenysége fokozódott. Az arca mindig halvány volt és szenvedő. Az orvosok azt tanácsolták neki, hogy menjen el hat hétre valami erdős helyre, ahol semmi se emlékezteti a fővárosra. Még az őszi szezon alkalmas reá. De ő csak maradt: hátha elmulik a gyöngesége itthon is?

Olykor órákig ült a tükör előtt és nézte benne sovány arcát, sovány kezét, apadt halántékát. Végre is megrémült attól a gondolattól, hogy tovább fonnyad! Szép akart lenni, még szebb mint volt!

- Eredj, - biztatta Ábel is, - hiszen csak a levegőváltás is orvosság lesz az idegeidre.

Hát végre is engedett. Ábel kísérte ki a vasutra is.

Marienbadba ment. A fürdő még népes volt, és pesti ismerősök se hiányoztak. Esztert hárman-négyen is kísérgettek a sétákon. Még az angolos képű orvos is. Eszter még java virágában volt, s a gyászruha minden nőnek illik. Csak persze vidámkodni bajos benne. S Eszter igazán szomorú volt.

Ábel megígérte, hogy írni fog neki. Váltottak is valami három levelet.

Ábel legutóbbi levele így szólt:

Kedves Eszterem.

Bocsáss meg, hogy nem írok mindennap, de az életünk járása olyan egyforma, mint az óráé. A fiam már mosolyog. Ha engem lát, szinte röpdös. Látszik rajta, hogy még érzi a szárnyat a vállán, s nem tudja, hogy már nem a magasban van. Oh a csöpp lélek! Micsoda nagy érzés elgondolni, hogy a teremtésnek ez a csodás titka az én hajlékomban is megjelent s mihelyt megszólal, azt fogja mondani: apám!

Sokszor gondolok rád Eszterem, hogy hogyan vagy? miképpen töltöd az idődet? szeretnék melletted ülni és hallgatni a te lágyan zengő édes szavaidat.

De ugy-e megérezed, hogy a gondolatom veled van, és mindennap megcsókol

Ábel.

Eszter háromszor is elolvasta ezt a levelet, és búsan nézett reá. S másnap is elolvasta, mintha azt gondolná, hogy másnap többet ért belőle. Végre is abban nyugodott meg, hogy Ábel a gyászruhát is látja, amikor a gondolatával meglátogatja.

A fürdő vagy tán a levegő javított az egészségén. Az arca kissé megtelt. A szemében is látszott ismét a régi életerő.

Mikorra visszatért, már megkezdődtek az iskolák. Ábel több munkát vállalt, mint azelőtt. Több a költség most már a háznál.

Bizony gyéren látogathatta Esztert.

Pedig milyen szívesen várták! S ő is szívesen járt oda. Mintha az is az ő családja volna.

Irénkének mindig vitt cukrot, vagy képet vagy játékszert. Eszternek valami érdekes könyvet, vagy ujságot, amelyben valami szép novella volt, vagy vers, vagy újdívatról szóló közlemény.

És leült melléje: olvasott neki. Vagy a lábához ült a zsámolyra, és úgy olvasott. Eszter mosolyogva hallgatta. Aztán beszélgettek.

Ábel ha ujságolt valamit, mindig a fiáról ujságolt. Hogy már a foga jön, már megszólalt, már mindenképpen járni akar.

Az asszony bús mosolygással hallgatta.

Aztán olykor percekig tartó csend szakadt közéjük. Ábel maga elé nézett. Eszter meg őrá. És olyankor Eszter mégbúsabbá vált.

Mikor aztán Ábel az órára tekintett, Eszter mindig megkérdezte:

- Mikor várjalak?

És ő mindig azt felelte:

- Hacsak lehet holnap megint eljövök.

Az asszonynak olyankor megvidult a szeme. Egyszer az ajtóban a keblére dőlt és forrón megölelte. Valamit akart mondani, de ismét kifejlett a karjából.

A büszkeség zárta-e az ajkát? Vagy Ábelra várt, hogy ő szólal meg majd egyszer?

Vélte, hogy Ábel ismét az övé, mint valamikor, azokon a holdas harmatos éjszakákon, azokon a titkos találkozásokon. Csak a gyászruha van még köztük, meg talán kiséideig még a bölcső.

Azonban eltelt néha három nap is, hogy Ábel nem látogatott fel. Eleinte mentegetődzött. De azért mindig boldog volt az arca mikor megjelent. Megcsókolta Esztert is, Irénkét is mind a két orcájukon, mind a két kezükön.

Egy korán leszállott téli estén Eszter fehérbe öltözött. A mély-gyász ideje úgysis rég letelt már, és ő arra gondolt, mennyire tetszett Ábelnek azon a hajnalon, ami-

kor fehérbe öltözötten nézte a nap felkeltét. A ruhát meglocsolta szegfűparfőnnel. A haját egycsomóba kötötte, mint akkor.

Ábel már négy napja nem volt nála, most bizonyosan eljön. Négy óraker szokott jönni.

A kandallóba jó tüzet rakatott, és oda igazította a két széket. Magának a nagy karos meggyzínplüss széket, Ábelnek amellé a kis puffot. A lámpást meggyújtotta és narancs-szín selyemernyőt tett reá.

Hát Ábel meg is jelent. Csupa öröm volt az arca. Porcellán macskát hozott Irénkének, és mosolyogva ujságolta, hogy a fia mivel lepte meg ma reggel:

- Fölkapaszkodott a kis vasgyúró a díványra, s lábára állott. Ma már lovat kap! Hazamenet veszek neki egy szép kis falovat.

És nevetett. Mindig mosolygott, ha a fiára gondolt.

A kandalló elé ültek. A kis Irénke is oda telepedett a szőnyegre eléjük és háttal Ábel bácsi lábához támaszkodva játszogatt a porcellán macskával, meg a bábu-jával:

- Cic, mondd: cic...

Eszter várta, hogy a fehér ruhára mond valamit Ábel, de Ábelnek a feje tele volt azon a napon a fiával, meg egy különös ügygel, amely aznap az iskolát foglalkoztatta. Az egyik kisfiu tanítványát a professzorok a vendéglőben házaláson kapták. Már éjfél felé járt az idő, mikor a fiucska belépett, és gyujtót árult. Mikor a tanárokat meglátta, megijedt. A tanárok hazakergették. Ma aztán arról beszéltek, hogy nem járhat az a gyerek iskolába: de mi okon tegyék ki?

- A szülőkkel kell előbb beszélünk, - vélte Ábel. - Hátha a szülők készítették rá. Akkor is a szülőket büntessük, ne a gyermeket.

Nem volt rest, elment a szülőkhöz. Hát az apa vak, az anya köszvényes. Csak egy leánytestvér keres a háznál: könyvjegyző valami üzletben. Az a leány meg a fiucska tartja fenn a családot.

Amíg Ábel mindezt apróra elbeszélte, az asszony gondolatokba merülve nézett reá.

Látta, hogy Ábelnek az ajka mozog, a keze olykor fölemelkedik, hallotta a hangját is, de a beszédére nem ügyelt.

Arra gondolt, az jutott eszébe, amikor Ábel hazatért külföldről és a templom előtt találkoztak, s Ábel beemelte őt a bérkocsiba, s ott magához ölelte: „Jer velem! viszlek! Hagyj itt mindent! Kimegyünk külföldre! Élünk a magunk világában!” Mindez olyan volt akkor, mint egy rapszodikus zene. Ime most ő özvegy, fiatal és szép. Ha most ő ragadná meg Ábelt itt a szeretetnek azzal a mindent elsodró lángjával; ha azt mondaná: „Ábel menjünk! Menjünk! Menjünk! ahova akarod: Hagyj itt mindent!” És ahogy ő szólott: „Ha most nem jössz, ezt az órát Isten sem adja többé vissza!”

És a szeme már kigyulladt, az arcára rózsaszínek vonultak.

Ábel elvégezte a megható történetet és Iréncére nézett. A szobába egy percnyi csend szakadt. Az óra tik-takkolt halkán a csendességben.

A kisleány, aki addig áhítattal hallgatta Ábelt, megmozdult és Ábel elé állott. Két kicsi kezével megsimította Ábelnek az arcát, és ábrándosan komolyan nézett a szemébe:

- Ugye Ábel bácsi, most már te vagy az én papám?

Eszter kezén remegés futott át. Arca édes várakozással hajolt Ábel felé.

Ábel megsimogatta a leányka haját:

- Én kedves, én, meg a jó Isten.

Térdére emelte a leánykát, és a félkarjával a szívére ölelte. Gondolkodva nézett a tűzbe.

- Bizony Eszterkém, - bólogatott, - férjhez kellene menned.

Az asszony arcát halotti sápadtság fehéritette el. Lehajtotta a fejét. Nem felelt.

Ábel lebocsátotta a leánykát. Fölkelt és szivart vett elő a tárcájából. Meggyújtotta. A gyujtót bedobta a tűzbe.

- Férjhez kellene menned, - folytatta nyugodtan, - hiszen még fiatal vagy, szép is vagy. De kihez?

Végig ment a szobán, s a karját összefonva gondolatokba merült arccal nézett Eszterre:

- Kihez?

Eszter megrázkódott, fölpattant a székről. És büszkén, haragtól megvillanó szemmel felelte:

- Ha az a szándékom, hogy férjhez menjek, nem szorultam arra, hogy te keress nekem férjet! poltron!

És méltóságos-hidegen bevonult a másik szobába.

Ábel elkövéltlen csodálkozott utána. Egyet lépett az ajtó felé. De megállt, és zavarodottan pislogott a kisleányra, mintha attól várna tanácsot.

De a kisleány csak némán, ijedt szemmel bámult reá.

- Gondolkodjunk csak nyugodtan, - mormogta Ábel.

Elvörösödve nézett maga elé. Aztán az ajtóhoz sietett: megnyomta a kilincset.

- Eszter, - könyörgött, - Eszterkém!

De az ajtó be volt már zárva.

XVI.

Ábel darabig csak bámulta a kilincset. Végre is megboszankodott, haza lódult.

Életében először történt, hogy megharagudott Eszterre, s haragudott reá szívének legérzékenyebb vonaglásával.

- Ő nem hagyta el énértem az urát, én meg hagyjam el most a gyermekemet, a feleségemet! Ő *tisztességes* volt akkor. Én nem vagyok *tisztességes*, hanem *poltron*! Micsoda maga-szereti bestia az asszony!

S vörösen duzzadozott a képe a haragtól.

- Punktum! Vége! Többet nem lépem át a küszöbét!

Aztán arra gondolt, hogy értelmes embernek nem szabad haragudnia. Mindig az állati részünk haragszik, mikor haragszunk. Minél okosabb valami, annál ritkábban haragszik. S ha volna olyan okos ember, akinél okosabb már senkise lehetne, az olyan ember nem haragudna soha.

- Gondolkodjunk csak nyugodtan!

És akkor arra emlékezett, hogy hányszor pattant már így Eszter a szeme közé! Eszternek ilyen a természete. Felforr egy-két percre, aztán meg lehiggad, s bánkódik. Azóta bizonyára megnyílt már az ajtó, s Eszter kinézett rajta könnyes szemmel. Bizonyos hogy kinézett, és bánatosan rebegte a leánykájának:

- Elment már Ábel bácsi?

De hogyan van az, hogy ő máskor mindig nyugodt birt maradni az ilyen apró zivatarokban, most meg - életében először, - maga is felháborodik és haragszik Eszterre!?

Kedvetlenül vacsorázott és szótlánul bámulgatott a lámpásra. A feleségének fel is tűnt a komorsága:

- Bántott valaki?

- Nem. Csak gondolkodom, - felelte Ábel.

S bement a dolgozó-szobájába. Ott járkált fel-alá. Ujra meghányta-vetette, hogy miben hibázott?

Abban hogy megnősült?

Hát Eszter nem ment-e férjhez?

Abban hogy nem hagyja el a családját?

Hát Eszter elhagyta-e?

Eszter nem volt akkor poltron?

Én poltron vagyok?

Akármint fordította az ügyet, hibásnak csupán Esztert látta. Epés keserűség szorította a szívét.

A zsebére tapintott: szivarra akart gyujtani, hogy felszabaduljon a nyomás alól. De a tárca nem volt a zsebében. Bizonyosan ottmaradt Eszternél.

Értékes tárca volt pedig, sárgára fényezett borjúbőr, és a sarkán két ezüstlap; az ezüstlapon ez a szó: *Viszontlátásra!*

Egy külföldre utazott jóbarátjától kapta. S még egy szivar maradt benne, egy öt-krajcáros pöttös kubaszivar.

Elmosolyodott, hogy arra az ezüstlapra gondolt.

- Aludjunk rá egyet, - sohajtott aztán, - pihent szem jobban lát.

De érezte, hogy mély szakadék keletkezett köztük. Hidat építeni azon már bajos vállalat.

S valóban másnap mégmélyebbnek látta a szakadást. Eszternek az a kevély hideg nézése... Soha nem nézett az a nő úgy reá! Máskor ha haragudott, lángot vetett a szeme, s látszott rajta, hogy a vére forr. De tegnap... dermesztő volt, mint kígyó.

- Nem megyek többé hozzá, - mondotta a fejét rázva. - Hiszen valósággal kidozott!

A munkában keresett feledést. De azért nem volt olyan nap, hogy ne gondolt volna reá. S minél inkább haladt az idő, annál fájdalmasabban.

- Tehát nem ír, se nem jön. Meghaltunk egymásnak!

S újra meg újra fontolgotott:

- Lám én ragaszkodtam hozzá azután is, hogy férjhez ment, azután is, hogy nem hagyta el a férjét a kedvemért, ő elhajt mikor azt látja, hogy az ő kedvének nem áldozom fel a feleségemet, fiacskámat. Hát mi voltam én? Tartalékférj? Hogyha ő özvegységre jut, legyen kihez férjhezmennie? oh kis utálatos!

Egy tavaszi szép estén a felesége haragtól villogó szemmel lépett a szobába. Vacsora-bevásárláson volt. Izgatottan dobta le az asztalra az esernyőjét és a keztyűjét.

- Képzeld mi történt velem, - lihegte halvány arccal: - a doktornéval találkoztam a Váci-utcán. A doktornéddal! Egy beretvált képű úr karján pávázott a sétáló közt. Ugy nézett rám, olyan méltóságosan, mintha legalább is egy miniszterrel sétálna. Pedig valami lakáj lehetett az az úr! No de én is visszánéztem ám...

Ábelnek mintha egy zsák jeget öntöttek volna a hátára. Minden erejét összeszedte, hogy nyugodt maradjon. Egykedvű színnel vont vállat:

- Jól tetted.

S azon éjjel azt álmodta, hogy pisztolyt vásárolt. A pisztolylyal bemegy Eszterhez. Egyedül találja. Ott áll a szoba közepén kevélyen hidegen. S a fejét fölemelve idegenül néz reá.

Ábel megáll előtte, és csak ennyit szól:

- Szereted?

Eszter fagyos-nyugodtan nézi vissza, s feleli dacosan:

- Mi közöd benne, poltron!

A pisztoly durran. Eszter fölemeli a jobbját, mintha a füstöt akarná elcsapni, de egyet fordul, s végig zuhan a szőnyegen.

Szörnyű álmom volt, Ábel kábuldozva, szinte betegen ébredt ki belőle.

Néhány nap mulván olvasta, hogy az egyetemi templomban esküvő volt. Eszter férjhez ment. Egy zágrábi orvos vette el, - az angolképű.

XVII.

Az éveknek hosszú sora szállt el.

A fővárosban körútak, új utcák, új hidak keletkeztek. A régi Zöldudvar helyén a Klotild-palota áll. A fasorból is utca lett. A kürtös lóvonatok helyett csengő villamos kocsik száguldoznak a fő-utakon. Az utcákon más arcok nyüzsögnek, másszabású ruhákat viselő emberek. A városok szépülve öregszenek.

Egy októberi napsugaras délben a Lánchidnál egy nyírott szakálú, piros orrú öregúr lépett fel a villamosra. Bő szürke felöltő lötyögött rajta. A szemén cvikker volt, a kezében gumis végű bot.

A kocsiban csak éppen egy hely volt, az is a belső sarokban.

Az öregúr áttipegett az utasok során és leült.

- A Ligetbe, - mondta a kalauznak.

Napközi ujságot vont elő a zsebéből. Megigazította az orrán a szemüveget, s olvasásba fogott.

A kocsi haladt a szokásos bűgással és siketek világába illő csengetéssel. Megkezdte az Akadémiát s kanyarodott az Országháznál a Ligetnek. Közben beszálltak-kiszálltak. Az öregúr olvasott elmélyedten.

Valami érdekes cikk volt a lapban. A címe kiáltó betűkkel feketélt a papiroson. *Kínai munkások Magyarországon!* A cikk néhány nagy uradalom szervezkedéséről szólt. A szocialisták ellen azzal védekeznek, hogy ötvenezer kínai parasztot hozatnak hajón. A cikkíró arra szólítja a kormányt, hogy küldjön hajókat Amerikába magyar munkásokért.

Az öregúr elképedve rázta a fejét. S tovább olvasott.

S amint az ujságot tartja, egyszerre egy kis feketekeztyűs kéz jelenik meg a szemé előtt. A kéz gyöngéden rámarkol az ő kezére.

Az öregúr föltekint. Egy fehérhajú vén hölgyet lát magával szemben. Fonnyadt arc és mosolygó ráncos szemek.

Az öregúrnak ismerős volt az az arc, igen ismerős. De hirtelenében mégse tudta kicsoda? Csak bámult rá. Közben rápillantott az asszony ruhájára is. Fekete bő bársonykabát, a fején hollótollas fekete posztókalap. A kezében elefántcsontkeresztos imádságos könyv.

Az öregúr csak bámult. Az asszonyka nézett bizalmas örvendő mosolygással.

- Nem ismersz? Ábel.

Az öregúr megrezzent:

- Eszter!

S az ujság kiesett a kezéből.

Az asszony bús mosolygással bólogatott:

- Ugye megvénültem?

Valóban vén volt: hervadt arcu, csorba fogu, fonnyadt szemü. Csak a ruhájának finomsága, választottsága nem változott.

- Hogy kerülsz ide? - rebegette végre Ábel, mintha kisértettel szólana.

- Itt lakom.

- Budapesten?

- Budapesten.

- A családdoddal?

- Magam.

- Magad?

- A férjem már nem él.

- És a leányod?

Az asszony behunyta a szemét:

- Meghalt.

A kocsni bűgva haladt fel a Podmaniczky-utcán. A napfény rásütött az ablakon át az asszony bársonykabátjára és arcának hervadt bőrére. Fölemelte a fejét és újra örvendezve pillogott Ábelra:

- És te?

Ábel legyintett:

- Én is csak magam lödörgök a világban.

Az asszony sajnálkozva és nagy érdeklődéssel nézett.

- Hogyan?

- Az én családi életem is átalakult temetkezési vállalat: először meghalt a feleségem, aztán sorra a gyerekeim. Így állok Eszter.

S fölemelte a mutató ujját. A szeme elnedvesült.

Eszter sajnálkozón csóválta a fejét.

- Szegény Ábel! Azt hittem már unokáid is vannak.

Ábel vállat vont:

- Már elfeledtem, hogy családos voltam valaha. Csak olyan mintha álmodtam volna. Te is olyan voltál. És most ha elválunk, holnap azt is álomnak gondolom, hogy veled találkoztam.

Az asszony szemébe könny gyülemllett.

- Hova mégy?

- Csak ki a Ligetbe. Wampeticshoz. Ott szoktam ebédelni néha.

- Jer hozzám. Ebédeljünk együtt. A Délibáb-utcán lakom... a Liget mellett.

- És van ebéded két személyre?

- Ha nem volna, akkor is lenne, ha te jössz hozzám.

A kocsí a végső állomásra ért. Leszálltak. Ábel elől, s a kezét nyújtotta az asszonynak, hogy lesegítse.

Ekközben végig-pillantottak egymáson.

Az asszony látta, hogy Ábel meggörbült, s hogy lötyög rajta a kabát is, nadrág is.

A férfi látta, hogy az asszonykánál vastagnyelű esernyő van s támaszkodik reá.

- Mi lelte a lábadat? - kérdezte sajnálkozóan.

Az asszony mélyen behunyta a szemét.

- Csak egy kis hülés, - felelte szomorúan.

- Nyujthatom a karomat?

Az asszony beleöltötte a karját, és szóltanul bicegtek, a Nagy János-utca nyirkos kövezetén be a Délibáb-utcába.

És ahogy így bicegnek, Ábel az asszonyra pillantott.

Könnycseppet látott a szeme pilláján.

- Istenem, Istenem... - susogta az asszonyka maga elé.

Ábel maga is elfogódottan gondolt arra, hogy az élete őszén újra együtt sétál azzal a nővel, aki csak emlék volt már neki.

Beléptek egy nyaralóforma házba. Az ajtót egy apáca-képű vén cselédasszony nyitotta ki.

- Eredj be, csak eredj be Ábelkám, - mondotta az asszony egy üveges ajtóra mutatva. - Ne kopogtass. Nincs odabe senki.

Ábel belépett. Eszter egy percre kívül maradt, - bizonyosan konyhai rendelkezés végett.

Ábel addig körülszemlélődött a szobában. Megismerte a régi meggyszin-plüszékeket, a faragott pohárszéket, az aranyozott lábu szalonasztalt. De hogy megvénültek a butorok is! A plüszbe foltokat rágott a moly. Az aranyos lábu asztal vörösre hámlott.

Az ablak-fülkében már ott volt a teríték egy teaasztalkán. Egy teríték. Mellette üvegkancsóban víz és egy zsemlye.

Ábel tovább nézgelődött. A falon négy nagy olajfestésű arckép: Eszter fekete selyemruhában és egy rövidnyaku csontos arcú leány csipkés sárga selyemben. Mily csunya leánynya fejlődött! A leány mellett az első férj, az összenőtt szemöldökű és tüskés haju komor ember. Eszter mellett a második férj, beretvált arcú kos.

De ő csak Esztert nézte. A kép abban az időben készülhetett, mikor elváltak. Csak éppen hogy nyájasabban néz onnan a falról.

Egy sor apró olajkép függött a nagy képek alatt. Egy szőkeszakálu ember szinte kivirított közülök. Ábelnek hogy odatévedt a tekintete, a szive is eldobbant.

Az ő arcképe volt.

Közelebb hajolt, hogy lássa a képet. Megismerte, hogy fényképről készült. A székesége sárgább volt, mint ahogy ő emlékezett magára, de hát a kép mégis őt ábrázolta, s ez a látvány a szívére olvadt. Nézte aztán a mellette függő képeket is: azok is olyan korú fiatal emberek, - ki szőke, ki barna, ki bajuszos, ki bajusztalan, de mind harminc év körül való, s három katonatiszt. A fejét rázta: nem tetszett neki.

A szoba sarkában magas zöld cserépkályha lehelte a meleget. Ábel odaállt és reá tapasztotta fázó két kezét. Közben bekandikált a másik szobába is, amelynek féhlajtaja tárva állt. Magányos rézág, fölötte fekete feszület, és egy nagy színes Mária-kép, Bugrónak az a képe, amely a holt gyermeket gyászoló anyát ábrázolja, amint vigasztalást kér Máriától. Almaszag illatozott mind a két szobában.

Eszter mosolyogva tipegett be, s mind a két kezét nyújtotta Ábelnek:

- Isten hozott! valóban Isten hozott!

S gyöngéden megölelte, arcát egy percre a mellére hajtotta.

Ábel meghatottan nézett reá. Az emlékek olyan kavardással rohanták meg a szívet, hogy nem birt szólni.

Leültek a kopott plüs-székekre, talán ugyanazon székekre, amelyeken az utolsó estén ültek. Eszter a szemét törölgette: elő-előcsillant egy könnycsepp a pilláin.

Elmondták egymásnak, mi történt velök mióta elváltak.

- Hát tudod hogy én férjhez mentem, - kezdte Eszter. - Igen megharagudtam akkor este reád, s azonnal irtam a doktornak, aki a férjem halála után udvarolgatott. Nem szerettem őt, de lásd igen fáj... Még az nem fáj annyira, hogy a feleségedtől és gyermekedtől nem válsz el az én kedvemért, de az nyilallott belém, mikor te fontolgtatva azt mondtad: Férjhez kellene menned, de *kihez*? Az a kihez fáj, hogy éppen tetőled hallom. Igazságtalan voltam és vak, most már elítélem magamat érte. De akkor... Aztán mikor már a doktor nagysebten eljegyzett, szerettem volna kibontakozni. És vártalak, hogy eljössz, és összeszidsz, vagy mentegetődzöl, vagy akármit csinálsz is, de legalább megbékülünk, és élek tovább is özvegyen, és boldogan ha hetenkint csak egyszer látlak is. Te azonban nem jöttél...

- Hát...

- Láttad a képedet? Irén festette, szegény boldogult jó Irénem.

- Láttam. De ki az a többi fiatal ember?

- Irénnek az udvarló. Mindnek megnagyíttatta a fényképét, és ő aztán színezte. A tied a legsikerültebb, csak kissé sárgább, mint voltál.

Elmondta aztán, hogy a második férj egy zágrábi kórházban vállalt állást. Eleinte igen szerető férj volt, később azonban...

Eszter beszéde itt megtört. A szeme pillája félig összeereszkedett.

- Később azonban, - folytatta - megmondom neked... miért is hallgatnám el... eldurvult. Az első férjem... hiszen tudod milyen volt, de durva nem volt soha. A második... ha rossz kedve volt, úgy bánt velem... Meg is ütött egyszer. Pofon ütött...

- Ejnye disznó gazember! - hörkent fel Ábel. - Dobd le onnan a falról!

Eszter vállat vont.

- A házasság az égben kötötték. A rossz házasság is. Mégiscsak uram volt...

- És a leányod? Hogy is hívták?

- Irén. Hát Irén férjhez ment egy közöshadseregbeli kapitányhoz. Wassermann nevű német emberhez. Annak nincs itt a képe.

Ábel hümmentett.

Eszter megértette:

- Jó családból való ember volt, - mentegetődzött, - és Irén már akkor elmult húsz éves. Nem várhattunk tovább, míg előjön az ismeretlenség homályából valami magyar ember. Gondolhatod, hogy csak muszájból adtam németnek. Mennyire szeretett téged Ábelkám! Emlékszel rá? Egy hétre az után a szomorú est után egyszer ketten ültünk a kandalló előtt. Ő a porcellán macskával játszadozott s egyszerűen csak a térdemre könyökölt és rám nézett:

- Anyácskám mért nem jön hozzánk Ábel bácsi?

Az asszony mélyen sóhajtott és a fejét rázta.

- Mily gyönyörű leánynya fejlődött: ha láttad volna! De nem hozzám hasonlított, hanem az apjához. A természete is olyan volt: hideg és vakmerő. A kapitányhoz csak boszúból ment férjhez. Egy hadnagyot szeretett volna, egy bárót. Annak sincs itt a képe. Szép fiú volt, csak kissé hebegett. Hát azt szerette. De valamin aztán megkülönböztek, - mint mink. Csakhogy ők aztán megint megbékültek. De már akkor késő volt. És tudod mi vége lett az én szegény egyetlen leányomnak? A kapitány agyonlőtte.

Ábel elhőkölt:

- Mért?

Eszter sokáig tartotta a zsebkendőt a szemén.

- A báró miatt, - rebegte aztán. - A bárót is agyonlőtte.

Közben a szakácsasszony megszélesítette az asztalt és másik terítéket is tett rá. Egy üveg sört és egy üveg bort állított a vizes kancsó mellé.

Ebédközben aztán Ábel beszélte el, hogy neki három fia volt. Mind a hármat fölnevelte húsz-huszonegy éves koráig, s mind a három tüdőbajban pusztult el. A feleségét is az ölte meg. Csendes élete volt vele.

- Persze, - fakadt ki Eszter. Teveled csendes élete lehetett. Ahogy ő akarta...

- Hát az igaz, hogy kerültem a perpatvart. De igazán mondom Eszter, nem volt rossz asszony. Csak éppen hogy könnyen kifolyt a pénz a kezéből. Nem volt neki elég soha a pénz hónap végéig. Beh jó leves ez.

Borsóleves volt, de borsó nem úszkált benne.

Eszter mosolygott. Megízlelte a levest.

- Szegedi asszony a szakácsom. És mondd Ábel: szeretted, igazán szeretted azt az asszonyt?

Ábel egy késhegynyi paprikát vetett a levesbe.

- Megszoktam.

- De úgy nem szeretted, mint ahogy engem szeretted... leánykoromban?

Ábel gondosan kavargatta a paprikát.

- Az volt a szerencsém, különben vele is olyan szerencsétlenül jártam volna, mint veled. A sors kegyetlen volt irántam. Mindenkit elragadott tőlem akit szerettem. Mindenkit. Még a kutyám is megdöglött. Ámbár igaz: az később volt. Te nem ismerted a kutyámat. Picurka volt a neve.

- Nekem még csak kutyám sincsen.

- Hász most nekem sincsen. Nem is tartok többé.

- Ne is tarts. Utálatos állat.

Hallgattak néhány kanálnyit. Aztán Ábel szólalt meg:

- Azt mondd: *szegedi asszony*, iszen ez nem magyar leves.

- De huslébe főzte bele a borsót, azért magyar. Jó még a fogad Ábelkám?

E szomorúságokkal elegyes beszélgetés közben jóízűen evőgelődtek-ivogalódtak. Leves után rántott csirkét ettek. Eszter a két combot, mellet Ábel tányérára tette. A salátára bőven csorgatott olajat. Sört és bort is töltött neki. Végül a szakácsasszony négy szelet mogyoró-tortát vitt be. Látszott, hogy akkor hozták a cukrásztól.

- Bocsáss meg, hogy ily gyenge ebédre fogtalak el, - mentegetődzött az asszony, - de lásd nem is álmodtam...

- De kérek, - szólt Ábel, - hiszen ez pompás ebéd! Te azonban alig eszel valamit, Eszterkém.

Az öregasszony szeme pillája megrezdült a neve említésére. Mily rég volt az, mikor így hallotta a nevét. A két ura csak Esztert mondott, Eszterkémnek nem hívta senki, csak Ábel.

Felkönyökölt az asztalra, és hervadt fehér kezére támasztotta az arcát. Rámélázott Ábelra.

- Hol lakol?

- Budán, - felelte Ábel a tortát aprózva.

- És hogy lakol? Hány szobád van? Ki visel rád gondot?

- Csak kettő. Van egy bejáró asszonyom, aki takarít, meg megkeféli a ruhámat.

- És miből élsz? Van vagyonod?

- Van valamelyes. Nem sok. Öt-hatezer korona. Nem is kell több. Kapok nyugalmdíjat. Azt se költöm el.

- Én is úgy vagyok. A második férjem után kapok özvegyi díjat három ezer koronát minden évben. A vagyonom bizony... tudod az átkozott vagyon, az bizony megcsappant. Elkártyázta a katona. De nekem elég ami maradt. Sőt egynehány száz forintot az árva leányok házának is juttatok minden esztendőben.

S könnybe lábadt szemmel folytatta:

- A házassági fundusba adom, hogy ahhoz menjenek férjhez, akihez akarnak.

Fehér zsebkendőt vont elő a zsebéből, és fölitta egy mozdulattal a könnyeit.

Aztán megnyomott egy csengőgombot az ablakfalban. A cseléd kihordta az edényt és kis csésze fekete kávé tette a másik asztalra.

Ábel kezét csókolt az asszonynak.

- Jó ebéd volt kedves, igen jó. De ez igazán különös, hogy...

S elővonta a szivartárcáját.

Eszter azonban lefogta a kezét:

- Várj, várj. Nálam is van egy szivarod.

S a régi-módi körtefa-sublóthoz bicegett. Kivonta a felső fiókot, abban megint egy kis fekete fiókot. A kis fiókból kivett egy kis gyöngyházás japáni skatulyát, és a skatulyából meg még egy tenyérnyi selyempapírosból egy sárga bőrtárcát.

- Ismered?

- Nem.

- Nézd ezt az ezüst lapot. Sokszor elolvastam az iratát. Sokszor.

- Nini! Hát nálad maradt?

- Nálam. Benne van egy szivarod is. Lásd éreztem, hogy ezt a szivart még elszivod.

Ábel nevetett. Fölnyitotta a tárcát. Egy pöttyös kubaszivart látott benne.

A fejét csóválta. Mosolyogva nézett Eszterre.

- Hogyan van, - mondotta, - hogy nem kerestél meg engem, mikor a fővárosba visszatértél?

Eszter lesütötte a szemét:

- Azt hiszed nem kerestelek? Pedig csak látni akartalak, meglátni messziről... Bemenni hozzád nem mertem volna.

- Bizonyosan nyáron kerestél.

- Nyáron.

- Persze, persze. Tavasszal én mindig falun lakom. Hol Verőcén, hol Visegrádon. Ahol éppen lakást kapok. Node ez kedves, hogy mégis találkoztunk!

S ahogy az öregasszony mellette ült a karosszékben, rátette a kezét a kezére.

Eszter megfogta a kezét és szomorú mosolygással bólongatott:

- Találkoztunk.

Hallgattak egy percig. Aztán a betegségükről beszélgettek. Eszter a reumájáról panaszkodott. Ábel arra jó orvosságot tudott. A menthol-bedörzsölés: másnapra elmúlik.

Ábel viszont a háta fájásáról panaszkodott. Arra Eszter tudott jó orvosságot: jól meggyúrni a hátat alvás előtt.

Közben beesteledett.

Ábel az ablakra pillantott.

- Nini már este van. Ejnye de itt maradtam.

- Hát maradj itt vacsorára is.

- De itt is maradnék, hanem estére a kaszinóban, a budai kaszinóban beszámoló ülés lesz. Választmányi tag vagyok.

- No jó hát akkor nem tartóztatlak. Csak még egy kicsit maradj. Negyedórát vagy félórát. És holnap...holnap gyere el megint. Eljössz ugy-e? Délben. Aztán ha szép napos idő lesz, kocsikázzunk ki együtt...

- Szives örömet. De mehetünk tán villamoson is.

- Mehetünk kocsin is. Budára... ha neked is kedves...

- Budára? - kérdezte Ábel tréfás megijedéssel. - Csak nem akarsz tán táncolni?

- A Zugligetbe gondoltad? Nem oda.

- Azért. Mert én már... az én lábam már nem táncol.

- Enyém se. Oda gondoltam, ahol először beszéltünk... Nem tudom áll-e még az a kis villa ott az út mellett?

- Bizonyosan. No ez kedves gondolat Eszter. Visszaérezzük magunkat a multba Eszterkém.

- És ha még ott az a szikla...

- Együtt nézzük ismét Eszterkém a nap fölkelését. Ámbátor...

Eszter szomorún mosolygott:

- A nap nyugvását édes Ábelkám.

VÉGE.